

fot. 10/11-65

K a l a n n i n kiinteät muinaisjäännökset  
inventointikertomus 1964.

Matti Huurre.



## Sisällys

|                                                                                             |    |     |
|---------------------------------------------------------------------------------------------|----|-----|
| ESIPUHE .....                                                                               | s. | 1   |
| Mitä kiinteiden muinaisjäännösten inventointi merkitsee ....                                | s. | 1   |
| Kalannissa suoritettut muinaistieteelliset inventoinnit .....                               | s. | 2   |
| KALANNIN MUINAISJÄÄNNÖKSET .....                                                            | s. | 8   |
| I. Johdanto .....                                                                           | s. | 8   |
| Kalannin topografiaa .....                                                                  | s. | 8   |
| Yleiskatsaus Kalannin muinaisjäännöksiin .....                                              | s. | 10  |
| II. Esihistorialliset muinaisjäännökset .....                                               | s. | 22  |
| A. Kivikauden löydöt (n:ot 1-5) .....                                                       | s. | 22  |
| B. Kiviröykkiöhaudat (n:ot 6-41) .....                                                      | s. | 23  |
| C. Rautakautiset kalmistot (n:ot 42-83) .....                                               | s. | 64  |
| D. Uhrikivet (n:ot 84-86) .....                                                             | s. | 123 |
| E. Rautakautiset hajalöydöt (n:ot 87-98) .....                                              | s. | 126 |
| III. Historialliset ja ajaltaan epämääräiset muinaisjäännökset;<br>luonnonmuodostumat ..... | s. | 135 |
| A. Kuopat (n:ot 99-156) .....                                                               | s. | 135 |
| Sudenkuoppia .....                                                                          | s. | 179 |
| B. Epämääräiset nokipaikat (n:ot 157-159) .....                                             | s. | 180 |
| C. "Kivikehät", muut epämääräiset kivilatomukset<br>(n:ot 160-163) .....                    | s. | 183 |
| D. "Pirunpellot" (n:ot 164-173) .....                                                       | s. | 187 |
| E. Kartanonpaikat (n:ot 174-175) .....                                                      | s. | 193 |



|     |                                                        |            |
|-----|--------------------------------------------------------|------------|
| F.  | Sodjansaari, hävinnyt kylä (n:o 176) .....             | s. 197     |
| G.  | Rakennuksen pohja (n:o 177) .....                      | s. 199     |
| H.  | Hiidenkirnut y.m. (n:ot 178-181) .....                 | s. 200     |
| I.  | Lähteet y.m. (n:ot 182-184) .....                      | s. 201     |
| J.  | "Renkaat kalliossa" (n:ot 185-187) .....               | s. 202     |
| K.  | Kirkonpaikat (n:o 188-189) .....                       | s. 204     |
| L.  | Kirjoituksia kalliossa (n:o 190) .....                 | s. 206     |
| M.  | Muistokiviä .....                                      | s. 207     |
| N.  | Irtolöytöjä epämääräiseltä ajalta (n:ot 191-199) ..... | s. 207     |
|     | Ruuhet .....                                           | s. 212     |
| IV. | Tarinoita ja paikannimiä .....                         | s. 212     |
| V.  | Paikannimihakemisto .....                              | s. 227-238 |
|     | YLEISKARTTA 1:20 000 .....                             | s. 239     |
|     | PERUSK. 1:131 07 1:20 000 .....                        | s. 240     |
|     | ILMAKUVAT .....                                        | s. 241-247 |
|     | PIHÄJÄNKARTAT .....                                    | s. 248-252 |
|     | KARTTAPIIRROKSET .....                                 | s. 253-262 |
|     | VALOKUVAT .....                                        | s. 263-288 |



## ESIPUHE

Mitä kiinteiden muinaisjäännösten inventointi merkitsee.

Jonkun alueen kiinteiden muinaisjäännösten inventointi tapahtuu siten, että alueella olevat muinaisjäännökset tarkastetaan maastossa liikkuen, ne merkitään kartalle ja niistä kirjoitetaan kuvaus. Mahdollisuuksien mukaan niistä otetaan myös valokuvia ja tarpeen vaatiessa piirretään karttaluonnoksia. Kaikki näin saadut tiedot kerätään inventointikertomukseen.

Maastotyö tapahtuu Kansallismuseon arkistoissa olevien tietojen y m. arkistomateriaalin pohjalla, mutta työn aikana yritetään saada paikkakuntalaisilta tietoja myös aikaisemmin tuntemattomista muinaisjäännöksistä. Jokainen paikka, josta jostain on joskus löytynyt, samoin sellaiset paikat, joita muista syistä voidaan epäillä muinaisjäännöksiksi, tarkastetaan, jotta nähtäisiin, onko kysymyksessä mahdollisesti kiinteä muinaisjäännös: asuinpaikka, hautapaikka, muinaislinna tms. Inventoinnin yhteydessä ei ole kuitenkaan mahdollisuutta tarkkoihin tutkimuksiin, joita tällaisten muinaisjäännösten varma toteaminen useinkin vaatii. Vielä vähemmän voidaan pelkän inventoinnin perusteella määritellä kiinteiden muinaisjäännösten ikää. Niinpä moni kohde on inventointikertomuksessa merkittävä epä-määräiseksi muinaisjäännökseksi.

Inventoinnin tarkoituksena on saada alueen kiinteät muinaisjäännökset valvonnan alaisiksi, jotta niitä ei tietämättömyyden vuoksi tuhottaisi. Kaikki kiinteät muinaisjäännökset ovat lailla rauhoitettuja. Niiden suojelemiseksi 17 päivänä ke-



säkuuta 1963 annettu muinaismuistolaki määrää, että ilman tämän lain nojalla annettua lupaa on kiinteän muinaisjäännöksen kaivaminen, peittäminen, muuttaminen, vahingoittaminen, poistaminen ja muu siihen kajoaminen kielletty. Siten ei silläkään, joka omistaa maan, missä kiinteä muinaisjäännös sijaitsee, ole oikeutta ilman asianomaista lupaa koskea muinaisjäännökseen. Inventoinnin jälkeen toimitetaankin maanomistajille ilmoitukset niistä muinaismuistolain alaisista muinaisjäännöksistä, joita heidän maillaan on, samoin niiden sijaintipaikoista.

Inventointityö ei koskaan ole täydellinen. Monista kiinteistä muinaisjäännöksistä, esim. asuinpaikoista ja haudoista, ei maan päällä ole näkyvissä mitään merkkejä, eikä työhön käytettävissä olevana aikana ole mahdollisuuksia saada tietoon kaikkia maanpäällisiäkään muinaisjäännöksiä. Maata raivattaessa ja metsiä kuljettaessa niitä löytyy aina uusia. Siksi paikkakuntalaisten ilmoitukset löydöistä ja huomioista ovat aina tervetulleita lisä muinaisuutemme tuntemiselle.

Kalannissa suoritettut muinaistieteelliset inventoinnit.

"Till Wår aldranådigaste Konungh och Arffurstes befaldningh om gamble Monumenters upsiökande och antecknande. Så ock Wår högwyrdige Mr Biscops åtskilliga förmaningar om samme Monumenters upspanande, är detta mitt undernådigaste svar, at i Wemo häradet sådana monumenter som skrifverdige äre, icke finnas, såsom R:di D:ni Pastores till migh hwar för sigh skrifvet hafva". ("Meidän kaikkien armollösimman Kuninkaamme ja Perintöruhtinaamme käskyn vanhojen Muistomerkkien etsimisestä ja muistiin merkitsemisestä. Sekä myöskin Meidän korkea-arvoisen Herra Piisпамme mo-



niin kehoituksiin samojen Muistomerkkien etsimisestä, on minun alamaisin vastaukseni, että Vehmaan kihlakunnassa ei ole sellaisia muistomerkkejä, jotka kirjoittamisen arvoisia olisivat, kuten Kirkkoherrat kukin kohdastansa minulle kirjoittaneet ovat")

Näin vastasi Taivassalon kirkkoherra Petrus A. Bergius 1674 Ruotsin Kuninkaalliselle antikviteettikollegiolle, joka oli lähettänyt valtakunnan papistolle seurakuntien alueilla mahdollisesti olevia muinaisjäännöksiä koskevan tiedustelun. (Vastaukset Suomen osalta julkaissut K.A. Bomansson: "Finska Presterskapets berättelser om Monumenter och Antiquiteter i Finland 1667-1674" Suomi 1858. Kopiot vastauksista Muinaistieteellisen toimikunnan esihistoriallisen osaston topografisessa arkistossa. Bergiuksen ilmoitus, ks myös Killinen, SMYA VII s. 116). Tämä ensimmäinen "kiinteiden muinaisjäännösten inventointi" tuotti siis mm Kalannin osalta negatiivisen tuloksen.

Kun Suomen Muinaismuistoyhdistys perustettiin 1870, otti se ohjelmaansa myös maamme kiinteiden muinaisjäännösten inventoinnin kihlakunnittain, Vehmaan kihlakunnassa tämän työn suoritti 1880 opettaja K. Killinen, jonka kertomus: "Muinaisjäännöksiä Vehmaan kihlakunnassa", ilmestyi painettuna 1885 (Suomen Muinaismuistoyhdistyksen aikakauskirja VII).

Jo 1896 inventoitiin Kalantia uudelleen. Silloin Theodor Schvindt ja H. Forström kiertelivät seutua ja laativat kertomuksen, jota ei kuitenkaan painettu. 1890-luvulla suoritettiin Kalannissa myös ensimmäiset arkeologiset kaivaukset, joita sittemmin on siellä suoritettu monilla paikoilla.

Nämä vanhat inventoinnit, niin arvokkaita tietoja kuin ne tallettivatkin, eivät vastaa enää nykyisiä vaatimuksia.

Pahin puute niissä on karttojen heikkous. Killisen ker-



tomukseen kuuluva yleiskartta (ei painettu) on mittakaavassa 1:400000, joten paikkojen sijainti on siinä aivan summittainen, ja hänen tekemänsä karttaluonnos Kylähiiden, Hallun, Kallelan ja Varhelan löytöpaikoista on sangen epätarkka. Schvindtin yleiskartta on mittakaavaltaan 1:40000, mutta sekään ei ole mitenkään tarkka ja paikkojen merkintä siihen on ylimalkaista.

Myös vanhat selostukset paikkojen sijainnista ovat usein suurpiirteisiä. Ilmansuunnat eivät aina pidä paikkaansa ja etäisyydet ovat väärin arvioituja. Suosituttuja ovat olleet sellaiset ilmaisut kuin "lähellä" tai "kaukana", jotka saattavat merkitä yhtä hyvin kahta metriä kuin kahta kilometriä. Paikannimien merkintä on myös usein suurpiirteistä ja ne ovat joskus vääntyneet aivan oudoiksi. Kuitenkin on vanhojen paikannimien ja paikkoihin liittyneiden tarinoiden muistiinmerkitseminen näiden vanhojen kertomusten suuri ansio. Nykyisin ne ovat jo suuressa määrin unohtuneet.

Vuosikymmenien kuluessa on tullut uusia löytöjä runsaasti päivänvaloon. Myös maisema on suuresti muuttunut: uusia taloja ja teitä on rakennettu ja vanhoja on hävinnyt; peltoja on raivattu, järviä kuivattu. Näistäkin syistä ovat vanhat kertomukset tulleet käyttökelvottomiksi.

Siksi kävi tarpeelliseksi inventoida uudelleen Kalanninkin muinaisjäännökset. Työ oli tarkoitus suorittaa jo 1956, mutta koska se silloin jäi kesken, sai allekirjoittanut tehtäväkseen inventoida koko pitäjän kesällä 1964. Samana vuonna inventoitiin myös Uudenkaupungin maalaiskunta, Pyhäranta ja Pyhämaa. Jo aikaisemmin oli inventoitu Laitila (1955) ja Vehmaa (1960), joten Kalannin naapur<sup>e</sup>ista jäi enää Lokalahti tarkastamatta.

Tärkeimmät lähteet työtä varten olivat mainitut Killisen



ja Schvindtin kertomukset ja muut esihistoriallisen osaston arkistossa olevat Kalantia koskevat kertomukset kaivauksista, tarkastuskäynneistä jne, luettelot, kirjeenvaihto y.m. Muita arkistoja, joita työtä varten tutkittiin, ovat maanmittaus-hallituksen kartta-arkisto, paikannimi-arkisto (PNA) ja kansan-runousarkisto (KRA).

Valitettavasti ei vielä v:n 1964 inventoinnissakaan ollut käytettävissä nykyaikaisia karttoja. Vain Uudenkaupungin ympäristöstä oli olemassa peruskartan 1:20000 lehti (113107), mutta se ei ulotu edes Kalannin kirkkoon asti. Muualta Kalannin alueelta oli saatavissa vain vanhan sarjan pitäjänkarttoja (1:20000), jotka ovat vanhentuneita ja muutenkin huonoja. Niiden etuna on tilusrajojen esiintyminen. Uusin kartta alueesta oli kunnantoimistosta saatu pitäjänkartta "Kalanti" 1:20000, joka vastaa vanhoja pitäjänkarttoja, mutta sisältää tuoreita tietoja. Apua sai myös taloudellisista kartoista 1:100000 sekä hiukan myös vanhoista venäläisistä topografikartoista 1:42000. Tärkeimmiltä alueilta oli vielä ilmakuvia n. 1:20000. Ne ovat erittäin käyttökelpoisia, mutta säästäväisyysyistä niitä ei voinut ottaa koko pitäjän alueelta.

Matkat Kalannissa suoritin etupäässä polkupyörällä, mikä alueen suhteellisen pienen koon vuoksi kävi hyvin päinsä: kirkonkylästä pitäjän äärimmäisille paikoille tulee matkaa linnuntietä korkeintaan 15 km ja teitä on paljon. Sää oli etupäässä kaunis. Paikkakuntalaiset antoivat mielellään apuaan ja opastustaan, mutta esinelöytöjä ei Kalannissa näytä viime aikoina tulleen esille. Niinpä inventointimatkan esinesaalis jäi vähäiseksi.

Useimmat rautakautiset kalmistopaikat todettiin koekuopis-



pista löytyneitten saviastian murujen avulla, mutta nämä olivat yleensä niin pieniä, ettei niitä kannattanut tallettaa. Esineistä voi mainita Varhelan Virtalan Aitankallion löydöt (KM 16513, ks n:o 73) sekä Varhelan Vuolan Myllymäen rapusolki (KM 16514:1; ks n:o 77)

Helsingissä

10. 11.

1965

*Matti Huurre*  
Matti Huurre

#### Lähteet

Kunkin paikan kohdalla on lueteltu sitä koskevat lähteet. Kaivaus- ja tarkastuskertomuksista on merkitty tekijä ja vuosi, esim. Hackman 1931. Erikseen mainittakoon:

Killinen K. "Muinaisjäännöksiä Vehmaan kihlakunnassa"  
SMYA VII Hki 1885.

Schvindt Th.-

Forström H.: "Luettelo kiinteistä muinaisjäännöksistä Uudenkirkon pitäjässä (Turun lääniä)". 1896.  
(Käsikirj. esihist. osaston top. arkistossa).

Tallgren A.M.: Esihistoria. Varsinais-Suomen historia I.  
Turku 1931 (lyhennys: Tallgren VSH)

Gustafsson A.A.: "Maanjaot ja kylämuodostumat Varsinais-Suomessa keskiajalla". Aikakauskirja Maanmittaus, n:o 1-2, 1935.

Meri Arvo: Vanhan Vehmaan kihlakunnan pitäjien ja kylien nimet I Helsinki 1943.

#### Liitteet

Yleiskartta "Kalanti" 1:20000

Peruskarttalehti 113107 1:20000

ILMAKUVAT 63108 42, 44, 46, 54, 56, 58 JA 93



Pitäjän karttalehdet  $\frac{III:2}{10}$ ,  ~~$\frac{III:2}{45}$~~ ,  $\frac{III:3}{6}$ ,  $\frac{III:3}{7}$ ,  $\frac{III:3}{11}$ ,

$\frac{III:3}{12}$  1:20000

~~Taloudelliset kartat 1042, 1131~~

Karttapiiirroksia 10.

Valokuvia 62, filmit 30856 - 30936



## KALANNIN MUINAISJÄÄNNÖKSET

### I. Johdanto

#### Kalannin topografiaa

Kalanti, jonka nimi vuoteen 1936 oli Uusikirkko Tl, sijaitsee Turun ja Porin läänissä, Vehmaan kihlakunnassa ja kuuluu Vakka-Suomen alueeseen. Sen naapureina ovat lännessä Uusikaupunki ja sen mlk, pohjoisessa Pyhämaa ja Pyhäranta, idässä Laitila sekä etelässä Vehmaa ja Lokalahti. Se on rannikkopitäjä, mutta meren rantaa sillä on vain vähän. Uusikaupunki maalaiskuntineen on valloittanut suurimman osan rannasta. Kalanti ympäröi niitä mantereen puolella. Etelässä Kytämäen kylällä on kapea rantakaistale Lokalahden ja maalaiskunnan välillä, kaupungin pohjoispuolella taas Saarniston kylä pistää mereen kaupungin ja Vohdensaaren välille, samoin Pyrrilä Okslanpään ja Haukharjan välille. Pohjoisessa on Pyhämaan ja Kalannin välillä Velhovesi, ja täällä ranta-alue onkin pisin. Nyt kuitenkin on Velhovesi eristetty merestä makean veden altaaksi.

Kalannin pinta-ala on  $189,4 \text{ km}^2$ . Kyliä on nykyisin 58, yleensä ne ovat varsin pieniä. Niiden nimistä, joita Arvo Meri on käsitellyt väitöskirjassaan, esiintyy lähteissä ja kartoissa erilaisia muunnoksia. Useimmat niistä ovat helposti ymmärrettäviä, mutta jotkut voivat aiheuttaa sekaannuksia. Toiset ovat selvästi virheellisiä muotoja, mutta toisista käytetään paikkakunnallakin rinnakkain eri muunnoksia. Tässä yhteydessä lienee syytä huomauttaa, että Kodjala, joka vielä Schvindtillä ja Tallgrenillakin (VSH) on Kalannin kyliä, kuuluu nykyisin Laitilaan, kuuluu jo teoksessa Suomenmaa III (1921).



Kalannin nykyiset kylät ovat: Alsila, Elkkynen (paikkakunta-laisten puheessa Ölkkyne), Hakoinen, Hallu, Halola, Harikkala, Haudo (ei Hauta), Haudonsaari <sup>ei</sup> (Haudansaari), Hyyninen, Häähä, Inhamo, Jaakolankorpi (eli Vähäkorpi), Kahloinen, Kainu, Kaivola, Kallela, Kaskinen, Katina, Kaukola, Kingo, Korvenkylä (eli Korpi eli Isokorpi), Kuuantaka, Kylähiisi (eli Kylänhiisi), Kytämäki, Lahti, Maurumaa, Männäinen, Orivo, Palsa, Paulähde (ei Paulahti), Pehto, Petes, Pettäinen, Piitorauha, Putta, Pyrrilä, Ranevo, Ridanala, Ruonanperä, Saarnisto, Sairinen, Sannainen, Santtio, Siivola, Siivottu, Siuttula, Suontaka, Suurikkala, Taipale, Tammisto, Tynki, Uussaari, Vahterus, Varhela, Varjoranta, Vellua, Viisola ja Villilä.

Kalanti on yleensä melko alavaa seutua. Korkein kohta, Kuuanvuori Kuuantaan kylässä, kirkosta n. 4 km eteläkaakkoon, kohoaa 53 m korkeuteen, mutta muista vuorista vain harvat ulottuvat lähellekään sitä. Mäkiä ja kallioita alueella kyllä on, mutta korkeimmatkin niistä jäävät yleensä 30 m vaiheille. Jokitasangot ovat hyvin alavia. Sirppujoen latvoilla Laitilassa olevan Valkojärven pinta oli ennen kuivaamista vain 11 m y.m.p. ja Männäisissä ei joen pinta ole enää paljoa meren pintaa ylempänä. Alavaa on myös pitäjän eteläosassa. Kuivatun Valkeameren järven alueella maan korkeus on vajaa 1 m y.m.p. ja Häähäjärven korkeus ennen laskemista oli 7 m y.m.p.

Sirppujoki (Sirppojoki, Männäisten joki, Uudenkirkon joki, Pihmojoki) on Kalannin vesireiteistä tärkein. Se saa alkunsa Laitilan puolelta, virtaa Kalannin halki paljon mutkia tehden Kylähiiden, Hallun, Haudon, Männäisten ja monien pikkukylien kautta laskien Velhoveteen Kalannin ja Pyhämaan rajalla. Siihen laskevista ojista mainittakoon tässä Lukkionoja, joka virtaa Varhelan ja Kallelan kautta. Sirppujoki on ollut aina Kalannin



asutuksen valtasuoni ja sen varteen, Männäisten kylän kohdalle, suunniteltiin 1600-luvun alkupuolella kaupunkiakin, vaikka se siten perustettiin 1617 meren rantaan.

Toinen huomattavampi vesireitti Kalannissa on pitäjän eteläosassa oleva Häähjärven vesistö, joka laskee mereen Kytämäen kylän luona. Sirppujoen veroiseksi se ei koskaan ole muodostunut. Näiden jokialueiden välillä oleva vedenjakaja alue on kallioista metsäseutua, korkea kuten kylien nimet Jaakolankorpi ja Korvenkylä osoittavat.

#### Yleiskatsaus Kalannin muinaisjäännöksiin.

A.A. Gustafsson on suorittanut laskelmia maankohoamisesta Kalannin seuduilla ajanlaskumme alusta lähtien (Gustafsson s. 82-83). Hänen mukaansa meren pinta oli täällä ensimmäisen vuosisadan keskivaiheilla 14,9 m (7 sashenia) nykyistä korkeammalla, 200-luvun loppupuolella 12.8 m (6 sash.), 400-luvun lopussa 10.7 m (5 sash.), 700-luvun alussa 8.5 m (4 sash.), 900-luvun lopulla 6.4 m (3 sash.) ja 1200-luvun alussa 4.3 m (2 sash.).

Kristuksen syntymää edeltävistä ajoista ei Gustafsonnilla ole laskelmia. Jos nykyisen maan kohoamisen perusteella (62 sm sadassa vuodessa) lasketaan meren pinta kivikauden lopulla eli 3500 vuotta sitten, saadaan sen korkeudeksi 21 m nykyisestä meren pinnasta. Tämä merkitsee sitä, että pääosa Kalannin alueesta oli silloin vielä meren alla. Vain korkeimmat kohdat muodostivat vähäistä saaristoa

Kivikauden ihmisillä ei siis täällä ollut paljoa asuinmahdollisuuksia, eikä sen aikaisia kiinteitä muinaisjäännöksiä täältä tunneta ollenkaan. Kiviesineitäkin on Kalannista vain viisi eikä ole varmaa, ovatko ne kaikki edes täältä alunperin



löytyneitä, vaikka ne Kalannista on museoihin saatukin. Kytämäeltä Rauman museoon annettu reikäkivi (ks n:o 3) on kivikautta nuorempi painokivi. Muut ovat kirveitä tai talttoja kivikauden lopulta. Merkille pantavaa on, että kolme niistä, kaksi reikäkirvestä ja kourutaltta, on Varhelan kylästä, joskin kourutaltan (ks n:o 4) löytöpaikka on aivan epävarma. Joka tapauksessa Varhela on seutua, jossa kivikauden lopulla ovat kalastajat voineet leiriytyäkin.

Maan kohoamisen jatkuessa saattoi asutuskin levitä ja käydä kiinteämmäksi. Pronssikaudelta (1500-500 e Kr.) ei Kalannista ole löytynyt metalliesineitä, mutta osa täällä olevista kiviröykkiöhaudoista on todennäköisesti tältä ajalta. Silloin oli tapana polttaa vainajat. Palamisjätteet (luut y.m.) sekä vainajalle tulevaa elämää varten mahdollisesti mukaan annetut tavarat pantiin maanpinnalle, usein korkean kallion laelle, ja niiden päälle kasattiin muistomerkeiksi kiviröykkiö.

Kaikkiaan on Kalannista nyt merkitty muistiin 158 kiviröykkiötä, jotka voivat olla hautoja. Täyttä varmuutta ei niistä kuitenkaan voi saada ilman tarkempia tutkimuksia. Tähän mennessä on pitäjässä kunnolla tutkittu vain yksi röykkiö, Palsan Materonkalliolla (ks n:o 22), mutta esinelöytöjä ei siitäkään tulut.

Useat näistä kiviröykkiöistä ovat niin alavilla paikoilla, että ne eivät voi olla pronssikautisia. Sellaiset monia maapohjalla olevia pieniä kivikasoja käsittävät ryhmät kuin Orivon Postin maalla olevat (n:ot 15 ja 16), jotka ovat 10 m korkeuskäyrän vaiheilla. toiset (esim. Viisola n:o 9) siitä allekin, eivät edellä esitettyjen maankohoamislukujen perusteella voi olla 500-lukua j. Kr. vanhempia ja suuremmistakin, kalliopohjalla olevista, on



esim. Varjorannan Jaakolan röykkiö (n:o 7; korkeus n. 15 m) korkeus-<sup>ymp</sup> tensa perusteella rautakautinen. Löytöjen perusteella näyttävät myös Pehdon Pietilän vareet (n:o 27) rautakautisilta, vaikka niiden sijaintipaikan korkeus riittäisi ehkä pronssikaudelle.

Ulkonäön ja sijaintipaikan perusteella arvioiden voi lähinnä pronssikautisina pitää seuraavia 21 röykkiötä: Paulähde n:ot 24 ja 26; Pehto n:ot 28 (2 kpl), 29 (4 kpl), 31 (2 kpl), 32 (4 kpl), 35 ja 36; Palsa n:o 22; Kuuantaka n:o 20 sekä Hallu n:ot 10 ja 11 (2 kpl). Koska tällainen arviointi on sangen epäluotettava, on tässä kertomuksessa pelkistä kivistä kasatut röykkiöhaudat, myös epävarmat tapaukset, käsitelty yhtenä ryhmänä. (n:ot 6-36).

Nämä röykkiöhaudat, vareet eli hiidenkiukaat (mikä nimitys arkeologiassa on omistettu nimenomaan pronssikautisille haudoille) ovat näkyvimpiä "monumentteja" Kalannin alueella. Suuret kallion laella olevat kiviröykkiöt, joita monesti on useampia lähekkäin, kuten mm Pehdon kylässä olevat "Rikkaitten haudat" (n:o 32) ja Korphallonmäen vareet (n:o 29), sopivat esim. matkailunähtävyyksiksi.

Melko harvoin näistä röykkiöistä löytyy esineitä. Kuitenkin niitä on aina joskus löydetty ja se on epäilemättä ollut aiheena tarinoihin aarteista, joita niihin on kätketty. Niitä on sanottu hiisien, jättiläisten tai muiden taruolentojen rakentamiksi ja aarnivalkeita palaa niiden luona. Innokkaat aarteiden etsijät ovat niitä paljon penkoneet ja nykyisin ovatkin harvinaisia sellaiset vareet, joissa ei näy kaivelujen jälkiä. Myös röykkiöiden asema korkeilla kallioilla on houkutellut nuorta väkeä purkamaan niitä ja kierittämään kiviä alas rinteitä. Lisäksi ovat lähiseutujen asukkaat kiviä tarvitessaan joskus ottaneet niitä juuri vareista, joissa niitä on ollut helposti saatavilla.



Kaikki tämä on aiheuttanut sen, että nykyisin ovat nämä hautaröykkiöt yleensä sangen huonossa kunnossa, hajoitettuja tai kokonaan hävitettyjäkin.

Kalannissa on tällaisten kivistörykköiden nimenä "vareja". Se tarkoittaa kuitenkin kaikenlaisia kivistöjä, esim. pellos-  
ta raivattuja kiviä. "Hiittenvarejaksi" sanotaan sellaista kivistöä, jonka syntymiselle ei ole keksitty mitään luonnollista selitystä. Niitä ovat esim. juuri hautaröykkiöt, mutta myös monet luontaiset kivistöt, jääkauden aikana syntyneet "pirunpellot".

Nämä pirunpellot, vuorten rinteillä ja laella olevat usein hyvinkin laajat kivistöalueet, sekoitetaan usein hautaröykkiöihin. Myös niihin liittyy hiisi- ja aarretarinoita ja nykyisin niitä <sup>USEIN</sup> pidetään hautoina. Koska ne ovat laaja-alaisempia ja sikäli silmäänpistävämpiä kuin oikeat haudat, ne tunnetaan usein paremmin kuin viimeksimainitut. Ne ovat hautoja laajempia ja epäsäännöllisempiä ja kivien koko vaihtelee yleensä suuresti. Hautaröykkiöt ovat yleensä kumpumaisia, mikäli ne ovat ehjiä, kun taas "pirunpellot" ovat suhteellisen matalia "peltoja". Tässä yhteydessä on pirunpelloilla merkitystä vain siksi, että niitä, kuten sanottu, usein luullaan haudoiksi, ja myös siksi, että niihin liittyy usein tarinoita. Tämän vuoksi on nekin otettu mukaan tähän kertomukseen (n:o 164-173).

Rautakautiset löydöt ovat Kalannista runsaat. Vanhimmat niistä ovat vanhemmalta roomalaiselta rautakaudelta (0-200 jKr), eli ajalta jolloin Virossa lähteneet siirtolaiset alkoivat asettua maahan. Vanhimmissa rautakautisista löytöpaikoista mainittakoon Varhelan Korkeapyörtäneenmäki (n:o 72) ja Palsan Pavun Pirttivainio (n:o 95).



Liitteenä olevalle kartalle ( 1:100000 ) on edellä mainitussa A.A. Gustafssonin artikkelissa olevan kartan perusteella merkitty meren ranta 400-luvun lopulla (5 sashenia = 10.7 m). Siitä nähdään miten suurin osa nykyisestä Kalannista oli silloin vielä saaristo. Mantereeseen kuului pohjoisessa Sirppujoen itäpuolella alka-va korkeampi maasto, johon pisti lahdeke nykyisen Rohijärven kohdalla. Siitä eteenpäin ranta noudatteli Sirppujoen nykyistä vartta. Joen kohdalla oli pitkä kapea vuono, joka Kylähiiden, Hallun, Kallelan ja Varhelan luona muodosti laajahkon lahden. Tästä vuono jatkui pohjoiseen Sirppujoen laaksoa pitkin aina Valkojärvelle asti, missä jälleen oli avarampi selkä. Toinen meren lahti ulottui Häähjärvien kohdalla Palsan, Tammiston, Pehdon ja Paulähteen alueille. Näitten lahtien välillä oli nykyisellä vedenjakaja-alueella niemi, jonka saaristosta erotti kapea Vähäjärven, Niinijärven ja Sautujärven kohdalla ollut salmi.

Kartalta nähdään, miten Kalannin rautakautiset löydöt keskittyvät mainittujen kahden lahden, "Sirppujoen lahden" ja "Häähjärvien lahden" perukoille. Vain Kylähiiden, Hallun, Kallelan ja Varhelan sekä Palsan, Tammiston ja Pehdon alueilta tunnetaan varmoja rautakautisia hautoja, jotka merkitsevät kiinteää asutusta. Kiviröykkiöitä, jotka ehkä ovat hautoja, on kyllä muuallakin, kuten edellä on sanottu, mutta ilman tarkempia tutkimuksia niistä ei voi sanoa mitään. Huomattavaa on, että rautakautiset hajakalöydötkin ovat pääasiassa juuri mainittujen kylien alueilta. Vain Haudon Marjamäen miekka (n:o 89), joka sekin on Sirppujoen varresta läheltä rautakautista keskusaluetta, sekä Tyngin Hyörin solki (n:o 87) ovat poikkeuksena lukuunottamatta muutamia epämääräisiä tietoja hukatuista löydöistä.

Nähtävästi varsinainen rannikko ja saaristo eivät ole hou-



kuufelleet asukkaita. Kylät ovat muodostuneet suojaisten lahti-  
en rannoille, jonne kauppiaitten laivat ovat päässeet, mutta  
jotka ovat olleet paremmin turvassa myrskyiltä ja vihollisil-  
ta kuin aivan meren äärellä olevat seudut. "Sirppujoen lahti"  
on ollut huomattava kauppareitti, sen rannoille on keskitty-  
nyt myös Laitilan vauras rautakautinen asutus.

Tärkein lähde rautakautisen elämän tuntemiseen on kal-  
misto. Asuinpaikkoja ei Suomessa tunneta tältä ajalta paljoa-  
kaan. Kylät ovat ilmeisesti olleet samoilla paikoilla nykypäi-  
viin asti ja myöhäisempi asutus on peittänyt alleen esihisto-  
riallisten rakennusten jäännökset. Kalannissa kenties Hallun  
Maunun talon luota tulleet löydöt voivat merkitä asuinpaikkaa,  
joskin ne voivat olla myös kalmistosta (ks n:o 61). Kiinteä  
asutus voidaan kuitenkin todeta kalmistojen avulla: ne olivat  
aivan kylien tuntumassa. Yleensä rautakautisista haudoista löy-  
tyy runsaasti esineitä, joiden avulla saa käsityksen sen ai-  
kaisesta elämästä, tosin varsin vajavaisen, sillä työkaluja on  
haudoissa vähän ja puusta, luusta y.m. orgaanisista aineista  
tehdyt tavarat ovat useimmiten kokonaan hävinneet.

Kuten sanottu, osa kiviröykkiöhaudoista on rautakautisia.  
Yleensä kuitenkin rautakauden hautakummut ovat maansekaisia.  
Niiden rinnalle tulevat v:n 600 vaiheilla j Kr. tasaisen maan  
kenttäkalmistot. Ne ovat usein laajoja kivikenttiä, joissa vai-  
najain poltetut luut ja hautaesineistö on asetettu kivikerrok-  
sen alle tai kivien väliin. Usein ne ovat vaikeasti havait-  
tavia. Kenttäkalmistosta näkyy maanpinnalla korkeintaan epämää-  
räistä kivikkoa ja kumpujen päälle on monesti kasattu pel-  
loista kerättyjä kiviä y.m. niin että niiden alkuperäinen



muoto on muuttunut.

Päin vastoin kuin pronssikauden haudat, jotka useinkin ovat metsissä ja kallioiden laella kaukana nykyajan asutuksesta, ovat rautakauden kalmistot aivan sen liepeillä. Tavallisesti ne ovat mäkien rinteillä ja päällä, suosittuja näyttävät olleen nimenomaan peltojen keskellä olevat pienet mäenkumpareet.

Yhteensä tunnetaan Kalannista nyt 103 hautaa tai kalmistoa (n:ot 42-83), 75 niistä on hautakumpuja, loput kenttäkalmistoja. Jotkut kummuista näyttävät yksinäisiltä, mutta usein ne muodostavat kalmiston, jossa on useita kumpuja. Sellaisia on Kallelan Hellän (16 kumpua; n:o 67) ja Hasun (14 kumpua; n:o 70) talojen luona, Varhelan Virtalan mailla (n:ot 71-73) jne. Yhdessä kummussa saattaa olla useitakin hautauksia. Kenttäkalmistoista esimerkkinä mainittakoon Kallelan Kalmumäki (n:o 69). Kylittäin Kalannin kalmistot ja haudat jakaantuvat seuraavasti: Kylähiisi 16 (niistä kumpuja 6), Hallu 9 (2), Kallela 36 (32), Varhela 39 (35), Palsa 1, Tammisto 1 ja Pehto 1 (lisäksi Pietilän Myllymäen kivi-  
röykkiöhaudat n:o 27). Luvuissa on mukana myös jokunen epävarma kalmisto.

Hautoja on siis paljon. Rautakaudella ei kuitenkaan ollut mitään pitäjän yhteistä hautausmaata vaan joka kylällä tai ehkä mieluummin joka talolla tai suvulla oli oma kalmistonsa talojen lähellä. On myös muistettava, että rautakausi kesti n. 1000 vuotta eivätkä kaikki kalmistot olleet käytössä yhtä aikaa.

Yllämainittuihin lukuihin eivät tietenkään voi sisältyä kaikki ne kalmistot, mitä täällä on aikoinaan ollut. Lukuistas-  
ti niitä on epäilemättä ehtinyt tuhoutua kokonaan vuosien varrella, ja monet ovat vielä löytymättä. Kalannin rautakautisel-



la sydänaalueella Kylähiiden, Hallun, Kallelan ja Varhelan mail-  
la jokainen peltojen keskellä oleva kivikkokumpare ja jokainen  
mäenrinne saattaa sisältää muinaishaudan, eikä inventoinnin ai-  
kana läheskään kaikkia voinut löytää.

1000-luvulla alkoi siihen asti vallinnut polttohautaus jää-  
dä pois käytöstä ja nykyisen tavan mukainen ruumishautaus y-  
leistyä. Se oli kristinuskon ensi heijastusta maassamme, mut-  
ta ei merkinnyt vielä uuden uskon voittoa. Yhä vielä vaina-  
jat saivat pakanallisen tavan mukaisesti tavaraa tulevaa elä-  
mää varten. Vasta kun tämä vainajien varustaminen loppuu, voi-  
daan katsoa kristinuskon todella päässeeseen valtaan.

Kalannista ei tunneta pakanallisia ruumishautoja muualta  
kuin Kalmumäestä, jossa polttokalmistosta on löydetty jälkiä  
myös polttamatta hautaamisesta. Sen sijaan ei täältä enempää  
kuin koko Vakka-Suomestakaan tunneta ollenkaan esihistoriallisen  
ajan loppujakson ruumiskalmistoja, jollaisia muualla Lounais-  
Suomessa on. Tämän on arveltu merkitsevän sitä, että kristin-  
usko täällä jo tässä vaiheessa sai jalansijaa ja lopetti pa-  
kanallisen hautaustavan. Toisaalta on kuitenkin mahdollista, et-  
tä ruumiskalmistojen paikat ovat vielä löytymättä.

Ruumishautojen havaitseminen on useimmiten vielä vaikeam-  
paa kuin polttohautojen, joissa ainakin maata pengottaessa tu-  
lee esiin musta noki ja hiili. Ruumishaudat ovat syvemmällä  
joten niitä ei pienellä penkomisella löydy. Niissä ei myös-  
kään ole ollut päällä hautakumpua, kuten nykyisin. Usein on  
kuitenkin haudan kohdalla pitkänomainen kuopanne, joka on syn-  
tynyt maan vajotessa vainajan ja mahdollisen arkun lahottua.

Kalannissa tunnetaan runsaasti sellaisia kuoppia, jotka  
muistuttavat näitä vajonneita hautoja. Sekä Killinen että Schvindt



luettelevat niitä miltei joka kylästä ja vaikka niitä ajan mitaan on paljon hävinnyt raivaustöiden ja täyttymisen vuoksi, löytyi niitä vieläkin paljon. Enimmäkseen ne ovat pitkänomaisia, pituus on keskimäärin 2-3 m, leveys 1-2 m ja syvyys  $\frac{1}{2}$  m. Sekä kooltaan että muodoltaan ne muistuttavat tosiaan hautakuoppia ja useimmiten ne sijaitsevatkin samanlaisilla paikoilla kuin polttokalmistot, onpa niitä monien polttokalmistojen keskelläkin (esim. n:o 43). Niiden suunta vaihtelee etupäässä luoteis-kaakkoisesta koillis-lounaiseen, mikä sopii pakanalliseen hautaustapaan: pakanallisten hautojen suunta on yleensä lähellä pohjois-eteläistä kun taas kristillisten suunta on itä-läntinen.

Mm Männäisissä on näitä kuoppia ollut runsaasti, ja niiden perusteella on joskus katsottu, että tämä kylä on jo esihistoriallisella ajalla ollut huomattava asutuskeskus. Nykyisten löytöjen perusteella ei se kuitenkaan ole todennäköistä: seudun rautakautinen asutusalue on, kuten edellä on nähty, ollut ylemmänä Sirppujoen laaksossa. Vaikka kuopat muistuttavatkin hautoja, ei niitä voi pitää ainakaan varmoina, ennenkuin tarkemmat tutkimukset ne sellaisiksi osoittavat. Ilmeiseltä joka tapauksessa näyttää, että ainakin suurin osa niistä on jotakin muuta: myöhäisiä nauriskuoppia tai muita säilytyskuoppia, myöhäisiä tilapäisiä hautoja jne. Joskus on niitä nimitetty "ryssänkuopiksi" (esim. n:o 127). Kuitenkin on mahdollista, että osa todella on esihistoriallisia ruumishautoja.

Näiden pitkänomaisten kuoppien rinnalla esiintyy myös epä-määräisiä pyöreitä kuoppia, joiden merkitys on samoin arvelujen varassa. Sen sijaan myöhäiset sudenkuopat, kellarit ja tervahaudat ovat yleensä helposti tunnettavissa.

Muita esihistoriallisia kiinteitä muinaisjäännöksiä on Ka-



lannissa vähän. Esimerkiksi muinaislinnoja, joita on mm Laitilassa ja Vehmaalla, ei täältä tunneta. Tosin muutamiin paikkanimiin sisältyy linna-sana, mutta mitään varustuksia ei niillä paikoilla ole näkyvissä. Tietysti on mahdollista, että niissä on ollut pelkät puuvarustukset, jotka ovat kokonaan hävinneet, mutta todennäköisempää on, että nimiin on linna-sana tullut muista syistä eikä todellisen linnan takia.

Pakanallisiin uskomuksiin liittyviä uhrikiviä on Kalannissa kolmella paikalla. Kylähiiden Karin kalmistoalueen (n:o 56) reunalla on irtolohkareeseen hakattu 13 uhrikuoppaa (n:o 84), Hallun Iiskalan luona kalliolla niitä on 16 (n:o 85) ja Kallelan Kalmumäen kalmistoalueella (n:o 69) on niitä kahdessa kohdassa kalliolla (n:o 86). Nämä kuopat ovat pyöreäpohjaisia ja niiden halkaisija on keskimäärin 5-6 sm. Niiden syvyys ja lukumäärä vaihtelee suuresti. Usein nämä uhrikivet ja -kalliot ovat kalmistojen tuntumassa ja liittynevät alunperin vainajain palvontaan, vaikka muitakin menoja on niiden luona voitu suorittaa.

Pakanallisten temppelien jäännöksiä ei Suomessa tunneta ja näyttää siltä, että mitään sellaisia rakennuksia ei ole ollutkaan. Ilmeisesti uskonnolliset menot suoritettiin taivassalla, aidatuissa uhrilehdoissa tms, joista ei mitään jälkiä ole jäänyt maahan. Paikkannimet sensijaan ovat voineet säilyttää muiston tällaisista paikoista. Kylähiisi eli Kylänhiisi on sellainen nimi. Hiisi-sana on näet alunperin tarkoittanut pyhää paikkaa, uhrilehtoa ja vasta kristinuskon vaikutuksesta saanut vähitellen pahankaikuisen merkityksensä. Kylänhiisi on siis ollut kylän pyhä paikka. Nähtävästi Sirppujoen Pyhäkoski kylän lähellä liittyy myös siihen. Kallelassakin on ollut pyhä hiisi päätellen siitä, että Hasun talon vainio, jossa on kumpu-



kalmisto, on nimeltään Hiidenvainio ja talon luona oleva mäki on Hiidenmäki (ks. n:o 70). Sen sijaan esim. sanoihin Hiittenkallio, hiittenvareja, hiidenpiikain huone sisältyvällä hiisi-sanalla on jo muuttunut, paholaismaista olentoa tarkoittava merkitys.

Paikannimissä on usein säilynyt arvokasta tietoa, joka muuten on hävinnyt. Edellä olevan lisäksi mainittakoon vielä Kalmumäki, jossa nimessä on tieto paikalla olevasta kalmistosta säilynyt satoja vuosia, vaikka asia muuten on unohdettu. Myös vanhoista tarinoista voi arkeologi saada vihjeitä. Sekä paikannimienä että tarinoiden tulkitsemisessä on kuitenkin oltava hyvin varovainen. Siinä tarvitaan kyllä mielikuvitusta, mutta se on pidettävä tiukasti ohjaksissa, jotta se ei pääse laukkaamaan harhateille.

Kristinuskon valtaanpääsy merkitsi sitä, että vainajat eivät enää saaneet hautaan sitä "minkä koi syö ja ruoste raiskaa". Niinpä ei kristilliseltä ajalta enää olekaan tutkijoiden käytettävänä sitä monipuolista aineistoa, jonka hautalöydöt tarjoavat. Sen sijaan kirjalliset tiedot ja asiakirjat alkavat yhä enemmän antaa valaistusta oloihin. Historiallinen aika alkaa, ja sen tutkijoille on maalöydöillä vähäinen merkitys.

Uuden uskon voittaessa pakanalliset pyhät paikat hylättiin ja kirkkoja alettiin rakentaa. Aluksi ne olivat vaatimattomia puurakennuksia. Kodjalassa on Lukkalan maalla ollut kirkko, ehkä seudun ensimmäinen. Tarinain mukaan on Kalannissa ollut kirkkoja myös Villilän kylässä ja Velluan Kirkkomäellä. Varmoja jälkiä näistä ei ole löytynyt. Villilässä kirkon paikaksi mainittu pieni mäkikumpare on Sirppujoen rannassa ja sen korkeus merenpinnasta on vähän yli 5 m. Meren korkeus 1200-luvun alussa oli täällä n. 4.3 m,



joten paikka oli silloin pieni saari, jolla kirkkoa tuskin saattoi olla. Mikäli tarinassa on perää, on kirkko siis tätä aikaa nuorempi tai sitten se oli toisella paikalla.

Tammiston kylässä on pakanallinen kalmisto Kirkonloukas nimisellä paikalla (n:o 82). Mitään tarinoita kirkosta tällä paikalla en kuullut, mutta mahdollista on, että sellainen siellä joskus on ollut. Ensimmäiset kirkot näet useinkin rakennettiin juuri pakanallisten kalmistojen keskelle. Kirkko otti haltuunsa pakanalliset pyhät paikat ja käytti niitä omiin tarkoituksiinsa.

Maan kohotessa maatui "Sirppujoen lahtikin" ja kulku laivoilla sitä pitkin kävi hankalaksi. Lähemmäksi merta syntyi uusia kyliä ja niiden joukossa Männäisten seutu sai huomattavimman aseman. Asutuksen painopisteen siirtymistä kuvastaa sekin, että pitäjän kirkkokin rakennettiin tänne, kirkko, jonka mukaan pitäjä sai vuosisataiseksi nimekseen Uusikirkko.

Tässä mainittujen muinaisjäännösten lisäksi on Kalannissa suuri joukko erilaisia jäännöksiä, osa varmasti historialliselta ajalta, osa epämääräisiä. Historiallisia ovat esim. kartanoiden paikat, Sodjansaaren kylän paikka, kalliokirjoitukset ja muistokivet, ajaltaan ja merkitykseltään epämääräisiä muutamit noki-paikat, jotkut kivilatomukset (kuten Nokkalan "Kalevanpolku" n:o 161), Suurikkalan Linnakankare (n:o 201), "renkaat kallioissa", uhri- ja parannuslähteet jne. Monien merkitys voisi selvitä tarkemmissa tutkimuksissa, mutta joidenkin kohdalla ei niistäkään lie apua.



## II. Esihistorialliset muinaisjäännökset

### A. Kivikauden löydöt.

Kivikautisia kiinteitä muinaisjäännöksiä ei Kalannista ole todettu. Hajalöytöjä on muutamia, mutta löytöpaikkoja ei voi saada selville.

#### 1. Varhela

Vestilä

Pitäjänskartta III:3  
7

KM 2922 Yksinkertainen reikäkirves, (kuva SMYA 53 s. 81, k. 43). "Löytänyt talollisen poika Kustaa Juhonpoika Wästilä Varhelan kylän Wästilän talon maalta". Löytöä ei voi tarkemmin paikallistaa.

#### 2. Varhela

Vuola

KM 3336:222 Reikäase.

Esineen ostanut Th. Schvindt 1896 Vuolan tilalta. Ehkä Vuolan mailta.

#### 3. Kytämäki

Rauman museo n:o 1721. Reikäkivi.

Raumalle saatu Kytämäen kylästä, jossa se oli ollut kangaspuiden painona. Tuskin kivikautinen.

#### 4. Varhela Raula : Kourutalilta.

Oskari Raulan kokoelmissa. Mahdollisesti jostain muualta kuin Kalannista.



5. Turun Historiallinen Museo A 314: Oikokirves.

Löytötiedoissa ei mainita muuta kuin että kirves on Kalannista.

B. Kiviröykkiöhaudat.

PIITORAUMA

6. Piitorauuma *ti*

mv Albert Saarela Uusikaupunki, Suurikkala

Pitäjänskartta III:3  
6

Schvindt n:o 33

Schvindt: "Pitorauuman talon Tammivainiossa on mäenkummulla pienenlainen kivivare, vähäisistä kivistä koottu. Lähellä tätä on kaksi muuta pienenpuoleista varetta sekä aivan vieressä itäisellä rinteellä kaksi hautakuoppaa".

Piitorauuman talo on Sirppujoen länsirannalla n. 7 km Kalannin kirkosta luoteeseen. Tammivainio oli ainakin nuorelle isännälle outo nimi eikä hän tiennyt vareista mitään. Vanha isäntä ei ollut paikalla.

Schvindtin kartan mukaan vainio näyttää olleen talon länsipuolella. Täällä on peltojen välissä, talosta n. 200 m lounaaseen, pieni kivikkoinen mäki, jolla on vanha tuulimylly. Mäen itäpuolitse kulkee taloon maantieltä johtava tie. (Pitäjänskartalla III:3  
6 näkyvä tie talosta Suurikkalan kylään on hävinnyt).



Mäen korkeimmalla kohdalla, tuulimyllystä n. 30 m pohjoisluoteeseen, on matala ja maatonut kivikasa heinikön sisässä. Se on epämääräisen muotoinen, halkaisija on n. 6 m. Kenties tämä on Schvindtin tarkoittama vare.

Vielä epämääräisempi kivikko on myllystä 17 m pohjoiskoilliseen. Sen lisäksi myös pellon reunoilla on kivikasoja, pelto-kiviä.

Mäen koillisrinteessä vareesta 10 m on luoteis-kaakkoisuuntainen kuoppa,  $5 \times 1 \frac{1}{2} \times \frac{1}{2}$  m, jossa kasvaa koivuja. Vareen itäpuolella on pellonreunassa myös kuoppa, täynnä kiviä.

Tammivainioksi oletetun pellon pohjoispuolella talosta luoteeseen on myös metsäistä mäkeä. Siellä on epämääräistä kivikkoa, kai pelloista kerättyä.

Epävarmaksi jäi, onko yllä kuvattu paikka Schvindtin tarkoittama. Hautana nämä kivikot ovat aivan epävarmoja. Pronssikautisia ne eivät ainakaan voi olla.

#### VARJORANTA

##### 7. Jaakola *H*

mv Atso Nummi Uusikaupunki Maurumaa Varjoranta

Peruskartta 113107 - 49/21

Korkeus 15 m

Schvindt n:o 39

Tallgren VSH s. 193

Valokuva 1

Schvindt: Jaakolan maalla Nättilän vainiossa on korkea kumpu ja sen päällä ylimmällä kalliolla varee 7 m läpimit.



Varjorannan Jaakola on Kalannin kirkosta n. 9  $\frac{1}{2}$  km länsiluoteeseen Varjorannan kautta Pyrrilään vievän tien pohjoispuolella.

Nättilän vainio on talosta n. 300 m länteen, mainitun tien lounaispuolella. Vainion eteläreunassa on korkeahko mäntyä kasvava kallio, joka on tien varressa olevasta Lehtolan talosta n. 250 m etelään ja vainion luoteislaidassa olevasta Laasin talosta n. 200 m eteläkaakkoon.

Kallion laella on 7 m läpimittainen kivivare. Sen keskelle on kaivettu kuoppa, jossa kasvaa pieni mänty. Itäreunasta on otettu kiviä, länsilaidan korkeus on lähes 1 m. Iso mänty kasvaa sen lounaisreunalla ja myös pieniä pihlajia on sen luona.

Meren ollessa 15 m korkeammalla on kallio ollut vain pieni luoto. Pronssikautinen vare ei siis voi olla.

#### TYNKI

8. Vähä-Heiko *ti*

Kiillinmäki

mv Toivo Nuutila, Kalanti Tynki

Peruskartta 113107 - 47/25

Korkeus 10 m

Schvindt n:o 27;

Tallgren VSH s. 196

Valokuva 2.

Opas Toivo Nuutila

Vähä-Heikon talo on Kalannin kirkosta n. 5 km länsiluoteeseen, Ruonanperästä Tyngin kautta Ridanalaan vievän tien länsi-



puolella. Talon länsipuolella kohoaa metsäinen kalliomäki, Kiilimäki, jonka luoteislaidalla on ollut nyt kuivattu pieni Kiilijärvi.

Mäen länsireunalla, talosta n. 400 m länsiluoteeseen on metsärinteessä vare, halkaisija n. 6 m. Sen keskellä on laaja, mutta ei syvä kuoppa. Vareen pohjoispuolta kiertää matala kaivanto, jonka laidalle kaivettu maa muodostaa vähäisen vallin.

N. 20 m vareesta kaakkoon on kalliolla kiviä hajallaan. Siellä on ollut ehkä toinen vare. Lisää hajanaista kivikkoa on tästä n. 10 m etelään kallion reunalla.

Vare on 10 m korkeuskäyrän seutuvilla. Se merkitsee sitä, että paikka on vasta 400-luvun lopulla j. Kr. noussut merestä.

#### VIISOLA

#### 9. Viisola *tl*

Vasusaari

mv Ilpo Vallin Kalanti Viisola

Peruskartta 113107 - 46/27

Korkeus n. 7  $\frac{1}{2}$  m

Schvindt n:o 23

Schvindtin mukaan on Viisolan talon Vasusaaren metsäpalstalla suuri joukko, "ainakin parikymmentä pientä varetta, läpimitta 4-5 m. Jotkut ovat kauniita ja eheitä, toiset taas kaiveltuja"

Viisolan talo on Kalannin kirkosta n. 3 km länsiluoteeseen. Vasusaaren metsä on talosta luoteeseen, peltojen ja niittyjen keskellä oleva n. 1  $\frac{1}{2}$  km pitkä metsäsaareke, jonka kapeasta itäpäästä osa kuuluu Viisolan talolle. Täällä n.  $\frac{1}{2}$  km Viisolasta



pohjoisluoteeseen on vareita. Pariakymmentä niitä ei kuitenkaan löytynyt vaan vain kuusi.

1) Etelästä metsikköön pistävän peltolahdekkeen koilliskulmasta n. 35 m itään ja metsän koillisreunassa olevasta keskimäisestä ladosta n. 80 m etelään on pellolle idästä päin tulevan metsäpolun etelälaidassa matala soikeahko kivikko, jonka lounaispäässä kasvaa mänty ja koillispäässä polun reunassa on kanto. Kivikon koko on  $2 \times 3 \frac{1}{2}$  m. Maasto on loivasti etelään viettävää rinnettä.

2) Edellisestä n. 8 m koilliseen on polun pohjoispuolella matala kehämäinen kiveys, jonka reunat ovat keskustaa korkeammat. Sen halkaisija on n. 3 m.

3) Edellisestä n. 8 m kaakkoon, samoin polun pohjoispuolella, on matala pyöreä kiviraunio, halkaisija n. 3 m.

4) N. 30 m etelään vareesta 9:1 on lounaaseen viettävällä rinteellä hajonnut kiviraunio. Rinne on jyrkähkö ja kiviä on vierinyt tai vieritetty alas. Kivikon ala on n.  $8 \times 3$  m, alunperin ehkä  $3 \times 3$  m.

5) Edellisestä n. 6 m itään on matala hajanainen kiveys, jonka laidassa kasvaa mänty. Sen halkaisija on  $2 \frac{1}{2}$  m.

6) Edellisestä n. 16 m koilliseen on sammaltunut raunio, jonka keskellä on kuoppa. Lounaisreunassa kasvaa kuusi. Raunion koko on  $4 \times 2 \frac{1}{2}$  m.

Edellisestä n. 5 m kaakkoon on vielä pyöreä 2 m läpimittainen kehä, jossa ei ole kiviä. Se on ilmeisesti muurahaispesän jäännös.

Kaikki nämä vareet ovat maapohjalla. Ne ovat niin kaukana pellon reunoista, että ovat tuskin peltokivistä. (Myös peltojen laidoilla on kyllä kivikkoa). Muualta Vasusaaren alueelta ei tällaisia raunioita löytynyt.



HALLU

10. Pihlava *M*

mv Frans Siloranta Kalanti Rohijärvi

Pitäjänpitä III:3  
6

Ilmakuva 63108 58

Valokuva 3

Opas Simo Saloranta

Pihlavan talo on Hallun kylän alueen pohjoisosassa, Kalannin kirkosta  $2 \frac{1}{2}$  km pohjoiseen lähellä Laitilan rajaa. Se on Kalannista Laitilan Torrenkylään vievän tien varressa. Rohijärven lähellä. Talon kohdalta ulottuu kaakkoon pienen Rahkajärven rantaan kapea pelto- ja niittyalue, jonka keskellä virtaa Rahkoja. Peltoa sanotaan Kuokkamaaksi.

Kuokkamaan lounaisreunassa, tieltä n. 250 m, talosta n. 300 m eteläkaakko<sup>on</sup> on polun laidassa suuli. Tästä n. 100 m eteläkaakkoon on metsässä olevalla kalliolla vare.

Se on matala ja pyöreä, halkaisijaltaan n. 7 m. Sitä on pengottu, mutta kuoppaa ei ole. Eteläpuolella on matala kallio-  
porras, jonka juurella on vareesta vieritettyjä kiviä. Korkeu-  
tensa <sup>puolesta</sup> se voi olla pronssikautinen.

Pellon koillispuolella suulia vastapäätä on kalliolla itä-länsisuuntainen kivivalli, pituus n. 30 m ja leveys n. 2 m. Se on ilmeisesti luontainen.

11. Heilä *M*

Takametsä

mv Immo Ketoniemi Kylähiisi Hallu

Pitäjänpitä III:3  
6



Ilmakuva 63108 58

Schvindt n:o 4

Valokuva 4

Opas Simo Saloranta

Schvindt: "Heilän talon isossa metsässä n. 1 km Kylähiiden kylästä Torreisiin päin, liki sitä polkua, joka johtaa Kylähiidestä Rahijärven torppaan, polun vasemmalla puolella n.  $\frac{1}{2}$  km torpasta, vare. Koko 9 x 5,5 x 0,6 m".

Heilän talo on Hallun kylässä kirkosta itään, mutta sen Takametsä (=iso metsä) on kylän pohjoisosassa Rahkajärvestä koilliseen. Täällä on kalliolla parikin varetta, kirkosta n.  $2\frac{1}{2}$  km pohjoiskoilliseen, Pihlavan talosta (ks. ed.), jota Schvindt tarkoittanee "Rahijärven torpalla", (Rahijärvi = Rohijärvi; Torreinen = Torre), paikka on n. 800 m itään.

1) Kallion länsilaidalla on pitkänomainen kivikko, kooltaan n. 9 x 4 x  $\frac{1}{2}$  m. Schvindtin mitat sopivat suurin piirtein tähän raunioon. Hänen mainitsemansa polku on hävinnyt.

Raunio on varsin hajanainen ja pengottu.

2) Edellisestä n. 100 m etelään on kallion laella pyöreä vare, halkaisija n. 6 m. Myös sitä on pengottu, mutta kuoppaa ei ole.

Voivat olla pronssikautisia.

Paikannimiarkistossa oleva tieto: "Hiittenvareja, kiviröykkiö Heilän Isossametsässä Neikkisten kalliolla", tarkoittanee näistä edellis-  
tä.

12. Suutila *St*

mv Kaino Luukkala Kylähiisi Hallu

Peruskartta III:3  
6



Ilmakuvat 63108 42 ja 56

Ilmoitti opettaja Seppo Mäki-Arvela

Paikka on kirkosta n.  $3\frac{1}{4}$  km itään oleva harvametsäinen mäki.

Sen pohjois- ja itäpuolella on peltoaukeaa, etelässä kapean notkon takana Levonniitunmäki (ks. seur.). Mäen pohjois- ja itäpuolitse pellon reunassa kulkee Metsärannan talon ohi tuleva peltotie. Mäen koillispuolella on pellon laidassa lato. Mäki on täynnä kivikkoa, paikoin on haudan tapaisia kasoja. Lisäksi sielä on yksi kuoppa. Aluskasvillisuutena on heinää.

1) Ladon eteläkulmasta n. 45 m etelälounaaseen, peltotien mutkasta 20 m on rinteessä isokivinen raunio, halkaisija  $2\frac{1}{2}$  m. Sen päällä kasvaa kolmihaarainen koivu.

2) Edellisestä n. 10 m eteläkaakkoon on pienten kuusten alla epämääräistä kiveystä.

3) Edellisestä 35 m etelään on kivikasa, halkaisija 2 m.

5) Edellisestä 8 m itään on suuren maakiven pohjoispuolella epämuotoinen kiveys.

6) Kivikosta 12:3 7 m eteläkaakkoon on epämuotoinen kivikko, halkaisija 3 m, josta itään pistää kivetty alue  $3 \times 1$  m. Länsilaidassa on isompia kiviä.

7) Edellisestä 15 m länteen on kolmen suuren kivenlohkareen eteläpuolella kivikko  $3 \times 6$  m.

8) Edellisen eteläpuolella on länteen viettävässä rinteessä pyöreä raunio, halkaisija  $2\frac{1}{2}$  m. Sen keskellä on kuoppa, jossa ei ole paljon kiviä, lahoamisjätteitä on n. 20 sm. Hiiltä ei näy. Ympärillä ei ole irtokiviä. Keskellä kasvaa iso mänty.

9) Edellisestä n. 15 m eteläkaakkoon on samanlainen kehämäinen raunio. Keskikohta on kuopalla, halkaisija 3 m. Länsi-



laidassa on iso maakivi.

10) Edellisestä 5 m eteläkaakkoon on kuoppa, jonka keski-kohtaa on kaiveltu. Maa on pehmeää hiekkaa. Kuopan koko on  $3 \times 1 \times \frac{1}{2}$  m ja suunta lounais-koillinen.

11) Rauniosta 12:9 5 m pohjoiskoilliseen on pyöreä kivi-raunio, halkaisija 3 m. Sen päällä kasvaa mänty.

ty<sup>2</sup>

### 13. Levonniitunmäki

Nestor Puonti, Eura Kauttua

Pitäjänskartta III:3  
6

Ilmakuvat 63108 42 ja 56

Ilmoitti opettaja Seppo Mäki-Arvela

Edellisen paikan eteläpuolella on Levonniitunmäki, sitä laajempi metsämäki, jota ympäröivät pellot, tosin lännessä ja etelässä varsin pienet. Eteläpuolella pistää Haudon alue peltokiellekkeenä. Paikka on Kalannin kirkosta n.  $3 \frac{1}{4}$  km itäkaakkoon, Kalannin-Vehmaan maantieltä, Sirppujoen yli johtavalta sillalta n. 700 m pohjoiskoilliseen.

Mäen eteläpuoli on kuulunut aikaisemmin Hallun Puontin taloon, pohjoisosa on Suutilan maata. Maasto on kallioista ja kivikkoista havumetsää, itälaidasta kahden ladon luota on otettu hiekkaa.

Mäellä on ainakin 28 erilaista kivivareta, kaikki Puontin maalla. Useimmat niistä ovat niin kaukana pelloista, että pelto-raunioita ne tuskin ovat. Merkille pantavaa on, että mäen luoteisosassa olevalla kallioalueella ei vareita ole. Metsässä on selvästi luontaistakin kivikkoa ja siellä täällä on epämääräisiä kuopanteita.

Vareet ovat:

1) Mäen kaakkoiskärjessä pellon reunassa on pieni lato.



Siitä n. 100 m länteen on tiheässä kuusikossa mäen länsiosassa hajallaan oleva kiviraunio. Sen halkaisija on n.  $3\frac{1}{2}$  m, lounaisreunassa on suuri maakivi, koillisreunassa kasvaa kuusi.

2) Edellisestä n. 10 m eteläkaakkoon on epämääräinen raunio, päällä suuri mänty.

3) Vareesta 13:1 n. 7 m pohjoisluoteeseen kahden maakiven välissä ja eteläpuolella on sammaleinen kivikko, alaltaan n. 3 x 4 m. Sen päälle oli kaatunut suuri kuusi.

4) Edellisestä n. 12 m pohjoiskoilliseen on sammaleinen raunio, halkaisija 4 m. Sen länsi- ja pohjoispuolella on maakivet.

5) Edellisestä pohjoisluoteeseen on suuren maakiven luona lounais-koillissuuntaisena kulkevan matalan kivivallin koillispää. Vallin pituus on n. 10 m ja leveys n.  $1\frac{1}{2}$  m. Lounaispäässä on epämuotoinen matala levennys, halkaisija n. 4 m.

6) Edellisestä n. 15 m länsiluoteeseen (miltei länteen) on hajanainen kivikko, ala n. 3 x 4 m. Sen pohjoispuolella on matala pyöreä kuopanne, halkaisija 2 m. Pellon reunaan lounaassa on matkaa 10 m, Haudolta tulevaan metsätiehen luoteessa on 5 m.

7) Vallin 13:5 koillispäästä n. 40 m pohjoiskoilliseen on sammaltunut kivikko, halkaisija 4 m. Sen päällä on pieniä kuusia, itäpuolella suuri maakivi.

8) Edellisestä 5 m luoteeseen metsätien varressa on kivikko, ala 2 x 3 m. Kivet ovat isoja ja pieniä.

9) Edellisestä n. 30 m länteen, metsätien länsipuolella on pieni kiveys, halkaisija  $1\frac{1}{2}$  m. Siinä näkyi nokikerrosta.

10) Edellisestä n. 18 m lounaaseen on pitkulainen luoteiskaakkoissuuntainen kiveys, koko 2 x 7 m.

11) Edellisestä n. 18 m lounaaseen, raunio, halkaisija 2 m.

12) Edellisestä n. 5 m eteläkaakkoon raunio 4 x 2 m.



- 13) Rauniosta 13:11 5 m etelälounaaseen hajanaista kivikkoa risujen alla. 2 x 8 m, suunta luoteis-kaakkoinen.
- 14) Rauniosta 13:11 7 m länsiluoteeseen raunio, halkaisija 3 m.
- 15) Edellisestä 12 m länteen soikeahko raunio, 3 x 2 m. Reunbilla isot kivet. Kaiveltu.
- 16) Edellisestä 2 m eteläkaakkoon hajanaista kivikkoa.
- 17) Rauniosta 13:15 n. 5 m pohjoisluoteeseen kalliopohjalla kiveys, halkaisija 2 m.
- 18) Edellisestä 7 m länteen sammaleinen kivikko, halkaisija 2 m.
- 19) Edellisestä 10 m länteen kivikko halkaisija 2 m.
- 20) Edellisestä 10 m länteen pitkulainen lounais-koillis-suuntainen kivikko 2 x 6 m.
- 21) Edellisestä 5 m luoteeseen kuusen oksien alla kivikko, halkaisija 2 m.
- 22) Rauniosta 13:20 6 m koilliseen kivikko, 2 x 6 m, suunta lounais-koillinen.
- 23) Rauniosta 13:9 n. 30 m luoteeseen sammaltunut raunio, halkaisija 4 m.
- 24) Edellisestä 5 m pohjoiskoilliseen matala raunio, halkaisija 3 m.
- 25) Edellisestä 17 m pohjoiseen 2 x 7 m.
- 26) Edellisestä 35 m luoteeseen 2 x 3 m
- 27) Edellisestä 10 m koilliseen. Iso mänty keskellä.
- 28) Rauniosta 13:26 13 m länteen, hajanainen kiveys.

Rauniot eivät paikan alavuuden vuoksi voi olla aina-kaan pronssikautisia.



14. Nohkola *N*  
agronomi Vaito Nohkola Laitila  
Pitäjäkartta III:3  
6  
Ilmakuvat 63108 42, 44 ja 56

Edellisistä mäistä n.  $\frac{1}{2}$  km itään on peltoalueen keskellä metsäinen mäki, Sirppujoesta n. 300 m länteen. Sen luoteispuolella on Sorimäki (n:o 176).

Tämän mäen eteläosassa, sen kautta pellolle kulkevan polun varressa n. 50 m pellon reunasta pohjoiseen on polun itäpuolella kivikasa, halkaisija n. 2 m. Sen koillispuolella on iso maakivi.

#### ORIVO

15. Posti *P*  
Taipalevainio  
mv Väinö Vallin Uusikaupunki Orivo  
Peruskartta 11.3107 - 43/27  
Korkeus n. 10 m  
Killinen s. 161-162  
Schvindt n:o 19  
Tallgren VSH s. 192  
Valokuva 5

Killinen: Postin talon haassa n. 200 sylvä kartanosta etelään päin on vare 11 x 6 x 1 kyynärää. Kymmenen sylen päässä on toinen lähes samanlainen. Niiden välissä on 4 x 2 x 1 kyyn. maakuoppa, jossa kasvaa lähes miehen paksuinen



koivu. Vareet epävarmoja. Parisataa sylvästä näistä itään on niitun syrjässä maassa 3 pienempää varetta.

Schvindt: "Postin talon haassa on taipalevainiolle vievän tien vieressä vare 4.75 x 3.8 x 0.6 m. Keskeltä vähän pengottu. Tästä 9 m lounaaseen on kaksi kuoppaa".

Paikka on pienehkö peltojen ympäröimä metsämäki. Postin talosta n. 500 m etelään. Siitä itään on niitun toisella puolella Luhtamäki, jonka laidassa on Kauniston talo (ks. seur.).

Mäellä on etupäässä maapohjalla 14 pientä kivivaretta, jotka eivät ole ainakaan peltoraunioita.

1) Mäen kaakkoispäässä, Kaunistosta n. 100 m länteen on riisujen peittämä vare, halkaisija  $2\frac{1}{2}$  m. Sitä on pengottu.

2) Edellisestä 10 m länsiluoteeseen on vare, halkaisija 3 m.

3) Edellisestä 15 m luoteeseen on epämuotoinen kivikko, jossa isojen kivien välissä on pieniä.

4) Edellisestä 6 m pohjoisluoteeseen on pyöreä vare, halkaisija  $2\frac{1}{2}$  m.

5) Edellisestä 4 m pohjoisluoteeseen vare, halkaisija  $2\frac{1}{2}$  m.

6) Edellisestä 11 m länteen vare, halkaisija 3 m. Keskellä kuoppa.

7) Edellisestä 15 m länteen peltotien länsipuolella pienen kallion laidassa. Halkaisija 2 m.

8) Edellisestä 3 m luoteeseen pengottu vare, halkaisija 2 m. Päällä kasvaa pieniä haapoja. Mäen länsireunassa oleva suuli on tästä n. 17 m länsilounaaseen.

9) Vareesta 15:6 pohjoisluoteeseen 12 m varpujen peittämä vare, halkaisija  $2\frac{1}{2}$  m.

10) Edellisestä 10 m pohjoiseen on laaja sammaleinen vare, keskellä matala kuoppa. Mahdollisesti Killisen ja Schvindtin mainitsema. Halkaisija 10 m. (Valokuva 5).



- 11) Edellisestä 12 m luoteeseen. Halkaisija 2 m.  
12) Edellisestä 5 m pohjoiseen, polun varressa. Koko 3 x

3  $\frac{1}{2}$  m.

- 13) Edellisestä 10 m länsilounaaseen, polun länsipuolella.  
Halkaisija 2  $\frac{1}{2}$  m.

- 14) Edellisestä 13 m pohjoiseen pengottu vare. Halkaisija  
3  $\frac{1}{2}$  m.

Mitään huomattavia kuoppia ei alueella näkynyt. Killisen mainitsemat 3 varetta tästä 200 syltä itään ovat ilmeisesti Luhtamäellä (ks. seur.).

16. Luhtamäki

Posti *tl*

mv Väinö Vallin

Kaunisto

mv Heikki Laine

Peruskartta 113107 - 43/27

Korkeus n. 10 m

Schvindt n:o 19

Valokuva 6

Schvindt: "Postin talon Luhtamäellä lähellä Luotosen torppaa on sinne vievän tien oikealla puolella varee 4.6 x 5.6 x 0.8 m. Keskeltä pohjaan asti pengottu. Lisäksi on mäellä joukko pikkuvareita, toiset kalliolla toiset maaperässä."

Luhtamäki on Postin talosta n.  $\frac{1}{2}$  km eteläkaakkoon, edellisestä paikasta n. 100 m itään. Sen lounaisreunassa on Kauniston talo, ent. Luotosen torppa. Mäki on matala havumetsäinen mäki, paljasta kalliota ei näy. Vareet ovat Postin kohdalta Kaunistoon tulevan tien molemmin puolin. Niitä on ainakin 27, eivätkä ne ole peltoraunioita.



- 1) Siitä kohdasta, missä Kaunistoon tuleva tie erkanee lounaaseen päin Kivimäkeen menevästä tiestä, n. 80 m Kaunistoon päin on sähkölinjan kohdalla, 8 m tiestä itään, sammaleinen hajonnut vare, josta on kiviä otettu sähköpylvään juurelle. Koko 2 x 3 m.
- 2) Edellisestä 12 m etelään pieni pyöreä sammaleinen vare, halkaisija 2 m.
- 3) Edellisestä 8 m lounaaseen aivan tien vieressä hajalle pengottu vare. Näkyvissä punaisia hiekkakivilaattoja ja hiilimaata. Halkaisija 2 m.
- 4) Edellisestä 14 m luoteeseen tien länsipuolella on suuri rapakivilohkare. Sen pohjois- ja luoteispuolella epämääräinen kivikasa.
- 5) Edellisestä 6 m eteläkaakkoon hajoitettu vare(?). Ison kiven juurella muutamia kiviä. Vahva hiilimaa.
- 6) Edellisestä 6 m etelään sammaleinen vare, halkaisija 2 m.
- 7) Edellisestä 5 m lounaaseen sammaleinen vare, halkaisija 2 m.
- 8) Edellisestä 11 m etelään, melko alavalla paikalla Kauniston tien mutkan kohdalla. Sen eteläpuolelta menee peltotie länteen. Koko 5 x 4 x  $\frac{1}{2}$  m. Keskellä on kuoppa, länsireuna matala. Kaakkoislaidalle tuotu peltokiviä. Schvindtin mainitsema? (Valokuva).
- 9) Edellisestä 9 m etelään, peltotien eteläpuolella. Sammaleinen, halkaisija 2 m.
- 10) Kauniston tien itäpuolella, rauniosta 16:3 itään 6 m. Vähäinen kivikasa sammalen ja varpujen alla. Halkaisija 1  $\frac{1}{2}$  m.
- 11) Edellisestä 6 m etelälounaaseen matala sammaleinen vare. Halkaisija 2 m.
- 12) Edellisestä 4 m itäkaakkoon. Halkaisija 2 m.
- 13) Edellisestä 12 m lounaaseen tien reunassa. Pengottu, halkaisija 2  $\frac{1}{2}$  m.



- 14) Edellisestä 5 m eteläkaakkoon sammaleinen vare, halkaisija 2 m.
- 15) Edellisestä 3 m etelään. Pengottu, halkaisija 2 m.
- 16) Edellisestä 6 m etelään. Päällä ajettuja kiviä, alla ehkä vanha vare.
- 17) Edellisestä 32 m eteläkaakkoon. Keskellä vähäinen kuoppa. Halkaisija 3 m.
- 18) Edellisestä 20 m etelään epämääräinen vare, halkaisija 2 m.
- 19) Edellisestä 17 m lounaaseen aivan Kauniston aidan kulmassa epävarma vare.  $2\frac{1}{2} \times 3$  m.
- 20) Kauniston saunan ja vajarakennuksen välillä vare, halkaisija 5 m. Aita kulkee vareen yli, länsilaidassa kasvaa kaksiahaarainen koivu.
- 21) Edellisestä 5 m koilliseen epämääräinen kivivare, halkaisija  $1\frac{1}{2}$  m. Laidassa kasvaa mänty.
- 22) Vareesta 16:20 n. 10 m kaakkoon säännöllinen vare, halkaisija  $3\frac{1}{2}$  m.
- 23) Edellisestä 9 m etelään kuusen alla. Halkaisija 2 m.
- 24) Edellisestä 15 m lounaaseen hajoitettu vare(?).

Kauniston pihassa:

- 25) Talosta n. 15 m itään kivikko, jonka alla ehkä vareen pohja. Päällä mänty ja kivikkokasveja.
- 26) Edellisestä 6 m pohjoiseen on suuren lohkareen länsipäässä kivikko, ehkä vareen jäännös.
- 27) Talosta n. 10 m pohjoiseen on aidan vieressä kivikko, ehkä vareen jäännös.



KORVENKYLÄ

17. Koivuranta#I II

Härkähaankallio

Nestor Laaksonen Kalanti Korvenkylä

Pitäjänskartta III:3  
6

Valokuva 7

Opas: Niilo Nurmi

Härkähaankallio on Kalannin kirkosta  $1\frac{3}{4}$  km etelään, Niinijärvestä pohjoiseen laskevan Härkähaanojan länsipuolella, Korven talosta n. 200 m koilliseen ja Niilo Nurmen omistamasta Kotirannan talosta n. 300 m pohjoiseen. Kallio on mäntymetsässä, sen itäpuolella juoksee oja syvässä kurussa, rinne on jyrkkä ja korkea. Länsilaidalta on louhittu kiviä.

Kallion itäreunalla on 7 kivirauniota.

1) Luoteispään korkeimmalla kohdalla on lähes nelikulmainen raunio, koko  $3 \times 3$  m. Se on matala, reunoilla kivet ovat isoja, keskellä pieniä. Paikalle näkyy Korven talon punainen suuli maantien varresta.

2) Edellisestä 6 m pohjoiseen on jyrkän kallioportaan juurella tasanteella sammaleinen epämääräinen kivikko. Kivet voivat olla ylhäältä vieritettyjä. Raunion läpimitta on 3 m.

3) Edellisestä 6 m itään on kalliorinteessä kehä isoista kivistä, niiden keskellä on pienempiä kiviä. Kehän halkaisija on  $2\frac{1}{2}$  m, sen päällä kasvaa pieniä kuusennäreitä, laidassa on mänty.

4) Edellisestä 8 m etelään on kallion laella rauniokehä isoista kivistä. Sen koko on  $2 \times 3$  m, suunta itä-länsi. Sitä on hiukan pengottu, päällä kasvaa pikku kuusi.



5) Edellisestä 12 m itään on kallion reunalla soikeahko kehä, koko 2 x 3 m, suunta itä-länsi. Itäpäässä on isohko pystykivi.

6) Edellisestä 5 m pohjoiskoilliseen, alemmalla terassilla, on laivalatomusta muistuttava kivikehä, koko 2 x 4 m, suunta kaakkoisluoteinen. Kaakkoispäässä on isohko pystykivi, toisesta päästä on sellainen ilmeisesti kaatunut. (Valokuva)

7) Rauniosta 17:3 7 m koilliseen, aivan ojaan viettävän törmän päällä on kivikko sammalen ja kanervien alla. Siinä näyttää olevan reunakiveystä. Halkaisija on 3 m.

# 18. Koivuranta II //

Nestor Laaksonen Kalanti Korvenkylä

Pitäjänskartta III:3  
6

Valokuva 8

Opas Niilo Nurmi

Paikka on edellisestä n. 100 m pohjoiseen, Härkähaanojan itäpuolella, lähellä entistä Vähäjärveä. Täällä on mäntymetsää kasvavan kallion länsireunalla kolme kivistä kiviröykkiötä.

1) Pohjoisin niistä on matalan kallion laidalla. Se on varsin hajallaan ja muodoltaan epävarma. Mahdollisesti siinä on ollut kaksi rauniota.

2) Edellisistä n. 5 m itään on sammaltunut pyöreä ja matala raunio, jonka halkaisija on n. 4 m. Sitä ei ole pengottu.

3) N. 25 m edellisestä lounaaseen on suuren kuusen alla pyöreä penkomaton raunio, halkaisija n. 4 m.



VELLUA

H<sup>2</sup>

19. Työväentalon kallio

Pihanperän perikunta Kalanti Vellua

Pitäjänskartta III:3  
11

Hirviluodon kertomus 1962

Valokuva 9

Velluan työväentalo on Kalannin kirkosta n. 6 km etelään ja Kalannin asemalta n. 800 m etelälounaaseen, Kytämäelle vievän tien eteläpuolella, Velluanpuron tasangon etelälaidalla. Talon eteläpuolella on laakea mäntyä kasvava kallioalue.

Tällä kalliolla on Hirviluoto käynyt 1962 tarkastamassa muutamia kiviraunioita. Kalliolla on hajanaista kivikkoa, parissa kohdassa on vareen tapaisia. Niistä löytyi hiiltä ja nokimaata, mutta sitä näytti olevan muuallakin kallion koloissa.

1) Työväentalosta n. 150 m etelälounaaseen on matala  $2\frac{1}{2}$  m läpimittainen kiveys. Sen päälle on käyristynyt pieni mänty. (Valokuva 9) (Hirviluoto: raunio 1).

2) Edellisestä n. 40 m itään ja työväentalosta etelään on matala soikeahko melko epämääräinen kivikko, koko  $2\frac{1}{2} \times 2$  m. Laidoilla kivet ovat isompia kuin keskellä. (Hirviluoto: raunio 3).

3) Hirviluodon mukaan ~~edellisestä~~ <sup>luokasta 1</sup> n. 50 m itään on ison kiven ympärillä matala epämuotoinen kivikko, läpimitta 4 m. Tällaista ei löytynyt. Tosin 40 m kaakkoon edellisestä on ison kiven ympärillä muita melko isoja, mutta hautaraunioilta se ei vaikuttanut. Tällä suunnalla on muutenkin kivikkoa.

Työväentalon luota löydettyistä rautaesineistä, joista Hirviluoto mainitsee, en saanut mitään tietoja.



## KUUANTAKA

20. Metsola *ti*

Ilvesvuori

Pankinjohtaja Heikki Juntti, Kalanti

Pitäjänskartta  $\frac{III:3}{11}$

Ilvesvuori on Kalannin kirkosta n.  $6 \frac{1}{2}$  km eteläkaakkoon, Ison Häähäjärven länsipään pohjoispuolella, n. 250 m etelään Metsolan talosta. Kuuantaan kylästä Häähään vievä tie kulkee vuoren lounais- ja eteläpuolelta, sen ja järven välistä.

Vuori on korkea (ven. topografikartan mukaan yli 20 m y.m.p.) ja melko jyrkkärintainen. Sen kaakkoisosa on louhikkoista. Vuoren korkeimmalla kohdalla on vareen pohja, matala, mutta kuitenkin selvä. Halkaisija on n. 4 m. Vieressä kasvaa pieni koivu. Kiviä on vieritetty pitkin rinteitä.

## PALSA

21. Mattila *ti*

mv Antero Mattila, Kalanti Palsa

Pitäjänskartta  $\frac{III:3}{11}$

mv A. Mattilan ilmoittama paikka.

Palsan kylätieltä, n. 300 m Kalannin-Vehmaan maantiestä Palsaan päin, lähtee tien itäpuolella olevan pellon kohdalta, rakenteilla olevan sähkölinjan pohjoispuolelta peltotie länteen päin. Peltotie kiertää metsän kautta ja ylittää sähkölinjan ennen pellolle tuloaan. Sen pohjoispuolella on korkeahko metsäinen kallio-



harjanne, jonka päällä on luonnonkivikkoa, ei kuitenkaan varsinasta "pirunpeltoa". Alempana rinteessä on kivikasoja, jotka vaikuttavat ihmisten tekemiltä ja ovat ehkä hautoja.

- 1) Keskellä sähkölinjan aukkoa, kaakkoon viettävässä rinteessä on pyöreähkö kivikasa, halkaisija 3 m. Se on peltotiestä 20 m luoteeseen; pohjoiskoillisessa näkyy metsän läpi pellon reunassa oleva lato.
- 2) Edellisestä 12 m lounaaseen, linjan lounaislaidassa on samoin 3 m halkaisijaltaan oleva kivikko, keskellä kuoppa.
- 3) Edellisestä 7 m lounaaseen on sammaleinen kivikumpare, koko 2 x 4 m, suunta pohjoisesta etelään.
- 4) Edellisen länsipuolella on kuoppa, koko 2 x 1  $\frac{1}{2}$  m ja kuopan länsipuolella taas pitkä matala kiviaidan tapainen, koko 2 x 10 m, suunta pohjoisesta etelään.
- 5) Edellisestä n. 30 m länteen on hajanainen kivikko, jonka keskellä on kaksi kantoa. Halkaisija 4 m.
- 6) Edellisestä 12 m luoteeseen on hajanaista kivikkoa, jonka keskellä kasvaa iso mänty. Ylempänä on luontaista kivikkoa.
- 7) Edellisestä 12 m lounaaseen on sammaltunut kivikasa, koko 2 x 3 m. Täällä rinne viettää etelälounaaseen. N. 50 m etelään on edellä mainittu lato pellon reunassa.

22. Rintala *ti*

Materonkallio

Lauri Kauppila Kalanti Palsa

Pitäjänskartta III:3  
11



Schvindt n:o 44

Tallgrenin kertomus 1912; VSH s. 192

Valokuva 10.

Schvindt: "Pikalan talon maalla noin 200 m Materon talosta luoteeseen on kalliolla varee, n. 6 á 7 m ristiin läpimit. paljon pengottu".

Paikan nimi on Materonkallio l. Materonmäki l. Lammasmäki. Se on kapea kaakkois-luoteissuuntainen kallioharjanne Materon talon pohjoispuolella, Palsan kylätien varressa olevasta Pikalan talosta n. 600 m länteen. Kallion pohjoispuolella on pieni peltoalue, sen ja kallion välistä menee peltotie. Eteläpuolella on taas Materon taloon vievä tie.

Kallio on melko avoin, sillä kasvaa pieniä mäntyjä. Sen päällä, nykyisin Rintalan talon maalla, on vare, jonka Tallgren tutki 1912. Se on Materon talosta n. 120 m pohjoiseen, Rintalan ja Materon rajasta 20 m ja näiden talojen ja Vainio-Materon rajan kulmasta 50 m luoteeseen.

Tallgrenin mukaan vareen koko oli 9 x 8 x 1 m eli suurempi kuin Schvindtin mukaan. Tallgren mainitsee, että varetta oli hajoitettu, joten Schvindtin luvut (halkaisija 6-7 m) vastannevat paremmin alkuperäistä kokoa. Nykyisin vare on melko hajanainen, koko n. 9 x 10 x  $\frac{1}{2}$  m.

Tutkimuksissa todettiin että vareen keskellä oli kaksi kivkehää (ks. Tallgrenin kartta 1912). Pohjalla oli paikoin hiiliä, mutta muuta ei löytynyt.

Tallgrenin jälkeen varetta on taas hajoitettu. Sen keskellä on kuoppa, jossa kasvaa pieni mänty.

Tarinan mukaan jättiläinen on aikonut rakentaa paikalle kirkkoa (Tallgren 1912).



SAIRINEN

23. Korvenmetsä

Vähätalo //

Kalannin kunta

Ylistalo //

mv Arvo Mäkinen Kalanti Sairinen

Pitäjänskartta III:3  
12

Schvindt n:o 15

Opas Väinö Virtanen

Schvindt luettelee "Vähä-talon Korvenmetsässä" joukon vareita. Tämä Korvenmetsä on Sairisten kylän eteläosassa Paulähteen rajalla Kalannin-Vehmaan maantien länsipuolella.

Vähätalo on nyt kunnan hallinnassa, talon paikalla on kansakoulu. Metsäosuus on aukeaa, horsmaa ym kasvavaa kallioista aluetta, johon on kylvetty metsää. Sen kaakkoispuolella oleva Ylistalon metsä on tiheää kuusikkoa. Etelässä on Paulähteen Alipihanperän peltoaukio. Koko metsä on kivikkoista, mutta sekä Ylistalon että Vähätalon maalla on varsinaisia röykkiöitäkin etelään ja kaakkoon viettävällä rinteellä.

- 1) Aivan talojen rajalla, rajapyykistä Vähätalo-Ylistalo-Alipihanperä n. 100 m koilliseen on matala sammaleinen vare. Sen keskellä on kuoppa, länsilaidassa iso kivi. Halkaisija 3 m.

Ylistalon maalla

- 2) Edellisestä n. 8 m kaakkoon on hajanainen sammaltunut kivikasa, halkaisija  $3\frac{1}{2}$  m. Sen länsilaidassa on kuusi, itälaidassa taas iso kivi.
- 3) Edellisestä 4 m lounaaseen on suuren kiven koillis-



puolella epämääräinen sammaleinen kiviraunio.

- 4) Edellisestä 4 m lounaaseen sammaleinen vare, halkaisija  $2\frac{1}{2}$  m. Keskellä on kuoppa, länsilaidassa iso kivil
- 5) Edellisestä 6 m kaakkoon epämääräinen kivikko, halkaisija 3 m. Sen pohjoislaidassa olevan suuren kiven päällä kasvaa iso kuusi.
- 6) Edellisestä 5 m itään sammaleinen vare, halkaisija 2 m.
- 7) Rauniosta 23:5 10 m länteen vare, halkaisija 3 m. Suuri kuusi päällä.
- 8) Rauniosta 23:1 3 m koilliseen. Halkaisija 3 m.
- 9) Edellisestä 3 m koilliseen. Halkaisija 2 m.
- 10) Edellisestä 4 m pohjoiskoilliseen. Koko  $2 \times 3$  m.
- 11) Edellisestä 3 m kaakkoon. Halkaisija 3 m, iso kuusi vieressä.
- 12) Edellisestä 5 m eteläkaakkoon. Hajanainen kivikko tiheän kuusikon laidassa. Vähätalon maalla.
- 13) Rauniosta 23:1 9 m länteen. Halkaisija 4 m, päällä jäkälää ja heinää.
- 14) Edellisestä 7 m luoteeseen.  $3 \times 5$  m. Ehkä Schvindtin vare 3 ( $2,8 \times 4,5 \times \frac{1}{2}$  m).
- 15) Edellisestä 11 m lounaaseen. Metsäauran rikkoma.  $2 \times 4$  m.
- 16) Edellisestä  $1\frac{1}{2}$  m länsiluoteeseen.  $2 \times 4$  m.
- 17) Edellisestä 7 m pohjoiskoilliseen. Koko  $6 \times 5 \times \frac{1}{2}$  m. Keskellä kuoppa, luoteisreunalla iso kivi ja mänty. Ehkä Schvindtin vare 2. ( $5,4 \times 4,2 \times 0,7$  m).
- 18) Edellisestä 10 m pohjoiseen. Pyöreä, halkaisija 4 m. Länteen pistää  $1\frac{1}{2} \times 8$  m laajuinen matala kiveys. To-



dennäköisesti Schvindtin varee 1 ("läpimitta 3.7 m, 0.4 m korkea, sen yhteydessä alapuolella on lyhyt kivi-aidan tapainen liite").

19) Edellisestä 18 m lounaaseen. Halkaisija 3 m.

Tästä ryhmästä n. 200 m pohjoiseen, pienen suon ja kallioharjanteen pohjoispuolella matalammalla harjanteella on Vähätalon maalla pari epävarmaa rauniota.

20) Hajanainen metsäauran hajoittama kiveys, halkaisija 3 m.

21) Edellisestä 10 m länsilounaaseen raunio, halkaisija 2 m.

#### PAULÄHDE

24. Alipihanperä *ti*

Pehkvuori

mv Hilikka Tuominen Kalanti Paulähde

Pitäjänskartta  $\frac{III:3}{12}$

Schvindt n:o 15

Tallgren VSH s. 192-193

Valokuva 11

Schvindt: "Sairisten ja <sup>v</sup>Paulähden kylien rajalla, Vehmaaseen vievän maantien vasemmalla laidalla on Pehtlinna, jyrkkärinteinen kallio, jonka korkeimmalla huipulla on ollut varee, jonka kivistä suurempi osa on heitetty alas kahtaanne päin. Jällelle jääneistä kivistä on tehty rajapyykki. Joukko varen kehäkiviä on kuitenkin jätetty paikoilleen"

Pehtlinna-nimeä ei paikkakunnalla tunneta. Schvindtin kuvaama paikka on Pehkvuori (= Pehkuvuori(?), jonka vanhempi nimi on ehkä ollut Pehklinna, mikä esiintyy paikannimiarkistossa). Peht-tavu



Schvindtillä on luultavasti nimien Pehto ja Pehtsalo vaikutuksesta syntynyt virhemuoto.

Tämä Pehkvuori on pienehkö, mutta korkea ja jyrkkärinteinen kallio Sairisten ja Paulähteen kylien rajalla, mutta viimeksi mainitun puolella; raja kulkee aivan vuoren pohjoispuolelta. Se on aivan Vehmaan-Kalannin maantien varressa sen itäpuolella. Tie tekee pienen mutkan sen kohdalla. (Ks. valokuva). Pohjoispuolella on alavaa suomaastoa ja varsinkin sinne päin kallio on jyrkkä. Kaakkoon ja etelään on maasto loivempaa.

- 1) N. 20 m maantiestä nousee vuoren laki korkeimmalle, tien puolella siinä on jyrkkä n. 4 m korkea putous. Täällä nähtävästi on ollut Schvindtin mainitsema vare, jonka olemassa olostä ei kukaan tapaamani henkilö muistanut mitään. Enää siellä ei ole rajapyykkiäkään. Muutamia kiviä vielä on ehkä merkitsemässä vareen paikkaa. Niiden kohdalla on mustaa hiilimaata, mutta paikalla on poltettu "laskiaispraasuja" (kerto i Airion talon emäntä) ja hiili lienee peräisin niistä.

Laen lounaispuolella alemmalla tasanteella edellämainitun nelimetrisen seinämän juurella on irtokiviä, ilmeisesti peräisin vareesta. Myös koillisessa jyrkänteen juurella on irtokiviä.

- 2) N. 70 m edellisestä eteläkaakkoon mäen eteläkaakkoisosassa, Airion talosta n. 60 m pohjoiseen on kahden pienen kallionyppylän välissä epämääräinen kivikasa, koko 3 x 3 m.

25. Vapola *tl*

Vähänniityntausta



mv Tarmo Vapola

Pitäjänpitäjää III:3  
12

Opas Tarmo Vapola

Vapolan talo on Kalannin-Vehmaan maantien varressa n. 600 m pitäjien rajasta. Maantien itäpuolella olevassa Vähänniityntaustan metsässä on kaksi kivivareta.

- 1) Talosta n. 300 m pohjoiseen, etelään päin viettävällä metsärinteellä n. 50 m pellon reunasta on sammaleinen vare, jonka keskellä on kuoppa. Koko 8 x 6 m.
- 2) Samassa metsässä, edellisestä n. 250 m eteläkaakkoon, talosta n. 250 m itään on pieni kivikasa 2 x 3 m. Sen pohjoispäässä kasvaa mänty ja vierellä on iso kivi. Raunio on n. 30 m pellon reunasta, metsään kaivetun viemäriojan mutkassa n. 10 m ojasta lounaaseen.

11?

26. Rajamäki

mv Kaino Kainu Uusikaupunki Salmi

mv Eemil Kaskinen Uusikaupunki Vinkkilä

Pitäjänpitäjää III:3  
12

Valokuva 12

Kalannin-Vehmaan maantien länsipuolella pitäjän rajalla on Rajamäen kallio. Sen korkein kohta on pienehkö mutta korkea kallio, melko jyrkkärinteinen. Varsinkin länteen on putous jyrkkä.

Pitäjän rajan kulmaus on tässä korkeimman kohdan laella, n. 10 m maantiestä. Rajamerkkinä on pyöreä n. 8 m läpimittainen kivikasa. Vaikuttaa siltä, että tämä on vanha hautaraunio, joka on valittu rajamerkiksi. Sitä on ilmeisesti kasattu korkeammaksi - nykyinen korkeus on n. 1 m - ja sen keskelle on pystytetty kor-



kea kivi rajasampaaksi. Tämän suuren kasan vierellä on kummallakin puolella pienempi kasa osoittamassa rajan suuntaa.

Tietysti on mahdollista, että kivet ovat kasatut paikalle pelkästään rajamerkiksi, mutta yleensä näyttävät täällä päin var-  
ta vasten siihen tarkoitukseen kootut kivikasat olevan pienempiä.

PEHTO

*Pietilä U*

27. Pietilän Myllymäki + *Lahipeltä*

mv Antti Parkkinen Kalanti Tammisto

Pitäjänskartta III:3

12

Killinen s. 163

Schvindt n:o 13

Tallgren VSH s. 193

Valokuvat 13 - 16

Löydöt KM 2031:6 Keramiikkaa, hammas

16516 Keramiikkaa

Pietilän Myllymäki on Kalannin-Vehmaan maantien itäpuolella, entisestä Pietilän talosta, nyk. Ol. Vason myymälästä n. 250 m koilliseen ja Nuutilan talosta n. 200 m länsiluoteeseen. Paikka on kallioinen laidunmäki. Tuulimyllyn paikka on siinä vielä hyvin näkyvissä, sen lounaispuolella on kallioon hakattu vuosiluku 1871, n. 6 m myllyn keskuksesta. Saman matkan päähän on myös kallioon hakattu kehäksi myllyn ympärille pieniä kolmikulmaisia lovia (n. 6 x 5 sm, kanta myllyyn päin) n. 14-15 sm päähän toisistaan. Nämä lovet muodostavat myllyn paikan ympärille kehän ainakin lounaasta pohjoiseen, muualla ei paljasta kalliota ollut sopivasti näkyvissä. Lallan talon mylly on ollut tästä n. 50 m etelään,



Nuutilan mylly idässä päin lähellä Nuutilaa. Pietilän myllyn kerrottiin pyörineen vastakkaiseen suuntaan kuin muut. (Kertoi Oskari Nuutila).

Pietilän talo on hävinnyt ja mäki kuuluu nyt Tammiston kylän Isopereen talolle. Se on laitumena, jossa kasvaa jonkin verran puita ja katajikkoa. Osittain se lienee joskus ollut viljelykselläkin.

Mäellä on kivivareita, joista kaksi on varmaa hautaa, muut epävarmoja. Edellä on jo sanottu, että nämä haudat ovat rautakautisia.

1) N. 9 m myllyn paikasta luoteeseen on pyöreä kiviraunio, halkaisija on n. 10 m ja korkeus n.  $\frac{1}{2}$  m. Sen keskellä kasvaa paksu matala petäjä, laidoilla pienemmät samoin matalat petäjät. Kivien välissä kasvaa myös katajia. Rauniossa on isojen kivien muodostama kehä, joka erottuu valokuvinkin (15 ja 14).

Vareen länsiosaan on kaivettu suurehko kuoppa (valok. 15), jonka pohjalla on ohut kerros mustaa maata ja sen alla kallio. Sekä Killinen että Schvindt mainitsevat raunion. Sen pohjois- ja länsipuolella on paljasta kalliota, joka viettää länteen ja koilliseen. Kallion juurella on irtokiviä, ehkä vareesta.

2) Myllyn paikasta n. 9 m eteläkaakkoon on matala n. 14 m läpimittainen kivikko. Sen reunat ovat maatuneet, keskellä kivet ovat paljaat, (valok. 15). Myös tämä esiintyy Killisellä ja Schvindtillä. Juuri tästä on edellinen saanut löydöt KM 2031:6. Schvindt kertoo, että tästä oli otettu kiviä ja maata myllyn ympärille. Vaikka raunio on pahasti purettu, voi siinä paikoin vielä erottaa reunakiveystä. Pohjoisreunaan tehdystä koekuopasta tuli keramiikkaa heti pinnasta. (KM 16516)

3) Edellisestä n. 7 m eteläkaakkoon ison kiven vierellä



katajikossa on pieni kiveys, halkaisija 2 m.

4) Edellisestä n. 5 m kaakkoon on suuren maakiven ympärillä kivikkoa, halkaisija n. 7 m.

Raunion 1 kohdalla olevasta kalliosta n. 20 m länsiluoteeseen on Pihlavankallio, pieni tiheän katajikon peittämä mäki (valok. 13). Entisten tietojen mukaan täältä pitäisi olla n. 3 m pitkä "hautakuoppa". Sellaista ei nyt kuitenkaan näkynyt, mutta katajien alla se voi kyllä ollakin. Mäen laella on muutamia suuria kiviä ja siellä kasvaa kitukasvuinen pihlaja.

Killinen kertoo, että "parin sylen päässä suuremmasta haudasta on epäselvää kiveystä kehän muodossa, osaksi maaperäisistä kivistä osaksi liikutetuista; tämän kehän sisällä sanoo talonväki olevan aarninhaudan, joka usein palaa". Samoin on aarninhauta ollut Pihlavankalliolla suuren kiven vieressä. Mainitunlaista kivikehää ei näkynyt, ellei kiveys 27:3 ole sitä.

28. Nuutila //

Osinkaisten kallio

Anna Nuutila Vinkkilä as

Pitäjänskartta III:3  
12

Schvindt n:o 13

Valokuvat 17 ja 18

Osinkaisten kallio on Nuutilan talosta n. 900 m kaakkoon oleva korkeahko ja pitkä lounais-koillissuuntainen kallioharjanne. Sen eteläpuolella on peltoalue, jonne kallion länsipuolitse vie kärrytie. Kallion länsipäässä on kaksi varetta.

1) Läntisempi on matalan länteen viettävän kallion rinteellä. Sen läpimitta on 6 m, keskellä on kuoppa ja varetta on



muutenkin pengottu. N. 3 m siitä etelään on hajanaista kivikkoa. Kivet ovat ehkä vareesta heiteltyjä. (Valokuva 17).

2) N. 10 m koilliseen edellisestä on hiukan ylempänä kalliolla toinen vare. Sen halkaisija on n. 7 m. Siihen on kaivettu pari kuoppaa, jotka eivät kuitenkaan ole kovin syviä. (Valokuva 18).

Vareiden välistä kulkee luoteis-kaakkoissuuntainen rajalinja, jota kalliolla on merkitty kivillä. Kuitenkin vareiden sanottiin kuuluvan samalle maanomistajalle.

Kallion kaakkoisrinteessä on luontaista louhikkoa.

H?

29. Korphallonmäki (ent. Lallan maata)

Kuusimurron perikunta Vinkkilä

Pitäjänskartta  $\frac{III:3}{12}$

Schvindt n:o 11-12

Valokuvat 19-21

Schvindt mainitsee Lallan talon Isossamaassa Korphallon mäellä neljä varetta.

Paikka on Tammistosta Pehtsaloon vievän tien lounaispuolella, Koskijärvestä pohjoiseen aivan Tammiston ja Pehdon rajalla, Tammiston-Mutaisten tiestä n.  $\frac{1}{2}$  km kaakkoon, Pehtsalon tiestä n. 150 m lounaaseen.

Mäki on luoteis-kaakkoissuuntainen kapeahko korkea kallioharjanne. Sillä kasvaa havumetsää, rinteet ovat lounaaseen ja koilliseen jyrkät. Tien<sup>ja</sup> kallion välillä on Salmisen pelto, kallion lounaispuolella taas Kauniston peltoa. Mäellä on ryhmä vareita, kaikki melko hajallaan.

1) Mäen luoteispään poikki kulkevasta rajalinjasta n. 30 m kaakkoon on vare, läpimitta n. 8 m ja korkeus n. 1 m. Keskellä



on laajahko melko syvä kuoppa. Ympärillä on kiviä hajallaan, varsinkin pohjois- ja länsipuolella.

2) Edellisestä n. 25 m eteläkaakkoon on korkeammalla kalliolla vare, halkaisija n. 9 m, korkeus n. 1 m. Hajoitettu, keskellä on syvä kuoppa. Kiviä on vieritetty etenkin lounaaseen, missä jyrkähkö kalliorinne on lähellä.

3) Edellisestä n. 12 m itään on korkeammalla taas vare, halkaisija n. 9 m, korkeus 1 m. Keskellä on syvä joskaan ei kovin laaja kuoppa. Ympärillä on kiviä hajallaan.

4) Edellisestä n. 25 m kaakkoon, kallion korkeimmalla kohdalla on pahasti hajoitettu vare. Muodoltaan se on nyt epämääräinen, pituus luoteis-kaakkoissuunnassa 7 m, leveys 2-3 m. Kaakkoispää on levein, siinä on kuoppa. Schvindt ilmoittaa vareen kooksi  $7 \times 5 \frac{1}{2}$  m ja jo hänen aikanaan on se ollut hajallaan. Varsinkin lounaispuolella olevassa rinteessä on irtokiviä.

Schvindt mainitsee, että neljänneistä vareesta "itäkoill. alempana rinteessä on jyrkän kallioäyrään päällä ollut varee, jonka kivet on kaikki vieritetty alas kalliolta". N. 30 m vareesta 29:4 pohjoiskoilliseen, alempana jyrkänteen reunalla on muutamia sammaltuneita kiviä, jotka ehkä merkitsevät tätä paikkaa. Jyrkänteen juurella on vierineitä irtokiviä, mutta vain Schvindtin perusteella voi paikalla olettaa olleen joskus vareen.

### 30. Lallan Isomaa

Kuusimurron perikunta Vinkkilä; Leinon perikunta Kalanti  
Pitäjänskartta  $\frac{III:3}{12}$

Tammistosta Pehtsaloon vievän tien koillispuolella, tiestä n. 100 m ja Tammiston rajasta n. 50 m on pienellä kallionnyppylällä sammaleinen kivikasa, ehkä vare. Kallio on matala, sen



pohjois- ja länsipuolella on tiheäkasvuista korpimaastoa ja etelässä kapea aukea suonoro, jonka eteläpuolella taas tiheämpi metsä. Koillisessa ja idässä maa kohoaa kankaaksi.

Matala kivikasa on halkaisijaltaan n. 6 m. Se on aivan sam-  
maltunut ja päällä kasvaa mäntyjä.

31. Uotilan Isomaa

Kuusimurron perikunta Vinkkilä; Leinon perikunta Kalanti

Pitäjänskartta  $\frac{III:3}{12}$

Schvindt n:o 12

Tallgren VSH s. 192

Valokuvat 22-23

Tammistosta Pehtsaloon vievä tie katkaisee n. 900 m Tammis-  
ton-Mutaisten tiestä Pehtsaloon päin kapean ja korkeahkon lähes  
pohjois-eteläsuuntaisen metsäisen kivikkoharjanteen. Tällä harjan-  
teella on kaksi varetta, kumpikin omalla puolellaan tietä.

1) Tiestä n. 50 m pohjoiseen on harjanteen päällä vare, halkaisijal-  
taan n. 8 m. Sen keskellä on kuoppa, joka ei kuitenkaan ulotu pohjaan  
asti. Koillisreunan korkeus on  $1 \frac{1}{2}$  m, lounaisreunan taas vajaa metri.  
Harjanne jatkuu vielä vareen luota pohjoiseen, koillisessa ja luoteessa  
on peltoa. N. 8 m vareesta pohjoiseen kulkee puhelinlinja. (Valokuva 21).

2) Tien eteläpuolella, n. 30 m tiestä on harjanteen päällä vare, hal-  
kaisija n. 6 m, korkeus 1 m. Sitä on hiukan kaiveltu ja harjun kaakkois-  
rinteellä on irtokiviä. Harjun laki on melko aukeaa, siinä on pystyssä  
vain muutama mänty. Vareen paikkeilla harjanne kääntyy aluksi lounaaseen,  
lopulta jatkuu miltei länteen. (Valokuva 22).

32. Pietilän Isomaa

"Rikkaitten haudat"

Kuusimurron perik. Vinkkilä



Pitäjäkartta III:3  
12

Killinen s. 162

Schvindt n:o 12-13

Tallgren VSH s. 192

Valokuvat 24 - 26

Entisen Pietilän talon maalla olevat vareet, joita kuulemma sanotaan "Rikkaitten haudoiksi", ovat Tammistosta Pehtsaloon vievän tien koillispuolella olevalla metsämaalla, n. 1,2 km Tammiston-Muttaisten tiestä. N. 400 m mäestä eteläkaakkoon Pehtsalon tie kääntyy jyrkästi koilliseen.

Mäen kohdalla on tien lounaispuolella kapea peltokaistale, mäen kaakkoispuolella on jonkin matkan päässä myös peltoalue, jonka toisessa laidassa on n. 300 m vareista kaakkoon Männistön talo (om. Vieno Oksanen).

Vareita on maalla neljä. Killinen tietää vain kolme, mutta Schvindt on kuvannut kaikki. Toiset näistä vareista näkyvät tielle.

1) Mäen eteläpäässä, n. 50 m Pehtsalon tiestä ja 20 m mäen eteläpuolelta kulkevasta polusta on pyöreä, halkaisijaltaan n. 7 m oleva vare. Sen korkeus on  $\frac{1}{2}$  m, keskellä on matala kuoppa. Vare näkyy tielle. (Schvindt n:o 4).

2) Edellisestä 13 m pohjoisluoteeseen, hiukan ylempänä on iso vare, halkaisija n. 14 m, korkeus 2 m. Sen keskellä on laaja kuoppa, joka ei kuitenkaan ulotu pohjaan. Myös tämä näkyy tielle. (Schvindt n:o 3).

3) Edellisestä 7 m luoteeseen, hiukan alempana. Halkaisija n. 16 m, korkeus n. 1 m. Keskellä on laaja kuoppa, joka ei ulotu pohjaan. Siinä kasvaa pieniä koivuja ja mäntyjä. Myös reunoilla on pieniä puita. (Schvindt n:o 2).

4) Edellisestä 7 m luoteeseen. Halkaisija 8 m, korkeus n. 1 m. Keskellä on matala kuoppa. Keskellä on kasvanut koivu, joka nyt on kuivunut. Kuopassa on pieni männyntaimi, pieniä puita



on myös reunoilla. Tielle on tästä matkaa n. 65 m.

Schvindt mainitsee, että mäen rinteellä on myös kuoppia. Etelä- ja länsirinteillä onkin useita matalia epämääräisiä kuopan- teita. Selvin niistä on varee~~sta~~ 32:4 n. 30 m etelälounaaseen loi- vasti viettävällä lounaisrinteellä. Se on pyöreä, halkaisija n. 3 m, reunoilla kasvaa puita. Siitä n. 4 m lounaaseen on kuusen alla myös kuoppa. Siitä kaakkoon on suuri irtolohkare, jonka kaakkoispuolella on suuria kiviä säännöllisesti aseteltuina(?).

11?

33. Saviportaan keto

Pitäjänskartta  $\frac{III:3}{12}$

Opas Mikko Mäntylä

Pehdon kylästä Metsälän taloon (om. Mikko Mäntylä), joka on lähellä Kalannin, Laitilan ja Vehmaan yhteistä rajapyykkiä, Kop- parinvarejaa(ks n:o 36), vievän polun varressa, Nuutilan talosta n. 1,2 km itäkaakkoon ja Mäntylästä n. 800 m pohjoisluoteeseen on metsärinteessä hajoitettu vare.

Mainittu polku ylittää Kiventenvuoren luoteispuolella, Vieno Männistön omistaman pellon ja Aaro Lehtosen Kiventenpellon (ent. Nuutilan maata) välillä, pienen ojan. N. 10 m ojasta Pehtoon päin erkaneen pohjoiseen pienempi polku. Sen kaakkoispuolella, isommasta polusta n. 30 m ja Lehtosen pellon reunasta n. 50 m koilliseen, Männistön pellosta n. 20 m luoteeseen on mainittu vare. Se on kaakkoon viettävässä metsärinteessä pienen kallion päällä. Se on tehty pääasiassa punaisista hiekkakivilaatoista ja läpimitta on n. 3 m. Se on pahasti hajallaan, joku malminetsijä sitä kuuluu pen- koneen.



34. Metsälä I

Leinon perikunta, Kalanti

Pitäjänskartta  $\frac{III:3}{12}$

Opas Mikko Mäntylä

Pehdon kylästä Metsälän taloon (om. Mikko Mäntylä) tulevan polun varressa, sen länsipuolella, Metsälästä n. 100 m pohjoiseen on metsärinteessä pieni vare. Se on Laitilan rajasta n. 20 m länteen. (Koillisessa) peltoaukion takana näkyy n.  $\frac{1}{2}$  km päässä Laitilan Pehtsalon Vähätalo).

Vareen halkaisija on n. 30 m, sen keskellä on vanha kuoppa. Päällä kasvaa pikku pihlaja.

35. Metsälä II

Leinon perikunta Kalanti

Pitäjänskartta  $\frac{III:3}{12}$

Schvindt n:o 11

Valokuva 27

Opas Mikko Mäntylä

Schvindt mainitsee, että Uutilan talon metsässä on Mäntylän torpasta n. 400 m kaakkoon jokseenkin säilynyt vare.

Mäntylän torppa on nimeltään Metsälä (om. Mikko Mäntylä). 400 m siitä kaakkoon veisi Laitilan puolelle, vare onkin siitä vain 150 m kaakkoon. Kopparinvarejasta (n:o 36) se on n. 180 m pohjoiseen.

Metsälän luota vie peltoaukion yli polku, joka menee Kopparinvarejan luota Vehmaan puolelle Särkijärven rantaan. N. 150 m Mäntylästä on polun varressa iso siirtolohkare. Siitä n. 25 m koilliseen on matalalla kivikkoisella harjanteella metsän keskel-



kellä vare. Harjanne viettää kaakkoon melko jyrkästi. Laitilan ja Kalannin raja on n. 20 m itään.

Vare on melko hyvin säilynyt. Se on pyöreä, halkaisijaltaan n. 8 m ja korkeudeltaan 1 m. Mitään kuoppaa ei siinä ole, laki on melko tasainen.

11?

36. Kopparinvareja

Kalanti Pehto: Leinon perikunta Kalanti

Vehmaa Koski: Tauno Jalonen Laitila Pehtsalo

Laitila Pehtsalo: Armas Lehti Laitila Pehtsalo

Pitäjänpöytä  $\frac{III:3}{12}$

Schvindt n:o 11

Tallgren VSH s. 192

Hirviluoto: Laitila, inventointikertomus 1955 n:o 278:1

Valokuvat 28-29

Opas: Ismo Jalonen, Mikko Mäntylä

Kolmen pitäjän, Kalannin, Laitilan ja Vehmaan yhteisen rajapyykin kohdalla, Vehmaan puolella olevan Särkijärven rannasta n. 300 m luoteeseen, on **Kopparinvarejaksi** sanottu suuri kiviraunio. Nimen arveltiin johtuvan Särkijärven pohjoisrannalla olevasta Tauno Jalosen talosta, jota aikoinaan on sanottu Kopparin (=kupparin?) torpaksi. Vareja on siitä n. 350 m länsiluoteeseen. Kalannin puolella lähin talo on Metsälä, joka on varejasta n. 350 m pohjoisluoteeseen.

Kopparinvareja on kooltaan n. 30 x 15 x 1  $\frac{1}{2}$  m. Pituussuunta on idästä länteen. Länsipää, n.  $\frac{1}{4}$  vareesta, on Kalannin puolella. Laitilan ja Vehmaan raja kulkee pitkin varetta siten, että pohjoispuoli on Laitilaa, eteläpuoli Vehmaata. Vare on harjanteel-



la; sekä Vehmaan että Laitilan alueilla on jonkin matkan päässä peltoa, Kalannin puoli sen sijaan on metsää.

Kysymyksessä on selvä hautaraunio, vaikka pelloilta on siihen voitu ajaa lisää kiviä.

Aarteensijat ovat täälläkin koettaneet onneaan. Rajapyykin kohdalla on kiviä kasattu korkeammaksi kumpareeksi.

Sekä Vehmaan että Laitilan puolella on lähellä pienempiä vareita. (Ks Laitilan inventointikertomus n:o 277 ja 278).

#### Löytymättömiä vareita

Killisen ja Schvindtin kertomuksissa luetellaan vielä joukko vareita, jotka nyt inventoitaessa tunnistettiin luontaisiksi pirunpelloiksi tms. (Ks. kohta D). Muutamilta paikoilta ei kuitenkaan löytynyt sellaisiakaan.

Täydellisyyden vuoksi luetellaan nekin tässä

M?

37. Sannainen

Pitäjänskartta  $\frac{III:3}{6}$

Schvindt s. 29

"Sannaisten kylän maalla Kärkistenjärven ja Pitkjärven välillä, lähempänä Kärkistenjärveä, ei kaukana Seppälän kylään kuuluvan Pitkjärven l. Silanderin torpasta Kaanjärven takana kerrottiin olevan hiittenvareita".

Pitkäjärvi on Kalannin ja Laitilan Seppälän kylän rajalla, Kalannin kirkosta n. 7 km pohjoisluoteeseen. Pieni Kärkis(ten) järvi on siitä etelään. Kaanjärvi tarkoittanee Pitkäjärven pohjois-



puolella Laitilassa olevaa Kaarnejärveä.

Täällä olevista vareista ei tiedetty mitään. Schvindtkin näyttää merkinneen ne muistiin vain kuulopuheen perusteella.

38. Kaivola *U*

Antlaskun vainio

Jorma Rantanen

Peruskartta 113107 - 47/27

Korkeus 5-10 m

Schvindt n:o 24

Schvindt ilmoittaa, että Kaivolan kylässä on Nohkolasta Uussaareen vievän maantien varrella vasemmalla puolella Nohkolasta tullessa Kaivolaan kuuluvassa Kesä- l. Antlaskun vainiossa suuri joukko isompia ja pienempiä vareita. "Paikka on kyllä osaksi peltoa, mutta ainakin ylimmät vareet ovat niin kaukana metsän syrjässä, ettei kukaan viljelijä ole pellon kiviään niin kauaksi kantanut".

Paikka on Männäisistä Haudonsaareen vievän maantien lounaispuolella, n.  $3\frac{1}{2}$  km Kalannin kirkosta luoteeseen, Siivolan kylän Nohkolan talon kohdalla. Se on metsäinen mäki, eteläpuolella on peltoa. (Schvindtin kartalla on paikkaa merkitsevä numero maantien koillispuolella, Isontalon paikkeilla. Antlaskun vainioksi osoitettiin kuitenkin yllämainittu paikka, johon myös Schvindtin paikanmäärittely sopii).

Paikalla olleista "haudoista" tuntui paikkakuntalaisilla olevan jotain tietoa (ehkä lähetetyn rauhoitusmääräyksen vuoksi), mutta pellon lähellä olevia selviä peltokivivareita lukuunottamatta ei siinä näkynyt mitään maininnan arvoista.



39. Viisola

mv Ilpo Vallin Kalanti Viisola

Peruskartta 113107 - 45/27

Korkeus 5-10 m

Schvindt n:o 23

Schvindt ilmoittaa, että "Viisolan talosta lähes 200 m kaakkoon eli myllylle päin on tien varressa vare, läpimitta 10 m. N. 8 m siitä on toinen vare, n. 5 m läpimitta".

Viisolan tuulimylly on ollut talosta n. 250 m kaakkoon, sen tien varressa, joka vie talosta Ruonanperän tielle. Alue on kivikkoista laidunmaata, tien molemmilla puolin on luontaiset kivi- ja sorakumpareet. Vareita ei täällä muistettu koskaan olleen, eikä löytynyt paikkaa, mitä olisi voinut ajatella edes puretun varen pohjaksi. Maaperä on kyllä hyvin kivistä ja peltojen reunoilla oli kivikasoja, joissa toisissa alin osa näytti melko vanhalta.

Mahdollisesti Schvindt on arvellut vareiksi mainittuja luontaisia kumpareita.

40. Orivo

Jaakkola

mv Toivo Vallin Uusikaupunki Orivo

Peruskartta 113107 - 44/27

Korkeus 5-10 m

Schvindt n:o 19

Opas Toivo Vallin

Schvindt: "Jaakkolan talon Alisessa Isolohkossa sanottiin olevan metsässä vareita sekä kalliolla että kivimäellä n. 6-7 m laajoja".



Isolohko on niitty- ja peltoalue talosta n. 300 m koilliseen, sen halki virtaa Niinioja, joka on tilan rajana idässä. Isolohkon länsipuolella on itään viettävää rinnettä, osaksi peltona, osaksi metsikkönä. Siellä on myös Vuorelan talo.

Peltojen laiteilla on kivikasoja, osaksi vanhoja ja sammaltuneita, mutta selvästi pellosto raivattuja. Muunlaisia vareita ei täällä näkynyt, eikä talossakaan sellaisista tiedetty. Schvindtin kertomus osoittaa, ettei hän itse ole nähnyt mainitsemiaan vareita.

41. Halola

Pyörlä

Peruskartta 113107 - 41/27

Korkeus n. 5 m

Schvindt n:o 47

Schvindt: "Pyörilän talon Ylisenhaan koivikkometsässä talosta n.  $\frac{1}{2}$  km SO on kuusi pientä varetta".

Mikäli paikanmäärittely on oikea, pitäisi vareiden ilmeisesti olla Turun-Uudenkaupungin rautatien varressa sen eteläpuolella olevalla pienellä metsikköisellä laidunalueella, jonka itäosassa Udestakaupungista Kalannin asemalle vievä maantie ylittää radan. Mitään vareiden tapaisia ei siellä näkynyt, eikä sellaisista muuallakaan tiedetty.



C. Rautakautiset kalmistot.

KYLÄHIISI

*II*

42. Palppa I

mv Keijo Luukkala Kylähiisi

Pitäjänskartta  $\frac{III:3}{6}$

Ilmakuvat 63108 56 ja 93

Karttaluonnos 1

Valokuva 30

Palpan talosta n. 350 m itään on uuden Laitilan-Uudenkaupungin maantien varressa itäpuolella lato. Se on lounais-koillissuuntaisen matalan heinää kasvavan kivikkoharjanteen lounaispäässä. Harjanteella on kuoppia, jotka ovat melko epämääräisiä. Eräaseen tehdystä koekuopasta tuli hiukan hiiltä. Harjanteella voi olla kalmisto, kuten monilla läheisyydessä olevilla.

1) Ladon koillispäästä n. 15 m itään on matala, lähes pohjois-eteläsuuntainen kuoppa harjanteen eteläreunalla. Koko 1 x 2 m. Siihen kaivetusta koekuopasta tuli n. 30 sm syvyydeltä hiilensiruja.

2) Edellisestä 1 m itään on pyöreä matala kuoppa, halkaisija n. 1 m.

3) Edellisestä 10 m itään hiukan syvempi pyöreä kuoppa.

*II*

43. Palppa II

Klupumäki

mv Keijo Luukkala Kylähiisi

Pitäjänskartta  $\frac{III:3}{6}$



Ilmakuvat 63108 56 ja 93

Karttaluonnos 1 ja 1a

Killinen s. 167

Schvindt n:o 2

Valokuvat 30 ja 31

Killinen: "Palpan puustellin eli virkatalon Paitraisten vainiossa on pieni järvi, jonka rannalla on mäkitönkkä. Tämän mäen järven puoleisella rinteellä on 16 hautakuoppaa ja yksi viittätoista kyynärää pitkä ojanteen kaltainen kuoppa. Kylässä kerrottiin, että tykeillä oli ammuttu järven toiselta puolelta ja että nuo kuopat ovat tykinkuulain jälkiä".

Schvindt: "Palpan puustellin Aitavainiossa, Klupustenmäessä, n. 70 m Paitraisten järven rannasta on osaksi harjanteella, osaksi tämän jyrkässä kaakkoisrinteessä 12 hautaa harjanteen koillispäässä ja 5 hautaa tämän lounaispäässä. Kaikki ovat luot. suuntaisia ja pari niin pitkää, että ne kumpikin ovat voineet muodostua kahdesta eri haudasta. Enimmät haudat ovat syvänpuoleisia ja siis luultavasti pengottuja".

Tämä Klupumäki eli Klupustenmäki on Palpasta n. 350 m itä-kaakkoon, Laitilan-Uudenkaupungin maantien kaakkoispuolella, edellisestä paikasta n. 100 m lounaaseen. Se on alavan maan keskellä oleva lounais-koillissuuntainen n. 55 m pitkä ja 15 m leveä matalahko kivikkomäki, jossa heinän lisäksi kasvaa vain muutama pieni kataja. Sen kaakkoispuolella on Sirppujoessa ollut pieni Paitraisten järvi, joka on kuivattu ja peltona. Sen puolella on mäen juurella katajia kasvavaa laidunmaata. Koillispäässään mäki muuttuu matalaksi penkereeksi, kauempana on katajaa ja koivua kasvava alue, jossa on isoja kivenlohkareita.



Paikka on varma kalmisto. Siinä on kuoppia ja pari epäselvää kiveystä. Varmuudella ei voi sanoa, liittyvätkö kuopat kalmistoon vai ovatko ne myöhäisempiä. Ne ovat haudan näköisiä, suunta luoteesta kaakkoon. Lounaasta lukien ne, sekä kiveykset ovat (karttaluonnos 1a):

1) N. 14 m mäen lounaispäästä koilliseen mäen laella kuoppa, koko  $2 \times 1 \times \frac{1}{2}$  m.

2) Edellisen kaakkoispäästä 1 m kaakkoon on rinteessä saman kokoinen ja suuntainen kuoppa.

3) Edellisestä 1 m koilliseen on sen kanssa samansuuntainen ja -kokoinen, hiukan syvempi kuoppa. Sen ympärillä ja pohjalla on kiviä.

4) Edellisen luoteispäässä, kuopan 43:1 vieressä on epäselvä kiveys, jossa on ehkä hiukan kehää erotettavissa. Mitään kumpua ei ole.

5) Kuopan 43:3 keskikohdalta n. 2 m koilliseen on  $1 \frac{1}{2} \times 1 \times 0.6$  m suuruinen kuoppa.

6) Edellisestä 1 m luoteeseen on samanlainen kuoppa, jossa on kivi. Sitä on ilmeisesti joskus kaiveltu.

7) Edellisestä n. 8 m koilliseen on mäen päällä isojen kivien muodostama kehä, halkaisija n. 3 m. Mitään kumpua ei ole, keskellä on matalaa kivikkoa.

8) Edellisestä n. 10 m koilliseen on mäen kaakkoisrinteessä  $2 \frac{1}{2} \times 1 \times \frac{1}{2}$  m suuruinen kuoppa, jonka SW-puolella on suuri maakivi. Myös pohjalla on kiviä. Koekuopasta tuli palaneen luun siruja ja erääseen pieneen kiveen oli takertunut hiukan vihreää pronssihometta.

9) Edellisestä n. 2 m koilliseen on matala kuoppa,  $2 \times 1$  m. Laidoilla on kiviä.

10) Edellisestä 2 m pohjoiskoilliseen kuoppa  $2 \times 1$  m.

11) Edellisestä 2 m luoteeseen kuoppa  $2 \times 1$  m.



12) Kuopasta 43:10 3 m koilliseen, sen kanssa linjassa on kuoppa, 2 x 1 m.

13) Edellisestä 4 m pohjoiskoilliseen, suuren maakiven (kallion?) toisella puolella on 3 x 1  $\frac{1}{2}$  m suuruinen kuoppa.

14) Edellisestä 3 m etelään on rinteessä matala epävarma kuoppa kiven kupeella.

15) Edellisestä 1 m itään on kiven kupeella epävarma kuoppa.

16) Edellisestä 2 m pohjoiseen matala epävarma kuoppa.

17) Edellisestä 1  $\frac{1}{2}$  m koilliseen kuoppa 2 x 1 x  $\frac{1}{2}$  m, ilmeisesti joskus kaiveltu.

44. Palppa III

mv Keijo Luukkala

Pitäjänskartta  $\frac{III:3}{6}$

Ilmakuvat 63108 56 ja 93

Karttaluonnos 1

Schvindt n:o 2(?)

Valokuvat 30 ja 31

Klupumäestä n. 60 m länsilounaaseen, Palpasta n. 220 m kaakkoon on aivan maantien varressa sen kaakkoispuolella pienen kumpareen jäännös. Sen eteläpuolelta menee peltotie entisen Paitraisjärven kuivatulle alueelle ja kumpareen kaakkoisosan ylitse tie sen ja Klupumäen väliselle pellolle.

Kummun koko on nykyisin 6 x 6 m. Se on ruohikkoinen, itä-laidassa kasvaa pieni pensasmainen pihlaja. Sinne on myös ajettu pellolta kiviä. Kummun päällä on matala epämääräinen kuopanne.

Tietä rakennettaessa on kumpareen länsi- ja pohjoisosaa hävitetty. Pohjoislaidassa näkyy leikkauksessa hiilikerros ja siel-



tä tuli muutama saviastian siru.

Schvindt ilmoittaa, että Klupumäestä lounaaseen pienessä mäkinpyylässä on 2 hautakuoppaa päittäin. Mahdollisesti tieto tarkoittaa juuri tätä paikkaa, vaikka kuoppia ei näy.

45. Palppa IV

mv Keijo Luukkala

Pitäjänskartta III:3  
6

Ilmakuvat 63108 56 ja 93

Karttaluonnos 1

Valokuvat 30 ja 31

Palpan talosta n. 200 m kaakkoon, talosta tulevan polun ja maantien länsikulmauksessa aivan maantien varressa on pienehkö kivikkoinen kumpare. Edellinen kumpare (n:o 44) on siitä n. 20 m itään, tien vastakkaisella puolella.

Kumpareen päällä on iso kivi, heinän lisäksi siinä ei ole muuta kasvillisuutta. Maantietyössä oli sen kaakkoissivua leikattu ja silloin siinä oli näkynyt mustaa maata. Nyt leikkaus on ruohottunut. Koekuopasta tuli pieni palaneen luun siru.

46. Palppa V

Paitraistenmäki

mv Keijo Luukkala

Pitäjänskartta III:3  
6

Ilmakuvat 63108 56 ja 93

Karttaluonnos 1

Schvindt n:o 2(?)

Leppäahon kaivaus 1955

Huurteen kaivaus 1956



Valokuvat 30 ja 31

Löydöt KM 13867:1-25, 14108:1-100 Kaivauslöytöjä

Paikka on Palpan talosta n. 200 m kaakkoon aivan maantien reunassa oleva pitkänomainen hyvin kivikkoinen mäki, jolla on varsin suuria kivenlohkareita. Kumpare n:o 45 on siitä n. 20 m koilliseen.

Maantien teossa leikattiin mäen kaakkoisosaa, jolloin huomattiin osutun hautapaikkaan. Seuraavana kesänä J. Leppäaho suoritti paikalla tutkimuksen, jota M. Huurre jatkoi 1956. Löydöt ovat etupäässä saviastian paloja, savitiivistettä ja palanutta sekä palamatonta luuta. Varsinaisia esineitä tuli vain muutamia, niistä tärkein pieni pronssinen hevosenkenkäsolki KM 13867:15. Paikalla näkyi myös nuorempaa tavaraa, mm lasitettua keramiikkaa.

Schvindt mainitsee Klupumäen ja siitä lounaaseen olevan mäen (n:ot 43 ja 44) jälkeen, että "vielä lounaisempana on eräässä mäessä 2-3 epäselvää kuoppaa". Mahdollisesti se viittaa tähän mäkeen.

1964 oli kaivettu alue sellaisena kuin se kaivauksen jälkeen jäi, vain ruohottuneena.

47. Palppa VI

mv Keijo Luukkala

Pitäjänskartta III:3  
6

Ilmakuvat 63108 56 ja 93

Karttaluonnos 1

Schvindt n:o 2.?

Valokuvat 30 ja 31

Paitraistenmäen lounaispuolella, Palpasta n. 200 m eteläkaakkoon, on sen jatkona suurempi ja korkeampi mäki. Se on kauem-



pana tiestä eikä ole kärsinyt tietyöstä. Sillä kasvaa mäntyjä, koivuja, pihlajia ja katajia. Myös täällä on suuria kiviä. Mäen syrjään on kaivettu erilaisia kellareita ja perunakuoppia, suurin n. 4 x 4 x 1  $\frac{1}{2}$  m.

Pienempiä ja matalampia "hautakuoppia" on neljä. Mäen koillispäässä kulkee ojanne, jonka reunaan kaivetusta koekuopasta tuli keramiikkaa.

Tämä mäki on ehkä se, josta Schvindt sanoo: "Aitavainion ja Paitraistenvainion välillä on eräässä pitkulaisessa mäessä useita hautoja. Aitavainion l. pohj. puolella on vaan 2 mutta Paitraisten vainion l. etel. puolella on 15 hautaa, jotka tuntuvat pengotuilta, muutamat aika leveiksi. Paitraisten vainion puolella on harjulla iso neliskulmainen (kulmat pyöreät) hauta, joka ehken on ollut tervahauta, josta terva on juossut pohj. nykyisen väliaidan alatse".

Yllämainitun suurimman kellarikuopan aukko on pohjoiseen. Ehkä se on tuo "tervahauta".

#### 48. Yli-Uusikartano *tl*

Kömpänmäki

mv Lauri Ylisaari Kylähiisi

Pitäjänskartta III:3  
6

Ilmakuvat 63108 56 ja 93

Karttaluonnos 1

Schvindt n:ot 2-3

Valokuva 31

Löydöt KM 12399:1-6

Schvindt: "Ylisen-Uuskartanon vainiossa, nim. siinä, joka on



ainoastaan tanhuan kautta eroitettu kahdesta edellämainitusta Palpan puustellin vainiosta (Aita- ja Paitraistenvainiot). Näiden lounaispuolella on pienellä pitkulaisella mäellä iso pihlaja, jonka loun. puolella mäen kaakk. rinteessä on 3 haudata. Näistä lienee kaksi muodostunut kumpikin kahdesta päätäin olleesta haudasta".

Löytötiedot KM 12399: "Löydettiin 18/8 1949 Kalannin Kylähiiden kylästä, mv Ylisaaren omistaman Yli-Uusikartanon tilaan kuuluvan Paitraisten vainiosta ns. Kömpänmäeltä. Työmiehenpoika Pertti Jokinen oli kaivanut esille n:o 6 (keihäänkärki), maanviljelijän tytär Maila Ylisaari löysi n:o 4 (rautainen paimensauvaneula) ja työmies Väinö Salonen löysi muut (rautainen vyönsolki, tulusrauta, rautahela ja puukonterä). Paikassa oli ollut luunpalasia. Kumpu on hiekkaa, soraa ja kiviä"

Mäki on Yli-Uusikartanosta n. 200 m kaakkoon ja Palpasta saman verran etelään, laidunalueen keskellä oleva pensaikkoinen kumpare. Se on jatkona Palpan puolella olevaan mäkeen (n:o 47). Tilojen rajalla kulkee peltotie.

Mäki on kivikkoisin. Aikaisemmin sillä on kasvanut puita, jotka on kaadettu. Myös sähköpylväs on siinä ollut, mutta linjan siirryttyä etelämmäksi on se kaadettu ja vain "kanto" on jäljellä.

Mäkeen kaivetusta koekuopasta tuli näkyviin musta maa, jossa oli palanutta savea. Kuoppia ei näkynyt.

Nimi Kömpänmäki on unohtumassa.

49. Ahtela *ti*

Myllymäki

mv Leo Kangas Kylähiisi



Pitäjänkartta III:3  
6

Ilmakuvat 63108 56 ja 93

Karttaluonnos 1

Valokuva 32

Uudenkartanon entinen Myllymäki on Ahtelan talon eteläpuolella, Uudenkartanon ja Ahtelan välistä vanhalta Uudenkaupungin-Laitilan tieltä uudelle maantielle, Hallun ja Kallelan tienhaaraan, johtavan tien koillispuolella. Tieltä vie Ahtelaan polku mäen länsipuolitse.

Mäki on kivikkoinen ja kasvaa pihlajia. Aikoinaan siinä on ollut tuulimylly. Kaakkoislaidalla on nyt kanatarha.

Uudenkartanon isäntä Arvo Kangas muisteli, että kun hän pikkupoikana ollessaan oli siellä kaivellut, oli maa ollut mustaa. Nyt ei koekuopissa näkynyt ollenkaan mustaa maata tai hiiltä.

Eräältä kohdalta tuli kuitenkin palaneen luun siru, joten on mahdollista, että paikalla on hautoja.

50. Pere *tl*

mv Impi Pere Kylähiisi

Pitäjänkartta III:3  
6

Ilmakuvat 63108 56 ja 93

Karttaluonnos 1

Valokuva 36

Paikka on Kylähiiden uuden ja vanhan maantien haarasta n. 50 m pohjoiskoilliseen, Uudenkartanon talosta n. 150 m lounaaseen, vanhan tien luoteispuolella. Täällä on peltojen välissä sekametsää kasvava kivikkoinen harjanne, jonka kaakkoisosasta on joskus



otettu vähän maata. Tämän maatuneen kuopan luona, vanhasta tiestä n. 15 m luoteeseen on kellarinkuoppa.

Kellarin luota tuli koekuopasta hiukan keramiikkaa, samoin siitä n. 30 m länsilounaaseen olevan kiviraunion luota ja myös näiden paikkojen väliltä.

Raunio on harjanteen korkeimmalla kohdalla. Se voi olla alunperin hauta, jonka päälle on myöhemmin ajettu lisää kiviä.

N. 10 m rauniosta pohjoiseen on matala kuopanne, halkaisija n. 1  $\frac{1}{2}$  m.

Kertoman mukaan on paikalla joskus ollut torppa.

51. Uusikartano I

mv Arvo Kangas Kylähiisi

Pitäjänskartta III:3  
6

Ilmakuvat 63108 56 ja 93

Karttaluonnos 1

Valokuva 32

Uudenkaupungin-Laitilan maantien luoteisreunassa, Hallun ja Kallelan kylätien haarasta n. 100 m Kalantiin päin, Uudenkartanon kivinavetan päädyn kohdalla on kivikkoine kumpare, josta tie on leikannut osan. Kumpareessa on suuria maakiviä mm juuri leikkauksen kohdalla. Kivikkoinen raivaamaton laidunalue ulottuu tiestä navetan luo asti.

Leikkauksessa näkyy mustaa nokimaata ja siinä oli hiukan keramiikkaakin.

52. Uusikartano II

Arvo Kangas

Pitäjänskartta III:3  
6



Ilmakuvat 63108 56 ja 93

Karttaluonnos 1

Valokuva 32

Uudenkaupungin-Laitilan maantien kaakkoispuolella, n. 20 m Halluun ja Kallelaan vievän tien haarasta Kalantiin päin on tien vieressä matala kivikkokumpare, jossa kasvaa hiukan katajia. Kumpareessa on muutamia suuria laakereita maakiviä, joista yhteen on hakattu kiintopiste n:o 24 ja toiseen kiintopisteeseen viittaava nuoli.

Koekuoppa tuotti hiukan keramiikkaa.

### 53. Samppamaa

Ahtela *tl*

mv Leo Kangas

Yli-Uusikartano

mv Lauri Ylisaari

Pitäjänskartta III:3  
6

Ilmakuvat 63108 56 ja 93

Karttaluonnos 1

Valokuvat 33, 34 ja 35

Uuden Laitilan-Uudenkaupungin maantien kaakkoispuolella, Halluun ja Kallelaan vievästä tiestä n. 60 m koilliseen on Ahtelan ja Yli-Uusikartanon peltojen rajalla kapea luoteis-kaakkoissuuntainen pensaikkoa kasvava kaistale. N. 100 m maantiestä se levenee Ahtelan puolella männikköä ja pensaita kasvavaksi kivikkoiseksi laidunalueeksi, joka ulottuu Hallun tiehen asti. Tilojen rajaa pitkin kulkee sähkölinja Pietilän taloon.

N. 150 m maantiestä ja n. 80 m Halluntiestä on aivan rajalla



sähkölinjan alla kaksi suurta maakiveä (valokuva 33). Niiden väliin kaivetusta koekuopasta tuli näkyviin mustaa maata ja hiukan keramiikkaa. Myös tästä paikasta lounaaseen on ison kiven juurella mustaa maata ja palaneita kiviä. Lisäksi on täällä muutama epämääräinen kuopanne.

54. Ahtela *tl*  
mv Leo Kangas  
Pitäjänskartta III:3  
Ilmakuva 63108 56  
Karttaluonnos 1  
Valokuva 34

Laitilan-Uudenkaupungin maantieltä Halluun ja Kallelaan vievän tien koillispuolella, aivan Ahtelan ja Pietilän (eli Kylähiiden ja Hallun) rajalla, maantiestä n. 250 m ja kylätiestä n. 40 m on pyöreähkö koivuja ja katajia kasvava kivikkokumpare, jonka halkaisija on n. 15 m. Sen etelälaidassa on kivetty kellarikuoppa.

Kumpareen laen pohjoisosaan kaivetusta koekuopasta löytyi pieni saviastian muru sekä palanutta savea. Maa on mustaa.

Samppamaa (n:o 53) on tästä n. 80 m pohjoiseen, Karinpäällystänmäki (n:o 55) n. 100 m etelään ja Pietilä (n:o 56) n. 150 m kaakkoon.

55. Karinpäällystänmäki (Kari) *tl*  
mv Kustaa Tuominen Kylähiisi pp.  
Pitäjänskartta III:3  
6  
Ilmakuva 63108 56  
Karttaluonnos 1



Kivikoski, tarkastuskertomus 1936

kaivauskertomus 1937

Valokuvat 34, 35 ja 36

Löydöt KM 10453:1-11, 10601:1-76

Karin eli Karinpäällystämäen talo on Kylähiidestä Halluun vievän tien lounaispuolella, n. 300 m Uudenkaupungin-Laitilan maantiestä, Pietilän talosta (n:o 56) n. 100 m länteen. Paikka on aivan Kylähiiden ja Hallun rajalla.

Talo on loivalla mäellä, jossa on paljasta kalliota näkyvissä. Mäellä on myös peltoa.

Kun taloa 1935 rakennettiin tuli työn aikana esille rautakautisia löytöjä. Käydessään paikkaa 1936 tarkastamassa totesi Kivikoski, että talo oli rakennettu aivan hautaröykkiön päälle. 1937 hän suoritti paikalla kaivauksen, jolloin tutkittiin talon kaakkois- ja lounaispuolta. Kaivauskertomuksensa lopussa Kivikoski huomauttaa, että lounais- ja länsipuolella voi olla vielä hautoja.

Inventointimatalla osoittautuikin, että mäellä on vielä ainakin yksi hautakumpu. Se on talosta n. 50 m länteen, navetan nurkasta n. 10 m, lounaaseen viettävässä kivikkoisessa rinteessä. Muodoltaan se on epäsäännöllistä puolilympyrää tapaileva, pituus, n. 4 m. Koekuoppa tuotti siitä hiiltä ja keramiikkaa.

Mäen rinteessä peltojen välillä voi olla vielä lisääkin hautoja, vaikka niitä ei nyt todettukaan.

N. 20 m tästä kummusta länteen on mäen juuressa uhrikivi (n:o 84).



HALLU

56. Pietilä *tl*

mv Aatos Kangasniemi Kylähiisi

Pitäjänskartta III:3  
6

Ilmakuva 63108 56

Karttaluonnos 1

Schvindt, kaivaus 1896 (kertomus ks luettelo KM 3336)

Hackman, kaivauskertomus 1897

Tallgren VSH s. 194

Löydöt KM 2524:1-10; 2906:1-8; 3143:1-2; 3336:1-210;  
3440:1-217; 3605:1-2; 8913:1-15; 9502: 396-  
398.

Pietilän talo on Kylähiidestä Halluun vievän tien varressa, Sirppujoen länsirannalla. Uudelta maantieltä Uusikaupunki-Laitila on sinne n. 400 m. Talo on kylätien pohjoispuolella, tie kääntyy sen kohdalla koilliseen ja ylittää Sirppujoen n. 100 m talosta.

Aivan talon pihasta on löydetty paljon rautakautisen kaluston jäännöksiä. Esineet KM 2524 ovat löytyneet "kaivettaessa lammasnavetan kivijalkaa", 2906 navetan perustusta kaivettaessa, 3143 puutarhaa raivattaessa, 3414 "miespihasta", 3605 huonetta rakennettaessa tonttimaalle, 8913 uutta navettaa rakennettaessa entisen paikalla ja 9502 navetan ulkosillan alta. 3336 ja 3440 ovat kaivauslöytöjä pihasta.

Talon pelloista on lisäksi peräisin löydöt 3330, 3440: 218, 3575:4-5 sekä Hämeen museo 1207:28. Koska ne eivät ilmeisesti ole aivan talon pihapiiristä, käsitellään ne toisessa



yhteydessä (n:o 58).

1896 suoritti Schvindt pihassa kaivauksen ja seuraavana vuonna jatkoi Hackman siinä tutkimuksia. Nyt piha on perusteellisesti tasoitettu eikä viime aikoina ole uusia löytöjä tehty. Puutarhassa joka on rinteessä talon itäpuolella, ei näkynyt mitään. Navetan luoteis- ja länsipuolella on metsäistä kalliomaastoa, missä voisi olla kalmistoa vielä jäljellä, mutta koekuopista ei ollut tulosta. Kalmistoa voisi olla myös talon eteläpuolella, jossa on aittoja ja muita ulkorakennuksia. Itse pihassa on tuskin enää mitään jäljellä.

57. Pietilä *tl*  
mv Aatos Kangasniemi  
Pitäjänskartta III:3  
6  
Ilmakuva 63108 56  
Karttaluonnos 1

Pietilän talosta n. 100 m länteen jää kylätien ja Karin (Karinpäällystänmäen) taloon (n:o 55) vievän tien väliin kieleke Pietilälle kuuluvaa maata. Kielekkeen luoteispäässä on puita kasvava kivikkoinen alue, jossa on koivuja, pihlajia ja katajia. Siinä on myös vanha riihenpaikka.

Kylätien ojaleikkauksesta, Karin tiehaarasta muutama metri. Pietilään päin, on näkyvissä nokimaata. Siitä tuli myös keramiikkaa ja palanutta savea. Tien koillispuolella ei näkynyt mitään.

58. Pietilä *tl*  
mv Aatos Kangasniemi



Pitäjänskartta III:3  
6

Ilmakuva 63108 56

Karttaluonnos 1

Tallgren VSH s. 194

Löydöt: KM 3330, 3440:218, 3575:4-5; Hämeen museo 1207:28

Pietilän talon läheltä on muutamia löytöjä, jotka ovat ilmeisesti peräisin pihakalmiston ulkopuolelta. Niiden löytötiedot ovat seuraavat:

KM 3330 (keihäs) pellosta; 3575:4-5 (vyörengas, rannerenkaan puolikas) kiviä raivattaessa pellosta talon läheltä; 3440:218 miekka "i ett stenröse å en Soukunvainio benämd ... åker, då stenarna från röset bortfördes för att användas till en brobyggnad och till en riugn... Rösets läge är angifvet på en kopia af en karta öfver Pietilä gårds ägor från åren 1771 och 1773". Hämeen museo 1207:28 keihäs niittymaata kynnettäessä talosta n. 100 m pohjoiseen.

Epävarmaksi jää, ovatko nämä peräisin samasta pellosta. Parhaiten voi niistä paikallistaa Hämeen museossa olevan Keihäänkärjen löytöpaikan. Sen sijaan "Soukunvainiossa" olleen raunion sijainti jää epäselväksi. Nimi Soukunvainio on nykyisin tuntematon ja huolimatta luettelossa olevasta maininnasta ei ainakaan osaston topografisessa arkistossa olevasta Pietilän tiluskartan kopiosta löydy selvää merkkiä raunion paikasta. Kenties sitä tarkoittaa heikko lyijykynämerkintä gr tonttialueesta n. 150 m pohjoiseen Sirppujoen rantaniityllä (niittylohko n:o 306), joka siis osuu niille paikoille, mistä Hämeen museon keihäs on löytynyt.

Paikka on alavaa tasaista rantaniittyä. Sen pohjoislaidassaan on kapea lounais-koillissuuntainen harjanne, jonka pituus on



n. 100 m. Se on kivikkoinen ja pensaikkaa kasvava eivätkä koe-kuopat tuottaneet tulosta.

Mahdollisesti alueella on ollut hautaröykkiö (tai useampiakin), josta pellolta löytyneet esineet ovat peräisin. Nyt ei kuitenkaan sellaisesta näkynyt mitään jälkiä.

59. Vihdastenmäki

<sup>H</sup>  
Hannu: mv Arvo Kallio

Kauppakunta Kalanti

Pitäjänskartta III:3  
6

Ilmakuva 63108 56

Killinen s. 166

Schvindt n:o 4

Tallgren VSH s. 194-195

Löydöt: KM 3336:223; 3440:219, 10990.

Killinen mainitsee, että mm Hannun mäessä lähellä Nohkolaa on hautakuoppia. Paikka lienee Vihdastenmäki, josta Schvindt sanoo: "maantien laidassa kymmenkunta metriä Nohkolan tienhaarasta Kylähiiteen päin. Siellä oli ollut "muutamia hautoja, jotka ovat täytetyt". Hannun isäntä oli löytänyt sieltä myös miekan 3336:223, kun paikalle rakennettiin riihi. Aikaisemmin sieltä lienee löytynyt toinenkin miekka, joka ei ole tallessa.

Rannerengas 3440:219 on löydetty Hannun talon pellosta ja löytötietojen lisäys "vid samma ställe är tidigare hittadt ett svärd" viittaa siihen, että kysymyksessä on Vihdastenmäki.

Keihäänkärki 10990 on löytynyt "Hannun- eli Vihdastenmäestä tasoitustöitä suoritettaessa. Mäki on nyt rakennuksen alustana ja peltona".



Vihdastenmäki on Hallun kylätien varressa, Sirppujoen sil-  
lasta n. 300 m itäkaakkoon, Nohkolan talosta n. 250 m pohjoiseen.  
Mäen päällä tien pohjoispuolella on Kauppakunnan myymälä, jonka  
kohdalta lähtee koivukuja tien eteläpuolella olevaan Nohkolaan.  
Keihäänkärki 10990 lienee löytynyt juuri myymälän rakentamisen  
yhteydessä. Muita rakennuksia kuin myymälä ja sen varastot ei  
mäellä nyt ole.

Myymälästä luoteeseen on tasainen paljas kallio, jolla Han-  
nun riihen sanottiin olleen. Sen länsipuolella on ollut mäen  
laidassa pieni peltokaistale. Koilliseen on kallio jyrkähkö, siel-  
lä avautuu alava peltoaukio. Tien eteläpuoli, siis mäen etelä-  
laita, on peltoa, jonka keskellä on raivaamaton kumpare.

Ainoa paikka, missä koekuopasta tuli näkyviin hiilimaata,  
oli kallion länsireunassa n. 20 m tiestä pohjoiseen.

Mikko Paloniemen ilmoituksen mukaan on kaupan pohjoispuo-  
lelta löytynyt keramiikkaa, eteläpuolella taas hiilimaata. Nyt ei  
mitään sellaista havaittu. Mahdollista on, että joitakin osia  
kalmistosta on vielä jäljellä, mutta ilmeisesti rakennukset, pel-  
to ja tie ovat sen melko perusteellisesti hävittäneet.

60. Nohkola *tl*

agronomi Vaito Nohkola Laitila

Pitäjänskartta III:3  
6

Ilmakuva 63108 56

Killinen s. 165-166

Schvindt n:o 5b

Tallgren VSH s. 195

Hackman, kaivauskertomus 1932

Valokuva 37



Löydöt KM 2031:7-23; 2502:3-4; 3440:222-224; 9244:1-3;  
9502:369-395; 13869.

400

Nohkolan mäki on Sirppujoen mutkassa joen pohjoispuolella, sillasta n. 400 m kaakkoon ja Kauppakunnan Hallun myymälästä (Vihdastenmäestä) n. 200 m etelään. Se on korkea koivikkomäki, jonka rinteet ovat varsinkin luoteis- ja pohjoisosassa jyrkät. Mäen päällä on Nohkolan talo.

Killinen kertoo, että 1880, kun talon itäpuolella oleva ikivanha kiviaita purettiin ja sen paikka raivattiin pelloksi, löytyi aivan aidan alta esineet 2031:7-23. Syksyllä 1884 löytyi "pellostä läheltä taloa" soikea kupurasolki y.m. (2502:3-4). Löydöt --ovat "i en åker norr om Nohkola hemmans åbyggnader". 3440:222-224 --

Keihäät 9244:1-2 on löydetty "talosta n. 100 m N masinahuoneen eli viljamakasiinin kohdalta navettatietä levitettäessä" ja kuolaimet 9244:3 "edellisestä löytöpaikasta SW, nim. viljamakasiinista n. 30 m SW levitettäessä taloon johtavaa ajotietä". 1932 suoritti Hackman koekaivauksen "masinahuoneen" edustalla, josta tulivat löydöt 9502:369-394. Aivan kaivausalueen reunasta olivat Nohkolan pojat löytäneet kirveen 9502:395. Pieni koekaivaus tehtiin myös päärakennuksen pohjoispuolelle, mutta siitä ei ollut tulosta.

Saviastianpala 13869 on "Nohkolan mäestä salaojan kaivuussa n. 60 sm syvässä". Löytöpaikka on navetan ja "masinahuoneen" välisellä alueella.

Näiden tallessa olevien löytöjen lisäksi on tietoja hukkaantuneista esineistä. Läheltä keihäänkärjen 9244:2 löytöpaikkaa olivat pikkupojat löytäneet hevosenkenkäsoljen. Agronomi Nohko-



la muisteli myös, että mäen luoteispuolella olevasta pellosta oli joskus löydetty (hopeinen?) hevosenkenkäsolkki. (Mahdollisesti nämä tiedot koskevat samaa solkea). Kuivurin luota, Nohkolan mäen ja kylätien väliltä on löydetty kaksinkerroin taivutettu miekka ja Mikko Paloniemen ilmoituksen mukaan siellä on ollut myös keramiikkaa.

Nohkolan mäessä on siis ollut kalmistoa ainakin kahdella eri paikalla: 1) talon itäpuolella ja 2) "masinahuoneen" luona. 3) Myös kuivurin luona on ollut kalmistoa.

1) Paikka oli jo Killisen aikana tehty pelloksi eikä Schvindt nähnyt siinä muuta kuin hiilimaata. Kysymyksessä on ilmeisesti päärakennuksesta n. 50 m itään oleva itään viettävä peltorinne. Paitsi löytöjä 2031:7-23 ovat sieltä ilmeisesti 2502:3-4, mahdollisesti myös 3440:222-224, sillä vanhoissa tiedoissa ei ilmaansuuntiin voi aina luottaa. (Tietysti on mahdollista, että ne tosiaan ovat mäen pohjoispuolelta, esim. kuivurin vaiheilta. Siellä pelto on kuitenkin alavaa eikä kalmistoalueelta näyttävää). Mitään kalmiston merkkejä ei täällä enää näkynyt.

2) "Masinahuone" on mäen pohjoisrinteellä, kylätieltä taloon tulevan tien haarautumassa. Se on teiden ympäröimä ja vain pieniä aloja sen ympärillä on koskemattomana. Joka tapauksessa täällä voi vielä olla ehyttäkin kalmistoa, vaikka inventoitaessa ei siinä mitään todettu.

3) Kuivuri sijaitsee matalalla mäenkumpareella talosta kylätielle johtavan koivukujan itäpuolella, navetasta n. 100 m pohjoiseen. Miekka oli löytynyt kuivurin lounais-



puolelta mäen etelärinteestä. Koko paikka näyttää perusteellisesti myllätyltä eikä mitään merkkejä mahdollisesta kalmistosta voinut havaita.

Killinen puhuu "Aulan talon vainion mäestä", jossa on ollut hautakuoppia. Aulan talo on ollut Nohkolan mäellä ja on liitetty Nohkolaan. Mainittua "vainion mäkeä" ei voi enää paikallistaa, mutta se voi tarkoittaa juuri kuivurin mäkeä.

Nohkolan mäen päällys on rakennusten, teiden ja pihantasoitusten jäljeltä nähtävästi perusteellisesti pengottu. Sen sijaan reunoilla ja rinteillä on koskematonta aluetta. Sen pohjois- ja luoteisosa ovat jyrkkärinteistä tiheää metsikköä. Luoteispuolella oleva pelto, josta "hopeasoljen" kerrottiin löytyneen, on tasaista.

Mäen länsi- ja eteläosa on villiintynyttä puistoa. Entinen Pekan Hahdenlavanvainionmäki (ks n:o 123), nykyisin Nohkolan maata, on täällä talosta etelään. Näissä mäen koskemattomissa osissa voi olla kalmistoa, vaikka mitään ei nyt näkynytäkään.

Paitsi näitä kalmistolöytöjä on Nohkolan luona ajaltaan epämääräinen "Kalevan polku" (n:o 161) sekä kallioon hakattu ranskankielinen kirjoitus (n:o 190).

Nohkolan mäkeä on sanottu Kaismäeksi. Tarina kertoo, että siellä on joskus joku Kaisa hirttäytynyt. Toisen tarinan mukaan siellä on asunut rikas Kaisa-niminen kauppias. Sirppujoessa Nohkolan kohdalla on ollut Kaisakoski. Mäellä on kummitellut.

61. Maunu *tl*

Mäki-Arvelan perikunta, Kylähiisi Hallu



Pitäjänpitäkartta III:3  
6

Ilmakuva 63108 56

Löydöt KM 14072:1-5

Maunun talo on Sirppujoen mutkan koillispuolella, Hallun-Kallelan kylätien varressa. Paikalla on aikoinaan ollut Hallun kylän taloryhmä, josta muut on siirretty pois. Siinä on nyt teiden risteys: talon länsipuolella erkanee kylätiestä tiet pohjoiseen (Hannu y.m.) ja koilliseen (Oro) sekä etelään (Iiskala). Kylän "tori" on ollut tässä teiden risteyksessä.

Löydöt KM 14072 (puukko, hioimia, keramiikkaa) on Seppo Mäki-Arvela löytänyt talon ulkorakennusta rakennettaessa tienristeyksen läheltä. Paikalla oli ollut hiilimaata ja kivetty tulisija(?). Alue on niin pengottua ja tasoitettua, ettei siinä ole maan pinnalla mitään näkyvissä.

Ilmeisesti paikalla on ollut ainakin jotain kiinteitä muinaisjäännöksiä, mahdollisesti kalmisto. Toisaalta kysymyksessä voi olla myös asuinpaikka.

Maunun mailta on muitakin rautakautisia löytöjä, ks n:o 90.

62. Lehtimäki *tl*

Retkenkallio

Liikkeenharjoittaja Risto Varjonen

Pitäjänpitäkartta III:3  
6

Ilmakuva 63108 56

Salmon tarkastuskertomus 1961

Valokuva 37

Löydöt KM 15131:1-53

Keväällä 1961 ilmoitti Risto Varjonen, että hänen pihaltaan



oli löytynyt vanhoja koruja. Salmo kävi paikkaa heti tarkastamassa.

Lehtimäen talo on Sirppujoen -jyrkän mutkan itäpuolella Kylähiidestä Kallelaan vievän kylätien varressa sen koillispuolella. Maunun talo on siitä n. 250 m pohjoisluoteeseen, Hallun kansakoulu Hangrinmäellä taas n. 300 m etelään. (Salmon tarkastuskertomuksen yhteydessä olevalle kartalle paikka on merkitty väärin).

Talo on korkeahkon Retkenkallion juurella, sen ja tien välillä. Pihamaata raivattaessa oli kallion laidalla olevaa terassia puhdistettu ja tällöin löydetty korut. Paikalla ei ollut näkynyt hiiltä tai mustaa maata. Kysymyksessä on siis ehkä mieluummin kätkö tai uhri kuin hauta. Ruumishaudalle paikalla on tuskin ollut tilaa. Piha-alueella ei ole näkynyt mitään erikoista.

Itse kallio on korkeahko ja jyrkkärinteinen paitsi kaakoon, missä se viettää loivana soraharjanteena. Paljas kallio on näkyvissä luoteispäässä, muuten alue on kivikkoista harjua. Lounaislaidalla on perunamaata ja puutarhaa, kaakossa on suuri siirtolohkare.

Kallion päällä olevalla tasanteella, talosta koilliseen, on kiven- ja maansekainen kumpare, jonka laidassa on n.  $\frac{1}{2}$  m korkea kivi. Risto Varjonen oli havainnut siinä mustaa maata ja koekuopasta tuli hiukan hiiltä. Kysymyksessä on ehkä hautakumpu. Muualle mäkeen ja kallionkoloihin kaivetut koekuopat eivät tuottaneet tulosta.

63. Kaunisto ("Blomin torppa")

mv Viktor Tuomi, Kylähiisi

Pitäjänskartta III:3  
6



Ilmakuva 63108 44 ja 56

Äyräpään tarkastuskertomus 1915

Tallgrenin tarkastuskertomus 1919

Tallgren VSH s. 194

Salmo valokuva 6987

Löydöt KM 6696:1-3, 6945:5, 7592:1-3, 8914:1-3, 9502:399

Uudenkaupungin museo 1649-1654

Opas Jalo Luukkala

Kaunisto, entinen "Blomin torppa", sijaitsee Hallusta Kallelaan vievän kylätien koillispuolella, Hallun kansakoulusta n. 300 m itäkoilliseen, Maunun talosta n. 600 m kaakkoon. Paikan omistaa Anselm Blomin poika Viktor Tuomi, mutta hän asuu Hallussa toisessa talossa ja rakennukset olivat autioina.

1914 tuli Uudenkaupungin museon kautta Kansallismuseoon täältä löytyneitä esineitä, joista osa (KM 6696:1-3) jäi tänne, osa palautettiin Uuteenkaupunkiin. Seuraavana vuonna Äyräpää kävi tarkastamassa paikkaa ja piirsi siitä karttaluonnoksen. Useimmat löydöistä olivat peräisin silloisesta naurismaasta, joka on torpasta n. 50 m itäkoilliseen, pellosta mäenrinteeseen pistävä rai-vattu alue. Samasta naurismaasta ovat peräisin muutkin paikan löydöt lukuunottamatta erästä rannerenkaan palaa (Uudenkaupungin museo 1652?), joka on talosta "naurismaalle" vievän polun reu-nasta (Äyräpään kartta).

Kesällä 1919 tutki Tallgren naurismaan laitoja sekä yhtä mäellä olevaa kivistä kiviröykkiötä. Kaivauksessa ei kuitenkaan löytynyt mitään. Myöhemminkin on paikalta tullut irtolöytöjä, juuri "naurismaan" seudulta.

Torpan luona oleva mäki on kivikkoista metsikköä. Mitään



erikoista ei siinä näkynyt. Ulkorakennusten itäpuolella, Tallgrenin tutkiman raunion lähellä olevassa kivikossa oli hieman hiiltä, mutta se näytti pintahiileltä. Naurismaan paikka oli kesantona.

Mahdollisesti paikalla on vielä koskematonta kalmistoakin. N. 100 m torpasta länteen on Romovuori, jossa on asunut hii-  
siä.

#### KALLELA

##### 64. Koivumäki *U*

mv Paavo Laurila Kylähiisi Kallela

Pitäjänskartta III:3  
6

Ilmakuva 63108 44 ja 56

Valokuva 38

Hallun ja Kallelan kylien rajalla, suunnilleen Hallun-Kallelan tien ja Sirppujoen puolivälissä on peltojen keskellä pieni metsikköinen mäki, joka aikaisemmin on kuulunut Harjulan taloon, joka on siitä n. 200 m itäkoilliseen. Nytemmin se on n. 300 m etelään olevan Koivumäen talon. N. 150 m luoteeseen on Hallun puolella Puontin Hannunmäki (n:o 128); Puontin talo on n. 400 m pohjoiseen.

Mäki on kivikkoinen, siellä on suuriakin kiviä. Siellä kasvaa pientä mäntyä ja katajaa, laella on aukio. Aukiolle kavi-  
vetussa koekuopassa näkyi keramiikan siruja ja mustaa maata. Paikka on aivan tasainen, mitään kumpua tai sen tapaista ei näkynyt.



65. Vilo *U*

Piispa l. Pietilä

mv Veli Nivola Kylähiisi Kallela

Pitäjänskartta III:3  
7

Ilmakuvat 63108 44 ja 56

Killinen s. 164

Tallgren VSH s. 196

Löydöt: KM 2031:4, 5161:2-3

Tallgren ei tunne keihäänkärjelle 2031:4 tarkempaa löytöpaikkaa ja arvelee sen löytyneen Kallelan Hellästä (ks n:o 67). Kysymyksessä on kuitenkin se keihäs, jonka Killinen ilmoittaa löytyneen "Pispan talon kartanolta navetan perustusta kaivettaessa" ja jonka hän oli räätäli Landstedtiltä saanut museoon toimitettavaksi. (Luettelossa ei tosin mainita muuta löytöpaikkaa kuin Kallelan kylä). Löydöistä KM 5161:2-3, (veitsi ja hioin,) mainitaan luettelossa; että ne ovat "tohtori Schvindtin muistin mukaan löydetty samasta paikasta nim. Uudenkirjon Kalelan kylän Piispan talon pihasta läheltä kahta navettaa".

Piispa eli Pietilä on Kallelan taloryhmän länsilaidassa, Kallannin-Vehmaan maantieltä tulevan tien varressa pohjoispuolella. Nykyisin se kuuluu naapurina olevaan Vilon taloon ja asuinrakennuksessa on Vilon kanala. Ulkorakennukset ovat tien varressa talon etelä- ja lounaispuolella. Navetta on pihan etelälaidassa, toinen on päärakennuksesta lounaaseen, länsirinteessä. Maasto viettää länteen ja etelään. Paikoin on paljas kallio näkyvissä. Talon ympäristö vaikuttaa varsin pengotulta. Pihalle on ajettu soraa, muurausjätteitä y.m. Mitään selvyyttä ei mahdollisesta kalmistosta saatu.



66. Vilo *tl*

Myllymäki

mv Veli Nivola

Pitäjänskartta  $\frac{III:3}{7}$

Ilmakuvat 63108 44 ja 56

Löydöt KM 16512

Kalannin-Vehmaan maantieltä Kallelaan tuleva läntisempi tie ylittää ennen Kallelan kylän taloja (Pietilä, Vilo, Lalla jne) Vilon Myllymäen. Mäen itärinne on ent. Pietilän talosta (ks ed.) n. 100 m länteen. Tien kohdalla on leikkaus, etelälaidalta on laidunta, joka viettää itään ja etelään. Pohjoispuolella on pientä metsikköä ja kallio on paikoin näkyvissä.

Tien eteläpuolella näkyy kuopan reunassa paikoin nokimaata. Erästä tällaisesta nokimaakohdasta, jonka päällä on vähäinen ki- vi- ja maakumpare, tuli palanutta savea. Laitumella on kymmen- kunta kiven ja maan sekaista kumparetta. Alue näyttää olleen jos- kus peltona ja kumpareet voivat olla peltokiviraunioita. Pariin tehdystä koekuopasta tuli näkyville hiukan hiiltä.

Tien pohjoisreunan leikkauksessa näkyy myös paikoin nokea. Palanutta savea oli jonkun verran, lisäksi palamatonta luuta ja rautanaulan katkelma.

Mitenkään varmana kalmistopaikkana ei tätä voi pitää.

67. Hellä *tl*

mv Hugo Saarinen Kylähiisi Kallela

Pitäjänskartta  $\frac{III:3}{7}$  54

Ilmakuvat 63108 44, ja 56

Karttaluonnos 2

Schvindt n:o 8



Tallgren VSH s. 195-196

Hackman, Kalmumäen kaivauskertomus 1931

Kartta vltta 1932, valokuva 8129-30

Valokuva 39

Löydöt KM 2905, 3143:3-4, 3336:217, 9502:367-368, 16511

Hellän talo on Kallelan tienristeyksestä n. 400 m koilliseen, Kalmumäestä n. 700 m pohjoiseen. Se on matalalla mäellä, jonka rinteet viettävät loivasti lounaaseen, etelään ja itään. Talon ympärillä, varsinkin lounaassa ja etelässä on viljelemätöntä laidunmaata ja peltoja.

Hellän mailta on löydetty melkoisesti muinaisesineitä. Kilvenkupura KM 2905 on "talon tuvan päästä kiviaidan juurelta pihlajaa istutettaessa". Löytöpaikka on merkitty 1932 tehdylle kartalle. KM 3143:3-4, miekan ja rannerenkaan, löysi talokas Juho Hellä riihtä perustettaessa talon Vainionmäkeen". Tällä paikalla, riihen edustalla, suoritti Schvindt 1896 tutkimuksia, samoin siitä länteen olevalla pellolla. Riihen luota löytyivät esineet KM 3336:211-216 eli pari keihäänkärkeä, veitsi, sirppi ym. Pellolta tuli jokunen keramiikanpala 3336:217.

1931 oli tarkoitus tutkia lisää Hellän aluetta. Tällöin ilmeni kuitenkin, että kaivaus Kalmumäessä oli kiireellisempi ja Hellän tutkiminen jäi. 1932 Leppäaho tosin kaivoi pienen alan talon eteläpuolella lähellä kilvenkupuran löytökohtaa, mutta tulos jäi heikoksi (KM 9502:367-368).

Sen jälkeen Hellän luota on tullut vain yksi esinelöytö, riipushioin KM 16511, joka on sokerijuurikasmaasta talon etelä- tai kaakkoispuolelta.



V:n 1932 jälkeen ei talon ympäristö näytä paljoa muuttuneen. Riihen paikka talosta n. 65 m lounaaseen on yhä nähtävissä, mutta sen luota ei mitään uutta voinut havaita. Mitään ei näkynyt myöskään sen länsipuolella olevalla kapealla peltokaistaleella, joka oli kynnöksellä, eikä tämän länsipuolella pellon keskellä olevalla kalliosaarekkeella.

Sen sijaan riihen paikasta itään, talon etelä- ja kaakkoispuolella on kumpareita, joista ainakin osa on hautoja, osa taas voi olla muita kumpuja.

1) Talosta n. 85 m etelään, AIV-tornista n. 25 m itään on laidun alueen alaosassa pieni matala nurmik<sup>-</sup>kumpare, ehkä hautakumpu.

2) Edellisestä 5 m länteen on samanlainen kumpare.

3) Edellisestä n. 12 m luoteeseen, AIV-tornista saman verran koilliseen on laajahko katajain peittämä kumpare, ehkä hauta. Myös AIV-tornin luoteispuolella on kumpare, mutta se on vanhan kiukaan paikka.

4) Edellisestä kummusta n. 10 m pohjoiskoilliseen on taas laajahko kumpu, jonka länsilaidalla kasvaa kataja. Koekuopassa oli pieni keramiikan siru.

5) Edellisestä n. 15 m luoteeseen on jyrkemmin rinteeseen päällä pieni ulkorakennus n. 40 m talosta etelään. Sen kaakkoiskulman alla näyttää olevan kumpare, kenties hautakumpu.

6) Mainitun rakennuksen itäpäästä n. 8 m itään, aidan kulmauksessa, on haudantapainen kumpare.

7) Edellisestä n. 10 m koilliseen on kumpare puutarhan ja laitumen välillä olevan aidan alla.

8) Edellisestä n. 10 m koilliseen, talon kaakkoisnurkasta n. 25 m eteläkaakkoon on kumpare, samoin aidan alla. Sen puutarhan



puoleisen osan päällä on kivikkoa, laitumen puoleisesta kulu-  
neesta laidasta tuli keramiikkaa.

9) Kumpareesta 7 n. 5 m eteläkaakkoon on laitumen keskellä  
kumpu.

10) Edellisestä n. 3 m kaakkoon on samanlainen kumpu.

11) Edellisestä n. 3 m itäkaakkoon on soikea epämääräinen  
kumpare.

12) Talosta n. 35 m kaakkoon on laajahko suurien kivien  
muodostama kivikko. Sen kaakkoispäästä n. 10 m kaakkoon, talon  
nurkasta n. 60 m, on laitumen keskellä pieni kumpare.

13) Edellisestä 5 m koilliseen on laajahko katajikkoa kas-  
vava kivikkoinen raivaamaton matala kumpare lähellä aitaa.

14) Edellisestä n. 12 m etelään, peltosaran toisessa reu-  
nassa on kumpare, jonka päällä kasvaa pihlaja.

15) Edellisestä n. 30 m kaakkoon on epämääräinen kivikko-  
kumpare.

16) Edellisestä 10 m itään on samoin epämääräinen kivi-  
kumpare.

Alue, jolla kummut ovat, on laitumena, mutta on ainakin  
osaksi ollut joskus peltoa. Koska parista kummusta (67:4 ja 8)  
tuli koekuopissa keramiikkaa, täytyy muitakin pitää mahdollisina  
hautoina, vaikka niiden joukossa voi olla peltoraunioitakin.

68. Pilpola *tl*

mv Aleksi Suikkanen Kylähiisi Kallela

Pitäjänskartta III:3  
7

Ilmakuva 63108 44

Karttaluonnos 3



Pilpolan talon maalla Kalmumäen luoteispuolella, Pilpolasta n. 100 m lounaaseen olevan suulin lähellä on merkkejä haudoista kahdella kohdalla.

1) Pilpolan navetan luota lähtevän peltotien varressa, n. 20 m etelään suulista on tien länsilaidassa matala heinikkoinen kumpare, jonka itäreunan yli tie kulkee. Kumpare on alaltaan n. 5 x 3 m. Sen päällä on peltokiviä. Pieni koekuoppa toi näkyviin nokimaata ja keramiikan sirun.

2) Suulin pohjoispuolella, sen ja maantien välillä on matala raivaamaton laidunmäki, jossa on suuria siirtolohkareita. Mäen pohjoisreunaan kaivetussa koekuopassa näkyi mustaa maata ja pieniä keramiikan muruja. Todennäköisesti koko mäki on kalmisto- aluetta.

Kaivauskertomuksessa vltta 1932 mainitaan kiviraunio, jota tutkittiin ilman tulosta, ja jonka kohdalla lienee ollut joskus rakennus. Tämä kumpare on ilmeisesti mainitun peltotien varressa suulista n. 40 m itään.

69. Kalmumäki

Kallelan Saha ja Mylly, om. Kosti Lemmilä Kylähiisi, Kallela

Pilpola, mv Aleksi Suikkanen Kylähiisi Kallela

Pitäjänskartta III:3  
7

Ilmakuva 63108 44

Karttaluonnokset 3 ja 4

Schvindt n:ot 7-8

M. Kampmanin (Kenttämaan) kaivaukset 1923, 1924 ja 1927.

(viimeinen kertomus puuttuu).



H. Salosen (Salmon) kaivaus 1928

Tallgren VSH s. 195

A. Hackmanin kaivaukset 1931, 1932

P. Keinäsen kaivaus 1951 (vain kartat)

Valokuvat 40-42

Löydöt KM 8242:1-237, 8339:1-338, <sup>8779</sup>8780:1-<sup>✓</sup>73, 8912;1-<sup>1291</sup>

9173:9, 9365:1-733, 12871:1-116, 14145:1-18;

Uudenkaupungin museo.

Schvindt: "Hasun talon Kalmumäen lounais-eteläpäässä on pari rinnakkaista etel. suuntaista ojannetta, toinen 3 m pitkä ja toinen 4.5 m pitkä. Mäen itälaidassa on 1) hauta, 2.5 m pitkä, itäsuunt. 2) hauta vähän lyhyempi, itäsuunt. Mäen länsipuolella on 3) hauta, epäselväksi pengottu. Lähellä mäen koill. päätä on 4) hauta 3.2 m pitkä, etel. kaakk. suunt.

Saman Kalmumäen läntinen osa on Pilpolan talon puolella, jossa on aika kivikko, jotenkin yhdenkokoisia kiviä, on ehkä jäännös hajoitetusta vareesta.

Kalmumäessä sanotaan olevan aarre".

Kalmumäki on Kylähiidestä Hallun ja Kallelan halki Varhe-  
laan vievän kylätien eteläpuolella Pilpolan talon kohdalla oleva  
mäki, jolla on saha ja mylly. Tämä on rakennettu entiselle Ha-  
sun talon maalle. Mäen länsilaita, joka on laitumena, on Pilpo-  
lan maata. Kylätien varressa mäen pohjoispuolella on Pilpolan  
navetta ja joitakin muita rakennuksia. Mäen ympärillä on alavia  
peltoja, sen eteläpuolella virtaa Sirppujokeen laskeva Lukkionoja.  
(Ei Sirppujoki, kuten on merkitty M. Kampmanin karttaan 1 v. 1924).

Nimi Kalmumäki on vanha ja tarina siihen kätkeytystä aar-  
teesta osoittanee, että sieltä on löydetty jotain jo aikaisemmin-  
kin. Ensimmäiset museoon tulleet löydöt tehtiin kuitenkin vasta



1923, jolloin paikalle ruvettiin rakentamaan sahaa ja myllyä. Perustuksia kaivettaessa löytyi paikalta pyöreä kupurasolki, hevosenkenkäsolki, ketjun osia, veitsiä y.m., jotka Kosti Jalonen toimitti Uudenkaupungin museoon. Ne kävivät Kansallismuseossa ja palautettiin Uuteenkaupunkiin.

Löydön johdosta M. Kampman sai jo 1923 tehtäväkseen suorittaa paikalla kaivauksen. Hän jatkoi tutkimuksia 1924 ja 1927; Salmo oli paikalla 1928 ja Hackman 1931 ja 1932. 1951 paljastettiin vielä pieni osa kalmistokiveystä pohjoismaista arkeologikongressia varten.

Kalmumäki on polttokenttäkalmisto ja eniten tutkittu Kalanissa. Loppuun ei sitäkään ole vielä tutkittu. Kaivettu alue käsittää mäen laen mylly- ja saharakennuksen pohjois- ja luoteispuolella. Siitä länteen jatkuu kalmistokiveys Pilpolan puolella, joka on laitumena. Myös mäen eteläreunaa kiertävän 1964 avatun pelto-ojan reunassa näkyi mustaa maata ja keramiikkaa. Epäilemättä myös saha- ja myllyrakennuksen etelä- ja itäpuolella on vielä koskematonta kalmistoa, mutta lautatapulit ja sahajauhokasat estivät tarkastuksen.

Paikannimiarkistossa olevan tiedon mukaan on Kalmumäen vieressä Kalmunvainio, jonka tarkempi sijainti on tuntematon. Se voi tarkoittaa mäen itäpuolella olevaa peltoaluetta. Täältä Kosti Jalonen on löytänyt suuren hevosenkenkäsoljen (KM 9365:733 "sahan alueelta itään päin sijaitsevasta pellosta") ja miekan väistimen (KM 8779 "kylän tien vierestä asuntonsa vastakkaiselta puolelta"). Pelto oli viljalla ja sen tarkastaminen jäi tuloksettomaksi.

Kalmumäestä on löydetty jäännöksiä myöskin ruumishaudoista, (Hackmanin kaivaus 1931), mutta epävarmaksi jää, onko Schvindtin mainitsemilla kuopilla mitään tekemistä niiden kanssa.

Mäen länsiosassa on kahdessa kohdassa kallioon hakattuja



uhrikuoppia (ks. n:o 86 ).

70. Hasu *ti*

Hiidenvainio 1 Retkenvainio (PNA Hiittenvainio)

mv Tyyne Jalonen Kylähiisi Kallela

Pitäjänskartta  $\frac{III:3}{7}$

Ilmakuva 63108 44

Karttaluonnos 4

Schvindt n:ot 7-8

Valokuvat 42 ja 43

Schvindt "Hasun talon Retkenvainiossa (kartalla Hiidenvainio) on Varhelan Uudenkartanon rajalla mäki, jossa on 1) soukka hauta, 2) ympyräinen hauta runsaasti 3 m läpimit. ja syvä".

Hasun talo on lähellä Varhelan rajaa, Kalmumäestä n. 150 m koilliseen ja Kallelan ja Varhelan tiehaarasta n. 300 m pohjoiseen. Nimitykset Hiidenvainio ja Retkenvainio näyttävät olevan unohtumassa. Kysymyksessä näyttää kuitenkin olevan se vainio, joka on Hasun talon itä- ja eteläpuolella. Itse mäki, jolla talo on, lieenee Hiidenmäki 1. Retkenmäki. (Schvindtin kertomukseen liittyvällä kartalla on Retkenvainio merkitty Kalmumäen eteläpuolelle. Mahdollisesti siinä on tullut erehdys ja Kalmumäen ja Retkenvainion numerot vaihtuneet, sillä Kalmumäeksi merkitty paikka on siinä kylätien pohjoispuolella).

Hiidenvainio on loivahkoa etelään, Lukkionojaan, sekä kaakoon ja itään, Luotto-ojaan viettävää pelto- ja laidunmaata. Vainion keskellä on raivaamattomia kivikkokumpareita, joista ainakin osa on hautoja. Niiden sijainti selviää karttaluonnoksesta 4.



- 1) Kivikkoinen kumpare alaltaan n. 15 x 8 m, suunta lounaasta koilliseen. Sen korkeimmalla kohdalla on iso korkea kivi ja muitakin kivenlohkareita. Eteläreunalla kasvaa pieniä haapoja, koillispäässä pihlaja. Koekuopasta tuli mustaa maata ja hiukan keramiikkaa.
- 2) Kumpare, jonka keskellä on iso kivi. Pieni kataja kasvaa sen päällä. Koekuopasta ei ollut tulosta.
- 3) Edellisessä kiinni oleva kumpare, jolla kasvaa pihlaja. Koekuopasta keramiikkamuruja.
- 4) Laajahko kivikko ajettuja kiviä. Alla näyttää olevan matala kumpare, halkaisija n. 20 m. Koekuopasta heikkoa hiilimaata.
- 5) Pieni kivikkokumpare.
- 6) Samanlainen kumpare kuin edellinen. Pinnassa hiiliä, syvempänä keramiikkaa.
- 7) Kivikkoalue laidunaidan kulmauksessa. Päällä koivu ja kataja.
- 8) Pieni kivikkoinen kumpare, päällä katajia.
- 9) Kumpu ison kiven lounaispuolella. Päällä kuusia ja katajia.
- 10) Kumpu ison kiven juurella.
- 11) Laajahko kumpare, päällä pihlajia ja katajia.
- 12) Pieni kumpu, päällä pihlajia.
- 13) Laaja puita kasvava kumpare Luottio-ojan varressa. Keskellä iso kuoppa. Länsiosassa toinen, koko n. 2 x 1 x  $\frac{1}{2}$  m, suunta koillis-lounainen. Lounaispää avoin ja siinä on iso kivi. Kaakkoispuolella epäselvä kuopanne. Ilmeisesti tämä on Schvindtillä esiintyvä paikka.
- 14) Laajahko lounais-koillissuuntainen kumpare, päällä ajet-



tuja kiviä.

Koillisessa liittyy Hiidenvainioon Hasun Ylänavainio, josta Schvindt on löytänyt kuoppia. Sen luona metsässä oli jotain epämääräisiä kuopanteita.

#### VARHELA

71. Uusikartano *tl*

Kotovainio

mv Heimo Vuola Kylähiisi Varhela

Pitäjänkartta III:3  
7

Ilmakuva 63108 44

Karttaluonnos 4

(Killinen s. 164)

Schvindt n:o 9

Valokuvat 2 ja 43

Schvindt: "Uusikartanon Kotovainiossa n. 270 m talosta länteen on hauta".

Varhelan Uusikartano kuuluu nykyisin Virtalan kanssa yhteisviljelykseen. Kotovainio on talosta lounaaseen oleva laidunalue, jota kaakossa rajoittaa Varhelan kylätie (sen toisella puolella Korkeapyörte<sup>ÄN</sup>mäen kalmistoalue), lännessä Kallelan kylätie ja luoteessa Luottio-oja (toisella puolella Hasun Hiidenvainio n:o 70). Alue on nykyisin laitumena, jonka keskellä on kivikkoisia kumpareita. Ainakin osassa näitä kumpareita on hautoja. Niiden sijainti selviää karttaluonnoksesta 4.

- 1) Pitkä matala kivikkoharjanne Luottio-ojan varressa, suunta lounais-koillinen. Koekuopasta tuli keramiikkaa.



- 2) Edellisen jatkona koillisessa on samansuuntainen korkeampi harjanne, jonka laidassa kasvaa runkopihlaja. Luottio-ojan puolella on ojasta raivattuja kiviä. Koekuopista ei ollut tulosta.
- 3) Laitumen keskellä on laaja kivikkokumpu, n. 50 x 20 x 1  $\frac{1}{2}$  m. Sen kaakkoislaidassa on vanha kivikellarin kuoppa. Kumpareen lounaispäähän tehdystä koekuopasta tuli keramiikkaa.
- 4) Tämän suuren kumpareen pohjoispuolella on pieni pyöreä kumpu, halkaisija 2 m.
- 5) Samanlainen pieni kumpu.
- 6) Aivan Varhelan tien laidassa on pieni kivikkokumpare, jonka päälle on pystytetty sähkö- ja puhelinpylväät. Mitään ei näkynyt, mutta voi olla hauta.
- 7) Aivan Varhelan tien varressa, sillä kohdalla missä Uudenkartanon tie erkanelee siitä, on pitkä kivikkoisen harjanne. Tienhaaran kohdalla siinä on korkeampi pyöreähkö kumpu, halkaisija 2 m, jossa näkyi keramiikkaa. Toinen samantapainen kumpu on siitä n. 20 m koilliseen, harjanteen päässä. Kumpujen välillä on harjanteessa vanhojen kivisten portinpylväiden kohdalla vanha kivikellari.
- 8) Uudenkartanon tien ja Varhelan tien välille jäävässä niemekkeessä on kumpare, jossa on kiviä ja mustaa maata. Sen lähellä, nyt kylätien alla, on kuitenkin vanha riihenpaikka, joten varmana hautana ei tätä voi pitää.

Killisen maininta pellosta löydettyistä rahoista tarkoittanee juuri tätä peltoa.



72. Virtala *tl*

Korkeapyörtäneenmäki

mv Heimo Vuola Kylähiisi Varhela

Pitäjänkartta  $\frac{III:3}{7}$

Ilmakuva 63108 44

Karttaluonnos 4

A.O. Heikel 1898; SM 1900 s. 22-

Tallgren VSH s. 196

Löydöt KM 3574:346-365

Varhelan kylätien kaakkoispuolella Uudentalon Kotovainion vieressä on samanlaisia kumpareita kuin sielläkin ja myös niistä on ainakin osa kalmistoa. Oikeastaan paikat voi lukea samaksi kalmistoksi, jonka yli tie on rakennettu, vaikka tässä tien kaakkoispuolella olevat kumpareet luetellaan erikseen ja paikka on nimitetty Korkeapyörtäneenmäeksi. Alue on lounaaseen ja etelään viettävää peltomaata. Pellon keskellä on raivaamaton kivikkoinen mäenkumpare, jonka etelälaidassa kasvaa kaksihaarainen iso koivu. Tämän kumpareen ja sen itäpuolella olevan pellon etelälaidalla on jyrkkä ja melko korkea törmä, joka viettää etelään, idässä Mäkilän rajalla taas itään. Luultavasti tämä <sup>törmä</sup> on se "korkea pyörtäne", josta mäki on saanut nimensä. Arkeologiassa nimi Korkeapyörtäneenmäki on omistettu kumpareelle 72:1, vaikka se tarkoittanee koko mäkeä, jossa kumpareet ovat.

- 1) Vanhan Korkeapyörtäneenmäen löytöpaikka on n. 30 x 10 x 1 m suuruinen kivikkoinen kumpare Kallelan ja Varhelan teiden haarasta Lukkionojan sillan luona n. 20 m Varhelaan päin. Mäen suunta on lounaasta koilliseen. Sen päällä ja rinteillä kasvaa muutama koivu, koillispäässä



pieni mänty ja katajia.

1898 löytyi tästä mäestä hiekkaa otettaessa rautakautisia esineitä, jotka A.O. Heikel toi museoon. Heikel suoritti paikalla myös pienen kaivauksen ja seuloi irtomaata. Koska paikkakuntalaiset olivat penkoneet löytöpaikkaa sen jälkeen kun se oli todettu muinaisjäännökseksi, oli 1899 kärajillä esillä syyte heitä vastaan, mutta se raukesi.

Kumpareen keski- ja koillisosassa on vielä näkyvissä kuoppaa, joka on syntynyt ilmeisesti silloin kun esineet löydettiin. Lounaispäästä on myöhemmin tietä korjattaessa leikattu maata pois. Siinä näkyy leikkauksessa mustaa noki- maata ja palanutta luuta, lähinnä kahden suuren kiven välillä.

2) N. 30 m edellisestä Varhelaan päin löytyi aivan <sup>tien</sup> varresta keramiikkaa. Kysymyksessä on kapea pellon pinnasta kohoava mutta tien tasalla oleva viljelemätön kivikkoineen kais- tale, jossa kasvaa katajia ja pikku pihlajia. Osa haudas- ta on nähtävästi jäänyt tien alle.

3) Edellisestä n. 30 m Varhelaan on tien laidassa samanlainen hiukan laajempi alue, jossa on ilmeisesti myös hauta tai hautoja.

4) Edellä mainitun, pellon keskellä olevan, laajan mäenkummun keskivaiheille kaivetusta koekuopasta tuli näkyviin musta maa, jonka seassa näkyi muru keramiikkaakin. Myös siinä on siis kalmistoa. Tämän kumpareen ja Virtalan Aitankal- lion välillä on pellossa ollut kivikkoalue, joka on rai- vattu pois huomaamatta siinä mitään erikoista.



73. Virtala *tl*

Aitankallio

mv Heimo Vuola

Pitäjänskartta  $\frac{III:3}{7}$

Ilmakuva 63108 44

Karttaluonnokset 4 ja 5

Valokuvat 42 ja 44

Löydöt KM 16513:1-13

Virtalan talon Aitankallio on Varhelan kylätien eteläpuolella, n. 30 m lounaaseen tien toisella puolella olevasta Virtalan talosta. Korkeapyörtäneen mäestä se on n. 200 m koilliseen.

Paikka on kalliomäki, jolla on vanha aitta aivan tien varressa. Aitan kaakkoispuolella on joskus ollut sauna, eteläpuolella on pellon reunassa riihenkiukaan jätteitä.

Kesällä 1964 ruvettiin mäen kaakkoisosaan rakentamaan kuivurirakennusta. Kun inventointityö edistyi Varhelaan, oli perustus jo kaivettu, mutta kaivuukoneen nostama maa oli kasoina kuopan vierellä. Sen musta väri aiheutti tarkastuksen, joka osoitti, että paikalla on kalmisto. Musta maa oli herättänyt myös rakentajien huomiota, mutta koska vanha saunanpaikka oli juuri näillä kohdilla, olivat he arvelleet nokimaan olevan siitä peräisin.

- 1) Perustusta kaivettaessa oli kaivinkone haukannut osan hautakummusta, joka sijaitsee aitan kaakkoispuolella.

Kysymyksessä on n. 7 m läpimittainen matala ja kivikoinen kumpare, jonka päällä on iso kivi, kooltaan n. 2 x 2 x 1,2 m. Kivien vieressä kasvaa nuori koivu. Rakennustyössä oli kärsinyt lähinnä kummun koillis- ja itäosa, mutta muuallakin on traktorinjälkiä jne. Kuitenkin



yli puolet kummusta on vielä kohtalaisessa kunnossa.

Kummun itä- ja kaakkoispuolella on kallio ollut kuivurin kohdalla miltei paljas tai vain ohuen maakerroksen peittämä. Sauna on ollut täällä, aitasta n. 16 m kaakkoon. Kaakkoon päin kallio putoaa jyrkästi. Täällä perustuskaivanto oli syvä, mutta sen seinämissä ei näkynyt mitään nokijälkiä ja samoin oli siitä heitetty maa suurin piirtein puhdasta, ruokamultaa lukuunottamatta. Kuitenkin oli täälläkin kuivurin koillisseinän kohdalla ollut kallion kolossa ison koivun alla hiiliä ja muutama keramiikan sirpale löytyi sen läheltä irtomaasta. Hiukan tummaa maata oli myös kallion etelälaidalla, missä kallio laskee ja maakerros vahvenee. Se voi olla kuitenkin peräisin saunan paikasta.

Aitan etelä- ja lounaispuolella on raivaamatonta kivikoista mäkeä. Täällä on pellon reunassa lähekkäin kaksi kumparetta (2 ja 3), joiden pellon puoleisessa reunassa näkyy mustaa maata. Suuremmasta (73:2) tuli myös keramiikkaa. Kolmantena kumpuna täällä on e.m. riihenkiuas.

Inventoinnin yhteydessä tutkittiin myös maata, joka kuivurin paikalta oli kaivettu pois. Tähän työhön osallistuivat koululaiset Seppo ja Pekka Raula, Jouni Varjonen ja Hannu Vahlbeck. Löytöjä tuli melkoisesti. Kahtena kappaleena oleva keihäänkärki (taitettu hautaan pantaessa), puukon jäännös, kilven kupuran pala, hioin ja naula sekä suorajalkainen solki löytyivät mustan maan seasta, joka näyttää olevan peräisin kummusta. Kallion päällä jäljellä oleva maakerros tutkittiin myös. Se oli aivan ohut lukuunottamatta saunan paikkaa, eikä siinä näkynyt nokimaata. Pieni lasihelmi löytyi saunan paikan läheltä. Kummun itäreuna oli



hajoitettu pohjaan asti, sieltä löytyi puukonterä. Traktorin pyörän tekemästä kuopasta kummun pohjoisosasta löytyi savihelmi.

Näiden esineiden lisäksi oli paikalla keramiikkaa ja palanutta luuta sekä huomattavan paljon kvartsinsirpaleita. Myös viimeksi mainitut olivat selvästi nokimaan seassa ja kuuluivat siis haudan sisältöön. Luultavasti kvartsilla on uskottu olevan maagisia ominaisuuksia ("ukonkivi").

Kuten sanottu, alempana ei kaivetussa maassa näkynyt hiiltä tai muuta, ja vain muutamia saviastian muruja löytyi kuopan pohjalta siellä olleen hiilipaikan läheltä. Koska täällä olevien maakasojen perusteellinen seulominen olisi ollut suuri työ, tehtiin kasoihin vain pistokokeita ja niiden jäätyä tuloksettomiksi jätettiin ne suurelta osalta tutkimatta.

Sisäänajo kuivuriin on sen luoteispäästä ja tarkoituksena on tasoittaa sen edustaa. Myös aitta on tarkoitus purkaa. Siksi isäntä halusi raivata hautakummun kokonaan pois. Sovittiin, että se tutkittaisiin kesän 1965 alkupuolella.

74. Mäkilä *ti*

peltotie

mv Paavo Rekola, Kylähiisi Varhela

Pitäjänskartta III:3  
7

Ilmakuva 63108 44

Karttaluonnos 4

Valokuva 42

Virtalan navetan kohdalta lähtee etelään peltotie, joka menee alaspäin pitkin Virtalan ja Mäkilän rajaa. Rajalla on jyrkkä, korkeahko itään viettävä törmä (ks n:o 72), jota sen juurta kulkeva tie leikkaa paikatellen.



- 1) N. 100 m kylätiestä on koivun ja muutaman ison kiven kohdalla leikkaus, jossa näkyi keramiikkaa. Koivun kohdalla on törmässä kuopanne, kuin vanhan ojan suu.
- 2) Peltotie vie kapealle luoteis-kaakkoissuuntaiselle laidunalueelle. N. 50 m edellisestä paikasta etelään, laitumen luoteispäässä on peltotien kaakkoispuolella matalahko kumpare, jonka päälle on ajettu kiviä. Myös tästä toi koekuoppa esiin keramiikkaa.

75. Mäkilä *tl*

laidun

mv Paavo Rekola

Pitäjänskartta III:3  
7

Ilmakuva 63108 44

Karttaluonnos 4

Valokuva 42

Varhelan kylätien eteläpuolella, Virtalan talosta kaakkoon ja Aitankalliosta itään on Mäkilän talon laidunalue. Maasto viettää kaakkoon. Laitumen keskellä on kivikkokumpareita, joista ainakin osa on hautoja.

1. Laitumen eteläkärjessä, Virtalasta n. 100 m kaakkoon on laajahko n. 20 x 10 m suuruinen pohjois-eteläsuuntainen kumpare, jonka itälaidalle on ajettu kiviä. Itälaidassa kasvaa myös koivu ja kataja. Koekuopasta tuli keramiikkaa.
2. Edellisestä n. 25 m pohjoiskoilliseen on pienempi pitkänomainen kumpare. Myös sen päälle on ajettu kiviä. Sillä kasvaa koivu ja toisella laidalla on sähköpylväs.



Koekuopasta tuli hiiltä

3. Edellisestä n. 30 m itään on Mäkilän ja Eskolan rajalla laajahko matala kumpare, jolla kasvaa pihlajia, koivuja ja katajia. Sen päällä on isoja kiviä. Eskolan puolelta, Eskolaan vievän tien varresta on otettu maata ja kuopan reunassa näkyy hiukan hiiltä. (vrt. 76:1).
4. Kumpareesta 2 n. 5 m länteen on suuren kiven eteläpuolella pienehkö kumpare, josta tuli hiiltä.
5. Edellisestä n. 3 m pohjoiseen on kivikkokumpare, alaltaan n. 5 x 3 m.
6. Edellisestä 8 m länsiluoteeseen on suuren kiven ja koirun luona kumpare. Sen pinnassa on tiiltä, joten se voi olla kiukaan paikka, tai paikalla on ehkä tehty tiiliä.
7. Edellisen lounaispuolella on korkeahkolla kumpareella puuvaja. Kumpareen rinteessä on hiiliä ja tiilensirpaleita. Tiilentekopaikka?

76. Eskola *ti*

mv Nestori Eskola Kylähiisi Varhela

Pitäjänskartta  $\frac{III:3}{7}$

Ilmakuvat 63108 44 ja 46

Karttaluonnos 4

Killinen s. 164

Schvindt n:o 9

Valokuva 42

Killinen: Sorkan talon Vähävainionmäestä "kun kuljetaan n. 150 sylvä etelään päin, tavataan taas Sorkan talon Haanvainion mäen etelärinteellä ainakin 15 hautakuoppaa ... Edelleen näis-



tä viisikymmentä sylvä, on saman talon Vohlion vainiossa peltojen keskelle jäänyt pieni mäennyppylä, jossa on 2 hautakuoppaa; tästä on useita hautoja hävitetty, kun mäkeä on pelloksi tehty... Rekolan mäki on noin sadan sylen päässä länteen päin edellämainitusta mäestä".

Schvindt: "Eskolaan kuuluvassa Vohlion mäessä on 1-14)

hautakuoppia loun. suunt. Näistä n. 90 m pohjoiseen ja Uuskartanosta n. 55 m on Vohlion vainiossa peltojen keskellä 2 kaakk. suunt. hautaa. Tällä paikalla on ollut useitakin, vaan ne olivat peltoon hävinneet".

(Eskolan isäntä muisteli, että Vohlionmäkeä ei paikkakunnalla muistettu. Sen sijaan Esko-nykyisen -- lan talon ja Varhelan kylätien välillä olevaa peltoaluetta on sanottu Vohlionvainioksi. Aikaisemmin on Eskolan talo ollut muiden Varhelan talojen kanssa samassa ryhmässä kylätien varressa Vuolan naapurissa, vastapäätä nykyistä Kauppakunnan myymälää. Nyt se on tältä paikalta n. 400 m lounaaseen olevalla mäellä. Koska Schvindt ilmoittaa vainion olevan mäen pohjoispuolella, lienee Vohlionmäki juuri se mäki, missä Eskola nyt on. (Schvindtin karttamerkintöjen perusteella ei paikka selviä).

Killisen mukaan "Vohlion vainion keskelle jäänyt mäki" on 50 sylvä "Sorkan Haanvainion mäestä", joka taas on 150 sylvä etelään Sorkan Vähävainionmäestä. Näistä viimeksimainitun paikka on selvä (n:o 80). 150 sylvä siitä etelään vie kauaksi Sorkan maalta eikä siellä näytä olevan sopivia mäkiiä. Kysymyksessä lieneekin virheellinen ilmansuunta ja välimatka. Jos Eskolan ja Sorkan Haanvainiot ovat samaa vainiota (vrt. n:o 133), on paikka n.  $\frac{1}{2}$  km länteen Vähävainiosta. Eskolan Haanvainioksi on joka tapauksessa sanottu Vohlionvainioksi arvellun pellon itäpuolella olevaa vainiota, ja niiden välillä on entistä Sorkan maata. Vohlionvainion länsipuolella taas on entistä Sorkan maata. Vohlion-



vainion länsipuolella taas on entistä Rekolan maata olevaa mäen-  
syrjää (nyt Mäkilän maata, ks n:ot 74 ja 75).

Itse "Vohlionvainion" keskellä ei ainakaan enää ole mitään  
aluetta, jossa voisi olla "kuoppia" jäljellä. Pari epäselvää  
kuoppaa on kuitenkin Eskolan talosta n. 50 m kaakkoon mäen (Voh-  
lionmäen?) etelälaidassa pienen kallion kaakkoispuolella. Niiden  
suunta on lounais-koillinen ja koko n. 3 x 1 m. Ne ovat täynnä  
ajettuja kiviä. Samantapaisia kuoppia lienee ollut muuallakin mä-  
en etelälaidalla, mutta niitä on hävinnyt rakennustöissä.

Alueella on kuitenkin myös varmoja rautakautisia hautojakin  
ja myös muutama epävarma kumpu.

1. Kylätieltä Eskolan taloon tulevan tien varressa sen itä-  
puolella on n. 50 m kylätiestä punainen suuli. Sen luoteis-  
pään luona on pieni sorakumpare, josta tie on lei-  
kannut osan. Tässä leikkauksessa näkyy hiiltä, mutta  
varmana hautana ei kumpua voi pitää. Tien länsipuolel-  
la. Eskolan ja Mäkilän rajalla on aikaisemmin mainit-  
tu vanha sorakuoppa, jonka reunassa on hiiltä (ks. n:o  
75:3).
2. Paikalla, missä Eskolaan tuleva tie nousee Vohlionmäel-  
le, talosta n. 50 m luoteeseen, on se leikannut länsi-  
laidassa olevaa matalaa kumparetta. Leikkauksessa näkyy  
hiiliä, keramiikkaa ja palanutta luuta. Kumpareen vie-  
ressä kasvaa mänty.
3. Edellisestä n. 7 m lounaaseen on paljaalla kalliolla suu-  
ristä kivistä tehty n. 2 x 3 m suuruinen kehä. Sen kes-  
kellä on matalaa ruohottunutta kiveystä, jonka välissä  
on mustaa maata.
4. Talosta n. 20 m länteen on pellon reunassa pieni har-



janne. Sen lounaispäässä näkyi keramiikkaa.

5. Edellisestä n. 3 m etelään on katajapensaikon alla kivikkokumpare.
6. Edellisestä lähtee lounaaseen kahden pellon välillä kulkeva<sup>kapea</sup> viljelemätön kaistale, johon kaivetusta koekuopasta tuli keramiikkaa.
7. Talosta n. 50 m länteen on peltojen keskellä tasainen kallioalue Eskolan ja Mäkilän rajalla. Sen itäreunassa on pieni kivikkoinen maakumpare, jota on peltotöissä rikottu. Siinä näkyi keramiikkaa.
8. Edellisestä n. 2 m länteen on suurempi melko säännöllinen ja ehyt kumpu.
9. Edellisestä n. 3 m etelään kallion etelälaidassa on rikottu kumpare, jossa on keramiikkaa.
10. Edellisestä n. 5 m luoteeseen on taas suurempi eheän näköinen kumpare.

Talon pohjoispuoli on koskematonta metsikköä. Siellä samoin kuin mäen itäosissa voisi vielä olla kalmistoa, vaikka mitään ei nyt näkynyt.

77. Vuola *tl*

Myllymäki

mv Kostti Vuola Kylähiisi Varhela

Pitäjänskartta III:3  
7

Ilmakuvat 63108 44 ja 46

Karttaluonnos 6

Schvindt n:o 9

Valokuvat 45 ja 46

Löydöt KM 16514



Schvindt: "Vuolan talon Myllymäen pohjoisrinteessä on kaksi syvää ojannetta, toinen 6 m pitkä pohj. suuntainen, toinen saman mittainen, mutta väärä, idästä länt., luoteiseen ja vihdoin pohjoiseen".

Myllymäki on Vuolan talosta n. 200 m etelään oleva laajahko mäki peltojen keskellä. Sen länsiosa, joka kuuluu Eskolan taloon, on etupäässä kalliota, jolla kasvaa männikköä. Vuolaan kuuluva itäosa taas on kivikkoista katajamäkeä. Mäellä on ollut Eskolan ja Vuolan myllyt ja muitakin rakennuksia. Ne kaikki ovat hävinneet, mutta Vuolan puolelle on 1964 rakennettu suuri suuli, 10 x 21 m, suunta lounais-koillinen. Suulin kaakkoispuolella on hiekkakuoppa, josta on maata ajettu kylätielle Laapinmäkeen, Kaupunkunnan myymälän kohdalle.

Suulin eteläkulma ja hiekkakuoppa ovat osuneet kalmistoon. Seinän viereltä kaivannosta tuli runsaasti keramiikkaa ja palanutta luuta. Hiekkakuopan suulin puoleiselta reunalta löytyi krapusolki, ja palanutta kiveä ja hiiltä näkyy suulin seinän vierellä ja hiekkakuopan reunoilla. Kysymyksessä on laaja matala kumpu tai polttokenttäkalmisto. Keramiikkaa näkyi koekuopassa vielä n. 12 m eteläkaakkoon suulin nurkasta.

Vuolan myllyn kerrottiin olleen suulin kaakkoispään luona, joten se lienee osaltaan suulin ja hiekkakuopan ohella turmellut kalmistoa.

Mualla ei koekuopista tullut tulosta. Kuitenkin on mahdollista, että kalmisto ulottuu laajemmalle suulien etelä- itäpuolelle, missä kivikkoinen ja katajikkoinen mäki on melko koskemattoman näköinen. Sen sijaan mäen koillislaita on ollut peltona.

Schvindtin mainitsemia ojanteita ei näkynyt.



78. Vestilä *tl*

riihi

mv Eine Laine Kylähiisi Varhela

Pitäjänskartta III:3  
7

Ilmakuvat 63108 44 ja 46

Valokuva 45

Vestilän vanha riihi on talosta n. 150 m eteläkaakkoon Hannulan rajan lähellä. Vuolan Myllymäki on siitä n. 160 m lounaaseen. Riihen luo tulee talosta peltotie.

Riihi on rakennettu laajahkolle kumpareelle. Sen eteläpään edustalta löytyi koekuopasta palanutta luuta. Kumpare ei vaikuttanut kovin kivikkoiselta. Ympäröiviä pelloja ei kasvillisuuden vuoksi voinut tarkastaa.

79. Hannula *tl*

Kotivainio

mv Aarne Kauppila Laitila Koukkela

Pitäjänskartta III:3  
7

Ilmakuvat 63108 44 ja 46

Schvindt n:o 43

Valokuva 45

Schvindt: "Hannulan Kotivainiossa noin 40 á 50 m talosta itään on 1-3 hautoja, maatuneita, koillissuuntaisia".

Hannulan Kotivainio on talosta kaakkoon oleva peltoalue, nyt laitumena. Tämän laitumen keskellä, talosta n. 100 m eteläkaakkoon, Vestilän riihestä n. 40 m koilliseen ja Pentti Raulan talosta n. 160 m länsilounaaseen on pieni harjanne, jonka päällä on isoja kiviä. Siinä kasvaa iso pihlaja ja hiukan katajia. Pihlajan itäpuolelta tuli koekuopasta hiukan keramiikkaa.



Mitään "hautakuoppia" ei tässä näy. Niitä ei näkynyt myöskään alempana, missä Lehtolan (ent. Sorkan) Vähävainionmäki (ks n:o 136) ulottuu Hannulan puolelle.

80. Vähävainionmäki<sup>n</sup>

Raula ~~ti~~

mv Kauko Raula Kylähiisi Varhela

tohtori Pentti Raula Turku Maariank. 4 A

Vähätalo

mv Aarni Vuola, Kylähiisi Varhela

Pitäjänskartta III:3  
7

Ilmakuva 63108 46

Karttaluonnos 7

Killinen s. 164

Schvindt n:o 43

A.O. Heikel 1898

J. Rinne 1905

Tallgren 1912, 1930; VSH s. 196

Valokuva 45

Löydöt KM 2680:1-4, 3415:1-4, 3574:362-365, 4445:1-7, 4996(?),  
5161:4-5(?), 6109:3-9, 9173:1-8, 9245:7-75.

Killinen: "Pilpun talon Vähävainion pönkässä, joka on edellisen (Vestilän Isonvainion mäen) mäen korkuinen, parinkymmenen sylen matkalla siitä, on useita hautakuoppia, muutamia 6-9 kyynärän pituisia taikka kaksi ja kolmekin hautaa pääkystysten. Tätä mäkettä on osaksi pelloksi tehty ja siinä työssä monta hautaa hävitetty. Työmiehet sanovat siinä ei muuta nähneensä kuin mustaa pehmeää multaa".

Schvindt: "Pilpun Vähä-vainiossa Suomisen torpan alla, siitä n. 40 m etelään on 1-4) hautoja, eteläsuuntaisia ja 5) hau-



ta-oja, pitkä, länsisuunt. Torpan huoneiston kohdalla sanottiin myöskin olleen hautoja, vaan ne hävisivät torpan huoneita rakennettaessa".

KM 2680:1-4 (Miekka, 3 keihästä, 2 veistä, paimensauvaneula) löydetty "Pilpolan talon vanhaa peltoa laajennettaessa samaan peltoon kuuluvan kummun juuresta; kumpu on 100 syltää mainitusta Pilpolan talosta ja 150 syltää ympärimitaten, sekä viljelyksen alaisena; muuten on kumpu täydellistä kivikkoa, jonka pohjoisella puolella kalliota tulee näkyviin, kalut tavattiin 8 tummaa syvältä maasta, joka oli mustaa, ikäänkuin hiilipalanutta."

KM 3415:1-4 (miekka, keihäs, veitsi, paimensauvaneula) löytänyt maalari Juho Suominen "Pilpun talon läheisyydestä, yhdestä mäestä kiviä kaivaessaan.

Heikelin kertomus 1898:

Esineet 2680:1-4 ovat löytyneet kaivettaessa kellaria maalari Suominen tuvan itälaitaan, esineet 3415:1-4 taas tuvan luoteiskulmalta. Viimeksimainitulla paikalla Heikel kaivoi ja löysi esineet 3574:362-365 (kuolaimet, sormus, palanutta luuta ja keramiikkaa).

KM 4445:1-7 (miekka, kilvenkupura, keihäs, veitsi, 2 neulaa). Rinteen kertomus 1905: "Juho Edvard Pilpun löytö oli tavattu Pilpun talosta itään n. 200 metrin päässä niin kutsutussa Vähävainion mäessä olevan puuseppä August Varjosen torpan pihalta, navetan länsinurkan kohdalla olevan ison kiven ympäriltä ... Saman torpan pihalta on ennenkin muinaiskaluja tavattu, nim. tehdessä torpan nykyistä navettaa sekä sen entistä kivinavettaa... Onko niillä soikeilla kuopillakin, joita Pilpun riihen paikalla sanotaan olleen, ollut jotakin muinaistieteellistä merkitystä, sitä ei nyt käynyt päättämisen... "

KM 4996: "Miekan löysi palstatilallinen Kustaa Leino Varhelan kylästä kesäkuun 6 p 1907 kyntäessään perunamaata mainitun



kylän eteläpuolella. Miekka oli tarttunut auraan ja sillä taval-  
la tullut esille. Verifikaatteihin liitettyssä kysymyslehdessä sa-  
notaan v. 1905 samasta paikasta löytyneen puukko ja pistin, jot-  
ka ovat kruunulle tarjotut. Koska v. 1905 semmoista löytöä ei ole  
museoon lunastettu, on mahdollista, että tämä ilmoitus tarkoittaa  
n:o 4445:ssä lueteltuja esineitä Varhelan kylän Pilpun talon Vähä-  
vainiosta".

KM 5161:4-5 (soljen neula y.m.) "Toht. Schvindt kaivanut esil-  
le Pilpunpenkin torpan pihasta Varhelan kylässä Uudenkirkon pitä-  
jässä (T1). Ennenkin sanotaan löydetyn kaikenlaista samasta piha-  
maasta".

KM 6109:3-9 (Tallgrenin kaivaus 1912: Keihäs, veitsi, paimensauva-  
neula y.m.) Varjosen torpan tonttimaasta torpan pohjoispuolelta.

KM 9173:1-8 (kupurasoljen kappale, rannerengas y.m.) "löysivät  
1929 pikkupojat Antero Lehtoranta ja Jalo Pilppu Varhelan kylän  
Pilpun mäeltä".

KM 9245:7-75 (Tallgrenin kaivaus 1930). "Varhelan kylän Pilpun  
talon Myllymäki on jo entuudestaan tuttu muinaislöytöpaikka. Se on  
mainittu Varjosen ja Suomisen torppien nimissä. Asumukset on nyt  
hävitetty ja paikalla on Pilpun talon riihirivit. Myllymäki si-  
jaitsee talosta parisataa metriä itään tien eteläpuolella. Sen itä-  
osa on viljelty, keskellä on riihirivi ja lähellä länsipäätä oli  
vanhastaan rakennus. Rakennuksen kohdan etelä-, lounais- ja kaakkois-  
puolella on jäljellä jonkun verran vanhaa viljelemätöntä nurmea ja  
se alue muodostaa löytöpaikan".

Edellisestä nähdään, miten yhden paikan nimi saattaa vaih-  
della. Pilpun Vähänvainionmäki eli pönkkä, Suomisen torppa, Var-  
josen torppa ja Pilpun Myllymäki tarkoittavat varmasti samaa paik-  
kaa. Myös Pilpunpenkin torppa (= Pilpun pönkän torppa?) tarkoittanee



tätä (Tallgren: VSH s. 196). Näistä nimistä on Vähänvainionmäki useimmin käytetty ja myös paikkakunnalla yhä tunnettu ("Pilpola" on virheellinen muoto ja tarkoittaa Pilppua).

Paikka on Pilpun talosta n. 200 m kaakkoon ja Raulan talosta n. 200 luoteeseen. Varhelasta Raulaan ja sen kautta Laitilan Mutaisiin vievä tie kulkee mäen yli. Maanomistussuhteet ovat vaihtuneet niin, että tien koillispuolella oleva suureksi osaksi pelloksi raivattu maa, joka Rinteen kartalla on Vuolan, on nyt Vähätalon, ja itse varsinainen mäki tien lounaispuolella Raulan.

Mäki on katajikkoinen kivikkomäki, jonka luoteis- ja pohjoisosassa on näkyvissä paljas kallio. Mäen kivikkoisuudesta saa hyvän kuvan Rinteen kartasta ja hänen ottamistaan valokuvista (2644 ja 2645). Monet kivistä ovat suuria siirtolohkareita.

Kaikki Rinteen kartalle merkityt rakennukset ovat hävinneet. Sen sijaan on mäen kaakkoisosaan, Pilpun entisen riien kaakkoispään kohdalle vastapäätä "Riika Vahlroosin tupaa" rakennettu talo. Sen oli heti sodan jälkeen rakentanut Raulan vanha isäntä Oskari Raula "vaarin paikaksi". Kerrottiin, että rakennustyötä oli oltu puhelinyhteydessä Muinaistieteelliseen toimikuntaan ja saatu rakennuslupa. Tietävästi ei rakennustöissä enempää kuin talon etelä- ja lounaispuolen terassiakaan rakennettaessa havaittu mitään erikoisempaa. Sen sijaan oli talon eteläpuolelle omenapuita istutettaessa pantu merkille mustaa maata. Talon samoin kuin tien lounaispuolisen alueen omistaa nyt tohtori Pentti Raula.

Tien toisella puolella on Rinteen kartalla olevan kuopan kohdalla Raulan vanha käytöstä jäänyt kuivuri. Vähätalo ulkorakennuksineen on lähellä Vuolan vanhan riien paikkaa.

Mäellä olleen torpan rakennuksista on jäljellä nurmettuneita pohjia ja pihamaa ja pellot ovat aivan umpeen kasvaneet



ja pensoittuneet. Tervahauta ja myllyn paikka ovat vielä näkyvisä.

Rinteen 1905 laatiman kartan perusteella on laadittu karttaluonnos 7, jolle on sijoitettu uudet rakennukset. Sille on yritetty myös merkitä löytöpaikat ja tutkitut kohdat sikäli kuin se on mahdollista. (Suluissa on ilmoitettu lähde, johon merkintä perustuu). Muutamat lisähuomautukset lienevät paikallaan. Esineistä KM 2680 ilmoitetaan löytötiedoissa, että ne ovat löydetty peltolaajennettaessa. Paikalla käynyt Heikel taas kertoo niiden löytyneen kellaria kaivettaessa ja hänen mukaansa löytöpaikka (a) on merkitty kartalle. Rinteen mainitsemista navetan kohdalta löytyneistä esineistä (kartalla f) ei ole muuta tietoa. Schvindtin kaivauspaikka "Pilpunpenkin torpan" luona on tuntematon. Myöskään Tallgrenin kaivauspaikasta 1912 ei ole tarkempaa tietoa. Kertomuksessa tosin sanotaan, että kaivausalue on merkitty Rinteen tekemälle kartalle, mutta mitään sellaisia merkintöjä en ole löytänyt. Sen sijaan v:n 1930 kaivauskertomuksen yhteydessä olevalle kartalle on merkitty kahteen kohtaan "ent. kaivauksia", jotka voivat tarkoittaa tätä (karttaluonnos 7: c ja d). Miekan 4996 löytöpaikka on aivan epävarma.

Torpan paikan vaiheilla enempää kuin muuallakaan mäen tässä osassa ei voinut nyt havaita mitään. Todennäköisesti täällä on vielä tutkimatonta kalmistoa, mutta tiheä katajikko peittää siitä suuria aloja eikä koekuopista ollut tulosta.

Tien koillispuolella, Pentti Raulan talon kohdalla, Vahlroosin tuvanpaikan luona on kaksi pyöreää kivikkokumpua, jotka ovat jo Rinteen kartalla. Pohjoisempi niistä on halkaisijaltaan n. 10 m. Eteläisempi on pienempi, halkaisija n. 6 m. Sen yli kulkee Vähätalon ja Raulan raja-aita ja keskelle on pystytetty puhelinpylväs. Raulan puolella on kummun reunaa tasoitettu kuivurille vie-



vän tien takia ja tien puolella on oja leikannut sitä. Pengu-  
tuista kohdista oli tullut esille keramiikkaa ja palanutta luu-  
ta. (Karttaluonnos 7, h).

Rinteen kartalle aivan tien varteen merkityistä raunioista (i)  
ei ollut enää mitään näkyvissä. Samoin kuopat ovat hävinneet.

Vähätalon alueella voi olla kalmistoa enemmänkin. Maasto ta-  
lon kaakkois- ja eteläpuolella on laidunta, joka osaksi on ollut  
peltona. Osa on kuitenkin ilmeisesti koskematonta kivikkomäkeä, ja  
vaikka koekuopista ei ollut tulosta, on mahdollista, että kalmis-  
to jatkuu siellä.

Torpan kohdalta löytyneitten luitten (ruumishautoja?) perusteel-  
la ovat paikkakuntalaiset aikoinaan arvelleet, että "tällä paikal-  
la ei kukaan rikastu, siinä on hautausmaa". (Tallgren 1912). Toi-  
saalta on tiedetty, ilmeisesti löytöjen perusteella, että mäessä  
on paljon kalleuksia (Rinne 1905).

#### PALSA

81. Rintala *tl*

mv Lauri Kauppila, Kalanti Palsa

Pitäjänskartta III:3  
12

Rintalan talo on Palsan kylätien varressa sen länsipuolella  
n. 1  $\frac{1}{2}$  km Kalannin-Vehmaan maantieltä. Sen naapurina on Pikalan ta-  
lo.

Mv Lauri Kauppila kertoi, että 1910-luvulla hänen iso-isänsä  
rakentaessa sauna talon kohdalle tien itäpuolelle oli ~~Kiukan~~ pe-  
rustusta kaivettaessa löydetty punaisia hiekkakivilaakoja, joiden al-  
la oli ollut metalliesineitä. Niistä mv Kauppilan kuvauksen perus-



teella saattoi tuntea pronssisen torvipäisen kaularenkaan sekä kaksin-  
kerroin taivutetun miekan. Joku solkikin oli kuulunut löytöön, mut-  
ta sen muotoa ei kertoja muistanut tarkemmin. Paikalla oli havait-  
tu myös jonkinlaista kivikehää. Kertoja ei tiennyt, minne esineet  
olivat joutuneet. Mitään ilmoitusta niistä ei oltu tehty, koska  
isoisä oli pelännyt, että saunan paikkaa tullaan penkomaan. Ker-  
tomuksen perusteella on todennäköistä, että paikalla on ollut roo-  
malaisen rautakauden aikainen hauta. N. 100 m saunasta pohjoisluo-  
teeseen on Pavun Pirttivainio, josta on löytynyt torvipäisen kaula-  
renkaan puolikas (ks. n:o 95).

Saunan ympäristö on varsin pengottua. Länsipuolella on kylä-  
tie, eteläpuolelta alkaa peltotie entisen Suomelan talon paikalle,  
itäpuolella on pelto ja pohjoispuolelle on mv Kauppila istuttanut  
jonkin matkan päähän puita. Muuta ei hän siellä ollut huomannut  
kuin että liikutellun näköinen maa oli ulottunut paikalla melko  
syvälle.

Saunan ovi on sen pohjoispuolella. Sen edessä näkyy kiveys-  
tä, joka osittain on saunan alla. Kivet ovat etupäässä punaista  
hiekkakiveä. Irtonaisia kivilaattoja on saunan nurkilla. Eteläpuo-  
lella on sähköpylväs ja myös sen juurelle on pantu samaa kiveä.  
Tänne, peltotien veräjän luo, missä näyttää olevan pieni alue  
penkomatonta maata, tehtiin koekuoppa, josta n. 20 sm syvyydestä tu-  
li näkyviin hiilensekaista maata.

Paikalla on ilmeisesti ollut ainakin yksi hauta, joka <sup>on</sup> tuhou-  
tunut saunaa tehtäessä. Kenties saunan alla ja vierellä on vielä  
muita, jollakin tavalla säilyneitä hautoja.



TAMMISTO

82. Kivistö *tl*

Kirkonloukas

mv Teuvo Jokila Kalanti Tammisto

Pitäjänskartta III:3  
12

Killinen s. 163

Schvindt n:o 10

Valokuvat 47 ja 48

Löydöt KM 16515

Killinen: "Köykan talon Kirkonloukkaan vainiossa on pieni koivu kasvava mäki, noin 200 sylen päässä talon kartanosta. Mäessä on ainakin 10 hautakuoppaa vierekkäin; näitä kansa arveli "Ryssän haudoiksi", mutta epäilemättä ovat nekin vaan vanhempia eli Suomalaisten pakanuuden aikaisia hautoja".

Schvindt mainitsee "Köykan talon Kirkonloukkaan vainiossa, talosta lähes  $\frac{1}{2}$  km länteen koivua kasvavan mäen etel. rinteessä" 12 hautakuoppaa.

Nykyisin Kirkonloukas kuuluu Kivistön talolle. Talo on Kallannin-Vehmaan maantien länsipuolella suunnilleen vastapäätä kohtaa, mistä Mutaisiin ja Pehtsaloon vievä tie erkanee maantiestä. Siitä n. 200 m länteen (Köykan talosta n. 300 m), on metsikköinen laidunmäki, jonka etelärinteellä on joskus ollut peltoa. Paikkaa sanotaan Kirkonloukkaaksi, mutta mitään tarinaa paikalla olleesta kirkosta en kuullut. Mäki on melko kivikkoinen ja sillä kasvaa mm pähkinäpensaita.

Mäen laella ja etelärinteellä on 13 selvää kuoppaa sekä 7 kivirauniota. Lisäksi siellä on epämääräisempiä kuopanteita ja kivikkoja.



- 1) Mäen laella on matala maatunut kiviraunio, koko 6 x 5 m. Sen itäpään luona kasvaa mänty. Länsipäähän kaivetusta koekuopasta tuli keramiikkaa.

N. 2 m raunion koillis- ja pohjoispuolella on pientä matalaa kiveystä. Kivet voivat olla peräisin tästä rauniosta.

- 2) Edellisestä n. 25 m kaakkoon, mäen kaakkoisrinteellä on aidan vierellä pyöreähkö raunio, halkaisija 3 m. Siitä on ilmeisesti viety joskus kiviä pois.
- 3) Edellisestä n. 15 m etelään on etelärinteessä kuoppa  $3 \frac{1}{2} \times 1 \times \frac{1}{2}$  m. Sen suunta on pohjoisluoteinen-eteläkaakko. Pohjoisemmassa päässä on iso kivi.
- 4) Edellisestä 2 m länteen on pohjois-eteläsuuntainen kuoppa,  $4 \times 1 \times 0.7$  m, pohjoispäässä iso kivi.
- 5) Edellisen eteläpäästä 1 m länsilounaaseen on pieni säännöllinen kiveys, jossa on kehä isoista kivistä. Halkaisija  $1 \frac{1}{2}$  m. Päällä pieni mänty.
- 6) Edellisen länsipuolella on pohjois-eteläsuuntainen kuoppa, koko  $3 \times 1 \frac{1}{2} \times \frac{1}{2}$  m.
- 7) Edellisestä 2 m pohjoiseen on syvä pohjois-eteläsuuntainen kuoppa,  $4 \times 1 \frac{1}{2} \times 1$  m. Pohjoiseen päin kuoppa jatkuu epäselvänä vielä metrin verran suureen kiveen asti. Kuopan länsipuolella kasvaa pähkinäpensaita.
- 8) Edellä mainitusta isosta kivistä 1 m pohjoisluoteeseen on matala pyöreä kuopanne, halkaisija  $1 \frac{1}{2}$  m.
- 9) Kivistä 3 m luoteeseen on epäselvä kuopanne, halkaisija 2 m.
- 10) Edellisestä 1 m etelälounaaseen on matala epämääräinen kuoppa.
- 11) Kuopasta 9 luoteeseen 2 m on matala kuoppa,  $3 \times 1 \frac{1}{2}$  m.



- Suunta pohjoiskoillinen-etelälounainen, reunoilla kiviä.
- 12) Edellisestä 2 m luoteeseen on epäsäännöllinen kivikko, halkaisija 3 m. Laidalla kasvaa kuusi.
  - 13) Edellisestä 2 m koilliseen on katajien alla kiveystä.
  - 14) Edellisestä 2 m luoteeseen on kivikkoa samoin katajien alla.
  - 15) Kuopasta 10 n. 2 m länteen on matala kuopanne, halkaisija 2 m. Pohjoislaidassa iso kivi.
  - 16) Edellisestä 2 m pohjoisluoteeseen on pohjois-eteläsuuntainen kuoppa  $2 \frac{1}{2} \times 2$  m.
  - 17) Edellisestä 2 m länsiluoteeseen samansuuntainen kuoppa,  $5 \times 2$  m, eteläpää epäselvä.
  - 18) Edellisestä 4 m luoteeseen epäselvä kuoppa, halkaisija 2 m.
  - 19) Edellisestä 4 m koilliseen kuoppa,  $3 \times 1$  m. Suunta lounais-koillinen, koillispäässä iso kivi.
  - 20) Edellisestä  $1 \frac{1}{2}$  m länsiluoteeseen kuoppa, koko  $2 \times 1$  m, suunta länsilounais-itäkoillinen.

PEHTO

82

83. Lakipelto

mv Antti Suominen Kalanti Pehto

Pitäjänskartta III:3 *HM 16517:1-2*  
12

Pietilän Myllymäen (ks. n:o 27) eteläpuolelta, sen ja Pehdon kylätien väliltä on mäenkumpareen etelälaidalta otettu joskus maata. Tämä pensoittunut kuoppa on Lakipellon talosta n. 30 m lounaaseen Lallan rajalla. Sen lähellä on pari kellaria,



toinen kuopasta n. 10 m pohjoiskoilliseen, toinen n. 15 m pohjoiseen.

Kuopan reunasta löytyi palanutta savea ja yksi rautakautisen saviastian pala. Myös tiilen jätteitä näkyi paikalla. Löytökohdan luona kasvaa monihaarainen raita.

Paikasta ei selvinnyt onko kysymyksessä kalmisto vai mahdollisesti asuinpaikka. Myllymäen vareet ovat tästä n. 50 m pohjoiseen. (ks N:o 27)

#### D. Uhrikivet

##### KYLÄHIISI

#### 84. Karinpäällystänmäki (Kari) *tl*

mv Kustaa Tuominen Kylähiisi pp.

Pitäjänskartta III:3  
6

Ilmakuva 63108 56

Karttaluonnos 1

Valokuvat 34, 35, 36, 49, 50 ja 51

(n:o 55)

Karin talon luona olevan kalmiston reunalla, mäen länsilaidassa lähellä pellon reunaa on uhrikivi, siirtolohkare, joka on mäen syrjässä toista metriä pellon pintaa korkeammalla. Sen koko on n. 180 x 160 sm, luoteispää on suippo ja irrallaan maasta. Mahdollisesti kivi ei ole alkuperäisellä paikallaan, mutta oikein päin se kuitenkin on.

Kiven suipossa luoteiskärjessä on kaikkiaan 13 uhrikuoppaa, yleensä melko matalia.



Kiven vieressä on lähde, josta ei kuitenkaan kerrottu mitään taruja.

HALLU

85. Iiskala *tl*  
mv Seppo Iiskala Kylähiisi Hallu  
Pitäjänskartta III:3  
6  
Ilmakuvat 63108 44 ja 56  
Karttaluonnos 8  
Valokuva 52

Hallun kohdalla tekee Sirppujoki jyrkän mutkan ja Iiskalan talo on tähän mutkaan jäävässä niemessä. Joki kiertää sen luoteesta pohjoisen kautta kaakkoon.

Talon länsipuolella on matala kivikkoinen lādunmäki, joka osittain lienee joskus ollut peltona. Mäen koillisreunassa, talosta n. 100 m länsiluoteeseen on näkyvissä paljas matala kallio, alaltaan n. 6 x 3 m. Sen tasaisessa pinnassa on 16 hakattua kuoppaa. Pikkupojat ovat kuulemma niitä joskus nakutelleet, joten alkuperäinen määrä on epävarma. Viisi matalaa kuoppaa voi olla näitä myöhempiä tekoja. Muista on neljä matalaa, mutta kuitenkin tavallisen uhrikuopan näköistä, loput seitsemän ovat syvempiä ja selviä. Kuoppien asema selviää karttaluonnoksesta 7.

N. 30 m tästä kallioista luoteeseen on katajia ja mäntyä kasvavassa rinteessä pensaikossa luoteis-kaakkoissuuntainen kuoppa, pituus n. 6 m. Luoteispää, joka on jokeen päin, on avoin. Kaakkoispään itäpuolella on pyöreä syvennys, halkaisija n. 1 m.

Uhrikallion ympäristössä mäellä on useita maan ja kiven sekaisia kumpareita. Koekuopista tuli hiukan hiilta, mutta ei



muuta. Kumpareet saattavat olla peltokiviä, sillä kuten sanottu, osa mäestä on joskus ollut peltona.

KALLELA

86. Kalmumäki

Pilpola *ti*

mv Aleksi Suikkanen Kylähiisi Kallela

Pitäjänskartta III:3  
7

Ilmakuva 63108 44

M. Kampman (Kenttämaa) 1923 (valokuva 7)

A. Hackman 1931 (kartta, valokuvat 1, 3 ja 12)

Karttaluonnos 3

Valokuvat 53 ja 54

Kalmumäen kalmiston (n:o 69) länsilaidalla Pilpolan maalla on kahdessa kohdassa uhrikuoppia kallion pintaan hakattuina.

- 1) Toinen ryhmä on tasaisella alavalla kalliolla 56 m länteen myllyrakennuksesta. Pilpolan peltotie kulkee paikan läheltä sen länsipuolelta. Jo vuoden 1923 kaivauksen yhteydessä totesi Kenttämaa tässä 7 uhrikuoppaa. Kesällä 1964 huomasin, että niitä on ainakin kaksi enemmän (vrt valokuvat). Ne kaksi, joista aikaisemmin ei puhuta, ovat matalampia kuin muut, mutta silti selviä. Ei ole mahdollonta, että kalliassa on kuoppia enemmänkin turpeen alla. Kuoppien luo on kasattu pellostä raivattuja kiviä, mutta itse se kohta kalliosta, jossa kuopat näkyvät, on paljas ja hyvin esillä.

2) Vuoden 1931 kaivauksen yhteydessä löytyi toinen uhrikuop-



paryhmä. Se on 16 m myllystä länteen. Siinä on 6 kallioon hakattua kuoppaa. Näitä kuoppia ei 1964 näkynyt. Tänne on kallion päälle rakennettu sähkömuuntaja, mutta ilmeisesti se ei kuitenkaan ole tullut uhrikuoppien päälle vaan viereen. Kuopat ovat ilmeisesti jääneet paikalla olevien lautatapuleitten alle. Näistä kuopista ei paikkakuntalaisilla ollut tietoa, sen sijaan toinen ryhmä oli tutumpi.

Lähellä Kalmumäkeä on kivilohkare, jossa on syvät "sormenjäljet" kivessä. Se on Lallan ja Pilpolan talojen rajalla, n. 200 m Kalmumäestä luoteeseen. Täällä on maantien eteläpuolella pensaikko, johon on ajettu suuria kivilohkareita. Eräässä niistä, jossa on mm rautatappi siirtämistä varten, on ainakin viisi epä-säännöllistä kuoppaa, erikokoisia ja muotoisia. Ne ovat selvästi veden syövyttämiä.

#### E. Rautakautiset hajalöydöt.

##### TYNKI

##### 87. Hyöri

Into Nuutilan perikunta Kalanti Tynki

Peruskartta 113107 - 47/25

Löytö KM 3585 Pronssinen hevosenkenkäsolki

Löytänyt "ent arentaattori Samuel Björkros perunoita kaiva-



essa Tynkin Hyörin sotilasvirkatalon pellosta".

Hyörin talo on Ruonanperän ja Tyngin kylien rajalla, Tyn-  
gin kylätien itäpuolella pienellä kumpareella. Perunamaa lienee ol-  
lut jossain talon lähetyvillä. Suurin osa Hyörin pelloista on  
korkeudeltaan alle 5 m y.m.p.

Mitään muuta ei talon mailta tiedetä löydetyn.

Kiilinmäen vare (n:o 8) on Hyöristä n.  $\frac{1}{2}$  km luoteeseen.

88. Vähä-Heiko

mv Toivo Nuutila Kalanti Tynki

Peruskartta 113107 - 47/25

Schvindt n:o 27

Tallgren VSH s. 196

Schvindt: "Nuutilan vaarin mökin luota löydettiin 1893 tai  
1894 kesällä pellosta prompsinen solki, joka, kertomuksen  
mukaan, toimitettiin nimismiehen kautta talteen".

Tällaista solkea ei Kansallismuseoon ole tullut ja Tallgren  
otaksuukin, että Schvindt tarkoittaa edellä mainittua Hyörin sol-  
kea KM 3585. Schvindt oli kuitenkin Kalannissa 1896, kun taas  
Hyörin solki tuli museoon vasta 1898. Sen löytöajasta ei ole  
tarkempaa tietoa.

Mikäli löytöpaikkoja koskevat tiedot ovat oikeat eivät ne  
voi tarkoittaa samaa paikkaa. Hyörin maat eivät ole tiettävästi  
ulottuneet lähellekään "Nuutilan vaarin mökkiä", joka on ollut  
Vähä-Heikon talosta n. 200 m pohjoisluoteeseen ja purettu 1920-  
luvulla. Mökin paikka on pienen vainion keskelle pohjoisesta pis-  
täväällä kapealla kivikkoharjanteella. Harjanteen eteläpäästä on o-  
tettu maata ja kuopan seinämässä ison kiven juurella näkyi hiil-



tä, Haudalta se ei kuitenkaan vaikuttanut.

HAUDO

89. Marjamäki

autoilija Erkki Silokivi Kalanti

Pitäjänskartta III:3  
6

Ilmakuva 63108 42

Valokuva 55

Löytö KM 13078 Miekka

Marjamäen talo on Kalannista Vehmaalle vievän maantien varressa sen pohjoispuolella, n. 2,7 km Kalannin kirkosta, n. 400 m ennen Sirppujoen yli menevää siltaa. Tien eteläpuolella virtaavaan Sirppujokeen on n. 125 m.

1952 löysi E. Silokivi miekan pellostaan n. 20 m talosta länteen läheltä maantietä. Täällä on pellon keskellä pieni kallio, jonka eteläpuolelta löytö tuli. J. Leppäaho kävi paikkaa tarkastamassa ja arveli, että siinä olisi ollut perusteellisesti hävitetty hautaraunio. Noki- tai hiilimaata ei paikalla liene ollut eikä Leppäaho voinut viljelyksen vuoksi aluetta enempää tutkia.

Inventoinnin yhteydessä ei tullut mitään hautaan viittaavaa.  
esiin  
Pelto on hyvin kivikkoista, kiviä on raivattu paljon pois ja paikalle on tuotu muualta maata. Aivan kallion juurella on hiukan penkomatonta maata, mutta sinne tehdyissä koekuopissa ei näkynyt mitään. Kalliosta luoteeseen on pellon keskellä pieni kivikkoinen kankare, jolla joskus on ollut torppa. Siinäkään ei näkynyt mitään erikoista.



HALLU

90. Maunu

Mäki-Arvelan perikunta Kylähiisi Hallu

Pitäjänpitää III:3  
6

Ilmakuva 63108 56

Löydöt KM 13868:1-2

Maunun talosta (ks n:o 61) n. 200 m koilliseen olevalta pel-  
lolta. Karilan rajan läheltä on Seppo Mäki-Arvela löytänyt he-  
vosenkenkäsoljen ja soljen puolikkaan. Mitään merkkejä kiinteästä  
muinaisjäännöksestä ei täällä näkynyt. Edellä on mainittu, että  
Maunun luona on voinut olla asuinpaikka tai kalmisto.

91. Nissilä

mv Tuomo Nissilä Kylähiisi Hallu

Pitäjänpitää III:3  
6

Ilmakuva 63108 56

Valokuva 37

Löydöt KM 13904 Kupurasolki

15170 Rannerengas

Paikka, mistä molemmat esineet ovat löytyneet, on Sirppu-  
joen rannassa oleva pelto tien ja joen välissä, Maunun talosta  
n. 150 m etelään. Selma Saarnion tupa on tien toisella puolella.

Pelto on tasainen rantapello, jossa ei näkynyt mitään eri-  
koista.

Killinen ja Schvindt mainitsevat "hautoja" Nissilän maalla,  
mutta se paikka on toisella suunnalla "Hannun ja Nohkolan vä-  
lillä", tästä n.  $\frac{1}{2}$  km pohjoisluoteeseen (ks n:o 124).



92. Pirilä

mv Veckman Kylähiisi Hallu

Pitäjänskartta III:3  
6

Ilmakuva 63108 56

Valokuva 37

Löydöt KM 2380. Kaksi pronssista kaularengasta.

Kaularenkaat on löytänyt Hallun Pirilän isäntä ja museone ovat tulleet 1885. Löytöpaikkaa ei ole ilmoitettu tarkemmin.

Pirilän talo on Sirppujoen länsipuolella Pietilästä n. 800 m etelään. Talo on pienellä metsikköisellä mäellä, jossa voisi olla vaikka kalmistoa, mutta mitään ei siinä näkynyt.

Löydöstä ei ole enää mitään tietoa. Talon väki arveli kuitenkin, että renkaat on löydetty mahdollisesti Takavainiosta, talosta n. 400 m itäkoilliseen. Täälläkään ei voinut havaita mitään. Iiskalan uhrikallio (n:o 85) on varsin lähellä vainion koillispuolella.

93. Suutila

Hangri - Linnaluhta

mv Kaino Luukkala Kylähiisi Hallu

Hallun kansakoulu

Pitäjänskartta III:3  
6

Ilmakuvat 63108 44 ja 56

Killinen s. 165

Schvindt n:o 5a

Tallgren VSH s. 194

Valokuva 37

Löydöt KM 3440:220 Hevosenkenkäsolki

:221 Rautakirves

9244:4 Pronssihela



Hangrin mäki on Sirppujoen ja Hallusta Kallelaan vievän kylätien välillä, sen päällä on Hallun kansakoulu. Mäellä kasvaa havupuumetsikköä. Sen lounaispuolella pistää Sirppujoen rantavainiosta itään Linnaluhta-niminen pelto.

Killinen kertoo, että Hangrin mäen päällä on ollut tasainen keto, jossa on ollut 3 kivillä ympäröityä hautakumpua sekä ainakin 8 hautakuoppaa. Ketoa on ympäröinyt kiviaita. Kuoppia on ollut myös mäen rinteissä. Schvindt ei täällä todennut enää kuin 2 pengottua kuoppaa.

Alueelta on löytynyt myös rautakautisia esineitä. Hevosenkäsoljen ja kirveen on mv Otto Luukkala löytänyt Linnaluhdan niityltä. Pronssihela taas on peräisin "Luukkalan talon Hangrista".

Hangrin alueella on ehkä ollut kalmisto. Nyt ei sellaista kuitenkaan voinut paikallistaa, jonka vuoksi löydöt mainitaan hajalöytöinä.

Killisen kuvaamista "haudoista" ei näy jälkeäkään. Mahdollisesti ne ovat olleet nykyisen kansakoulun kohdalla ja hävinneet sitä rakennettaessa. Kukaan ei tiennyt niistä mitään. Sen sijaan kerrottiin, että mäessä on ollut paljon kuoppia ("ryssänkuoppia"), jotka ovat peittyneet. Muutama kuoppa oli vielä kuitenkin jäljellä.

Mäen lounaisrinteessä, Linnaluhdan pellon reunalla niitä on kolme.

- 1) Koulusta lounaaseen, aivan pellonreunan lähellä on lounais-koillis-suuntainen kuoppa, koko  $4 \times 1 \frac{1}{2} \times \frac{1}{2}$  m, alapää avoin.
- 2) Edellisestä 20 m länteen pellonreunan mutkassa. Samansuuntainen kuin edellinen, koko  $5 \times 1 \frac{1}{2} \times \frac{1}{2}$  m.



- 3) Edellisestä 20 m pohjoisluoteeseen, koko 2 x 1 m, kaiveltu.
- 4) Mäen luoteisosasta pistää luoteeseen matala mäkiniemeke, joka on etupäässä laitumeksi raivattu. Sen lounaislaidassa lähellä päätä on lounais-koillissuuntainen kuoppa, koko 2 x 1 x  $\frac{1}{2}$  m, keskellä on kivi.

Linnaluhta on loivasti jokeen päin viettävää peltoa, jossa ei näy mitään kalmiston tms merkkejä.

Killinen ilmoittaa, että muutamia kymmeniä syliä tästä (Hangrin) mäestä on alhaisella jokiniitulla toinen pienempi mäki, jonka rinteellä on ainakin 6 hautakuoppaa". Samaa tarkoittanee Schvindt kertoessaan että Hangrista "kylään päin noin 100 metr. Luhdankurun toisella puolella alhaisen jokiniityn olevan mäen rinteessä" on 5 hautaa.

Kysymyksessä on ilmeisesti Linnaluhdan (=Luhdankuru?) eteläpuolella oleva metsikkömäki. Tosin sen ei voi sanoa olevan Hangrista kylään päin, mutta Schvindt on kartalleen merkinnyt sen Hangrin eteläpuolelle. Mitään kuoppia ei täällä näkynyt.

Tämän mäen länsipuolella on Kekkomäki, jota myöskin on Kekkolinnaksi sanottu. Se on kivikkoinen mäkiharjanne, jossa ei näy mitään, linnaan viittaavaa. Ehkä Linnaluhta on saanut nimensä sen perusteella.

KALLELA

94. Siivonen

rouva Aina Siivonen, Kylähiisi Kallela

Pitäjänskartta III:3  
7

Ilmakuva 63108 44



Tallgren VSH s. 196

Löytö KM 8219. Miekka.

"L. 1923 Arttu Siivonen Päivölän tilan maalta istuttaessaan puuta mökkinsä S-puol<sup>e</sup>le keskimmäisen ikkunan kohdalle".

Siivosen talo on Kallelan kylämäen tienristeyksestä n. 300 m pohjoiskoilliseen, metsän reunassa. Miekka oli löytynyt luumpuuta istutettaessa, talon eteläpuolelta. (Talon eteläseinässä on alakerrassa 2 ikkunaa, yläkerran ikkuna on niiden välillä). Se oli ollut kivien välissä. Nykyisin ei paikalla enää ole puita, vaan se on perunapeltona. Kivet on raivattu pois, palstan ympärillä on kiviaita. Mitään erikoista ei paikalla ole havaittu.

#### PALSA

#### 95. Papu

Pirttivainio

Sanni Heinonen Kalanti Palsa

Pitäjänskartta III:3  
12

Tallgren 1912; VSH s. 193

Löydöt: KM 5875 Torvipäisen kaularenkaan puolikas

6109: 1-2 Naula, rautalevyn pala.

1910 löysi Pavun talon isäntä kyntäessään Pirttivainion peltoa kaularenkaan puolikkaan. Seuraavana vuonna se tuli Kansallismuseoon ja 1912 kävi Tallgren paikkaa tarkastamassa. Ainoat löy<sup>olivat</sup>döt ajaltaan epämääräiset naula ja rautapala ja Tallgren tuli siihen tulokseen, että kaularengas oli hajalöytö. Inventoinnin jälkeenkään ei tätä käsitystä tarvitse muuttaa.



Pavun talo on nyttemmin hävinnyt. Sen Pirttivainio on Palsan kylätien koillispuolella Pikalan talosta n. 100 m pohjoiseen. Aivan tien varressa on kallioinen mäki, jolla kasvaa muutamia puita. Siinä on ollut aikoinaan rakennuksia, joiden paikat on merkitty Tallgrenin kartalle. Mäen luoteisosassa olevalla kalliolla on nyt sähkömuuntaja. Sudenkuoppa on täynnä kiviä.

Esine oli löydetty mäen etelärinteeseen raivatulta pellolta. Nyt mäki on laitumena ja kokonaan nurmettu. Isot kivet mäen kaakkoislaidassa, joiden ympäristöä Tallgren tutki, ovat paikoillaan.

Mäki jatkuu kaakossa entisen Suomelan (nyt Pikalaan kuuluvala) maalla. Täällä, n. 50 m itään Tallgrenin kartalle merkitystä kellarikuopasta, on mäen laidassa kumpare palaneita kiviä, kiu-kaan paikka. Mäkeen kaivetuista koekuopista ei ollut tuloksia.

N. 100 m eteläkaakkoon lienee Rintalan saunan kohdalla ollut kalmisto (ks. n:o 81).

#### ESINEITÄ ILMAN TARKEMPIA LÖYTÖTIETOJA.

96. KM 5270 a - e: Veitsi, helmi, pronssiketjua, keramiikkaa.

Schvindtin tuomia "Uudenkirkon pitäjältä". Ilmeisesti ovat joko Hallun Pietilästä (n:o 56), Kallelan Hellästä (n:o 67) taikka Kodjalan Pärköstä (nykyisin Laitilaa), joilla paikoilla Schvindt suoritti kaivauksia 1896.

97. KM 6683:3-5. Kaarisolki, vyönsolki, vyönkoukku.

Neiti Ebba Veilinin kautta 21/7 1914 herra J. Viher-  
vältä ostetut esineet. Todennäköisesti Kalannista.



98. KM 10248 Pronssinen rannerengas.

Esine on tullut Kansallismuseoon Turun museon välityksellä 1935. Sinne se oli saatu kauppias Bergmanin kautta, joka puolestaan oli saanut sen eräältä Johanssonilta. Löytöpaikaksi oli ilmoitettu Kalanti Kallela Mäkitalo ja tietojen mukaan oli talossa vielä tikari ja keihäänkärki. Kun Kansallismuseon taholta ryhdyttiin löytöpaikasta ottamaan paremmin selvää, osoitautui, että Kallelassa ei tunnettu Mäkitaloa ja huolimatta nimismiehenkin puoleen kääntymisestä jäi löytöpaikka täysin epäselväksi. Mahdollisesti se ei ole olleenkaan Kalannista.

### III. Historialliset ja ajaltaan epämääräiset muinaisjäännökset.

#### A. Kuopat.

##### ELKKYINEN

99. Kaila

Pitäjänskartta  $\frac{\text{III:2}}{10}$

Schvindt n:o 38

Schvindt mainitsee 9 hautakuoppaa Kailan talon Kotovainiossa Tammenkölhässä.

Kailan talo, joka on ollut Elkkyisten kylän taloista läntisin, Ellän talon lounaispuolella, on hävinnyt, eikä Tammenkölkä-



nimistä paikkaa kukaan tiennyt. Ilmeisesti se on talon paikalta lounaaseen tien eteläpuolella olevan (Koto?) vainion luona. Mitään kuoppia ei näillä seuduilla näkynyt.

100. Juhola

Pitäjänskartta  $\frac{III:2}{10}$

Killinen s. 168-169

Schvindt n:o 38

Juholan talon Etuvainion mäessä mainitsee Killinen 12 ja Schvindt 16 hautakuoppaa. Mäki on Juholan talosta n. 300 m itään tien eteläpuolella. Kuoppia ei siinä näkynyt.

SUONTAKA

101. Suontaka

Riihivainio

mv Unto Salmela, Uusikaupunki Maurumaa, Suontaka

Pitäjänskartta  $\frac{III:2}{10}$

Killinen s. 168

Schvindt n:o 37

Opas Unto Salmela

Killinen: "lähellä meren rantaa Suontakan talo; sen kartanon lähellä on tasaaisessa hietakankaassa ainakin 20 hautakuoppaa. Pari hautaa on kivillä merkitty; toisessa on hevosenpään kokoisista kivistä laskettu ympyräinen kehä, 18 kyynärää läpimitaten ja kehän keskellä on neliösylinen matala kivikko".



Schvindt: "Suontaan talon Riihivainiossa on paljaalla kedolla (hiekkamaata) suuri joukko hautakuoppia, n. 20 yhdessä ryhmässä. Lähellä kivikehä, läpim. 11 m. sen keskellä neljä suurta kiveä. Lähistössä toinen pienempi maatonut varee. Samoin Suontaan talon Rantavainiossa on tasaisella kedolla 25 hautakuoppaa".

Suontaan talo on Maurumaasta Elkkyisiin vievän tien länsipuolella, Salmijärven entisen itäpään eteläpuolella (järvi on kuivattu miltei kokonaan). Talon vanha isäntä Kustaa Salmela muisti jonkun arkeologin (Schvindtin?) käynnin.

Riihivainio on Elkkyisten tien ja Suontaan tien lounaiskulmauksessa, talosta n. 300 m itään. Paikka on aukeaa ketoa, osaksi kai ollut joskus peltonakin ja sen keskellä on riihi. Alue on tasaista hiekkamaata. Riihen ja Suontaan tien välillä on laajahko vanha hiekkakuoppa. Tämän lounaispuolella on kaksi vanhaa perunakuoppaa(?), joista toinen lienee alkuaan sudenkuoppa. Riihen ympäristössä on useita kuoppia, jotka selvästi ovat maanottokuoppia ja nauriskuoppia. Niiden ohella on alueella matalahkoja epämääräisiä kuopanteita. Jokunen niistä on kuulemma hävinnyt hiekan otossa ja myös riihen alle niitä on ehkä jäänyt. Vanha isäntä on joskus kaivellut jotain kuoppaa, mutta ei ollut huomannut mitään merkillistä.

Killisen ja Schvindtin mainitsemasta kivikehästä ei kukaan tiennyt mitään. Riihen eteläpäästä 4 m itään on pieni epämääräinen kivikko, mutta se tuskin tulee kysymykseen. Riihen länsipuolella katajikkorinteilla on maatuneita peltokivikasoja.

Talonväen kertoman mukaan tätä Riihivainiota on sanottu myös Rantavainioksi. Schvindtin kartalle Rantavainio on merkitty Elkkyisten tien itäpuolelle, vanhan Hyynisiin vievän tien pohjoispuolelle, talosta n. 400 m itäkoilliseen. Täällä on tasaista kan-



gasmaata, mutta kuoppia ei näkynyt.

102. Santamäki

mv Urpo Salmela Uusikaupunki Maurumaa Suontaka

Pitäjänskartta  $\frac{III:2}{10}$

N. 400 m Suontaan tiehaarasta etelään, Elkkyisten tien länsipuolella on maantien ja peltoaukion välillä tasaista metsikkömaata. Paikka on Santamäestä n. 50 m kaakkoon. Tien itäpuolella on laajahko hiekkakuoppa. Metsikössä on joukko epämääräisiä kuopanteita ja vielä epämääräisempiä maatuneita kivikasoja, viimeksimainitut nähtävästi pellostä kotoisin.

PYRRILÄ

103. Maisila

Sinivainionmäki

mv Erkki Maisila, Uusikaupunki Maurumaa

Pitäjänskartta  $\frac{III:2}{10}$

Schvindt n:o 40

Maisilan talon Sinivainionmäki on pieni mäenharjanne n. 100 m talosta pohjoiseen; siellä on vanha kuivurirakennus. Schvindtin mukaan siellä on ollut 7 "hautakuoppaa". Niistä ei löytynyt mitään merkkejä.

Kuivurirakennuksen luona on vanha sudenkuoppa(?) ja mäellä on poltettu joskus tiiliä. Sinne on ajettu pelloilta paljon kiviä, mm länsipäässä on laaja peltokivivare.

HYYNINEN

104. Myllyvainionmäki

mv Vieno Maisila, Pyhäranta Radansuu



Pitäjänskartta III:2  
10

Schvindt n:o 36

Schvindt: "Ellän talon myllyn luona aivan lähellä taloa on Myllyvainion mäessä 1-5) hautakuoppia koillissuuntaisia. Ne ovat talosta n. 60 a 70 m. Lähes 300 m myllystä pohjoiseen on 6-9) hautoja, itäsuuntaisia".

Ellän talo oli aikoinaan samassa ryhmässä kylän muiden talojen kanssa Suurikkalasta Suontaan luo vievän vanhan tien varressa sen eteläpuolella, mutta tulipalon jälkeen siirretty etelämmäksi. Talon mylly on ollut sen lähellä, talon eteläpuolella olevalla pienellä kalliomäellä. Sen luona ei ole mitään näkyvissä.

Myllyvainio ja Myllymäki taas ovat talon paikasta n. 200 m pohjoiseen. Myllymäellä on ollut monien talojen myllyt (mutta ei Ellän). Se on katajikkoista kalliomäkiä. Joitakin epämääräisiä kuopanteita näkyi siellä, ei mitään "haudan" näköisiä.

#### SUURIKKALA

Kinnala

Linnakankare

ks n:o 201 a. 218

#### PIITORAUMA

Piitorauuma

ks n:o 6

#### VILLILÄ

105. Iso-Villilä

Peruskartta 113107 - 49/26-27

Schvindt: n:o 30

Schvindt: "Vähä-Villilään vievän tien varrella, oikealla Iso-Villilästä tullen on joelle viettävä jyrkkä rinne, n. 100 m talosta lounaaseen.



Tässä etelärinteessä on aidan kohdalla hautoja 2".

Kuoppia ei löytynyt.

#### KAUKOLA

106. Prami

Kotovainio

Peruskartta 113107 - 49/26

Korkeus n. 10 m

Killinen s. 168

Schvindt n:o 32

Sekä Killinen että Schvindt puhuvat hävitetyistä "haudoista" Pramin talon Kotovainiossa lähellä myllyä ja maantietä.

Talo on Sirppujoen länsipuolella, vanha maantie Ridanalasta Hakoi-  
siin kulkee sen ja joen välistä. Kotovainio ja mylly lienevät olleet ta-  
lon koillispuolella tien mutkassa olevalla mäellä. (Schvindtin kartalla  
ei tästä ole mitään merkintää). Mitään kuoppia ei näkynyt.

#### HAUDONSAARI

107. Siiri

Pitkävainio

Peruskartta 113107 - 48/24

Korkeus n. 7  $\frac{1}{2}$  m

Killinen s. 180

Killinen kertoo että "Hausaaren Siirin vainiomäessä sanotaan  
myös olevan aarnihauta". Paikka on epävarma, sillä tarinaa ei  
enää muistettu. Mahdollisesti kysymyksessä on peltojen keskellä, ta-  
lostä vajaan  $\frac{1}{2}$  km länsilounaaseen, Pitkävainion luona oleva pieni  
matala metsikkömäki, suunta luoteesta kaakkoon. Sen luoteispääs-



sä suuren koivun lähellä pienen kallion luona on matala pyöreä kuopanne, halkaisija 1  $\frac{1}{2}$  m. Mäen lounaisreunalla on syvä kuoppa, halkaisija 3 m, joka ehkä on vanha sudenhauta tai kellari. Mäellä on myös peltokivikasoja.

#### MAURUMAA

##### 108. Antikkala

Saarenmäki

Armas Nordmanin perikunta Uusikaupunki Maurumaa

Peruskartta 113107 - 49/24

Korkeus 5-10 m

Schvindt n:o 34

Antikkalan Etusaarenvainiossa olevasta mäestä on Schvindt löytänyt 25 hautakuoppaa. Hänen mukaansa niitä on pengottu, mutta löytöjä ei ole tullut.

Paikka on Saarenmäki, pieni korkeahko kalliomäki Antikkalan talosta n. 300 m etelään. Sillä kasvaa katajia ja mäntyjä. Mäen koillisrinteeltä löytyi 14 kuoppaa. Mäen päällä on vanhaa peltoa, joka on voinut hävittää kuoppia ja tiheässä katajikossa saattoi niitä jäädä huomaamatta.

Etelästä lähtien ovat kuopat:

- 1) 4 x 1 m, suunta lounais-koillinen.
- 2) Edellisestä 3 m koilliseen, 3 x 1 m, suunta sama, koillispää avoin, lounaassa iso kivi.
- 3) Edellisestä 6 m länteen, 4 x 1 m, suunta itä-länsi.
- 4) Edellisestä 4 m koilliseen, 5 x 1 m, suunta lounais-koillinen.
- 5) Edellisestä 2 m luoteeseen, 3 x 1 m, lounais-koillinen. Koil-



lispää avoin.

- 6) Edellisestä 3 m luoteeseen pitkä oja, lounais-koillissuunta. Useampia kuoppia peräkkäin. Niistä lounaisin 4 x 1 m.
- 7) Jatkoa edelliseen, väli n.  $\frac{1}{2}$  m. 3 x 1 m.
- 8) Jatkoa edellisiin, väli  $\frac{1}{2}$  m. 4 x 1 m.
- 9) N:osta 6 luoteeseen 1  $\frac{1}{2}$  m. 4 x 1 m. Suunta sama.
- 10) Edellisestä 3 m pohjoiskoilliseen. 3 x 1 m. Itäkoillinen-länsilounas.
- 11) Edellisestä n. 50 m luoteeseen. 3 x 1 m. Suunta koillislounainen. Epäselvä.
- 12) Edellisestä 1 m luoteeseen. Suunta sama. 5 x 1 m.
- 13) Edellisestä 4 m pohjoiseen. 4 x 1 m. Pohjoiskoillinen-etelälounainen.
- 14) Edellisestä 4 m luoteeseen. 4 x 1 m. Koillis-lounainen.

#### KASKINEN

109. Kaskinen

Riihivainio

Peruskartta 113107 - 48/26

Korkeus 5-10 m

Schvindt n:o 31

Schvindtin mukaan on Kaskisten talon riihivainiossa lähes 100 m talon riihestä etelään kaksi hautaa, joiden ympärillä on epämääräisiä raunioita. Näistä n. 20 m länteen on yksi kuoppa ja riihenaidan vieressä sen alapuolella vielä kaksi.

Paikka on etelään viettävää rinnettä talosta lounaaseen. Mitään mainituista kuopista ei näkynyt. Sen sijaan vainion länsi-



puolella olevassa metsäniemekkeessä on sudenkuoppa ja peltokivi-raunioita.

## RIDANALA

110. Tuomola

Perävainio

mv Viljo ja Arvo Henttula Kalanti Ridanala

Peruskartta 113107 - 48/26

Schvindt n:o 28

Schvindtin mukaan on Tuomolan talon Perävainiossa n. 360 m talosta lounaaseen pari hantakuoppaa.

Mainitun matkan päässä lounaassa ei kuitenkaan ole ollutkaan Tuomolan maita. Sen sijaan n.  $\frac{1}{2}$  km talosta länsilounaaseen, Ojalan talon luona, on entistä Tuomolan maata, mm pieni pelto-alue Palometsän l. Kotometsän (ks n:o 160) pohjoispuolella. Mäellä on pari epämääräistä kuopannetta.

Kartalle on Schvindt merkinnyt paikkaa tarkoittavan numeron kylän rakennusten eteläpuolelle. Täällä, kylätien itäpuolella, on Tuomolan peltoa, mutta kuoppia ei näy.

Perävainio-nimeä ei näille paikoille tunneta. Se kuuluu ainakin nykyisin talosta n. 350 m länsiluoteeseen olevalle alavalle pellolle. Siellä on laajoja epämääräisiä kuoppia, joista ilmeisesti on aikoinaan ajettu maata. Tuskin Schvindt on niitä tarkoittanut.



TYNKI

111. Vähä-Heiko

mv Toivo Nuutila Kalanti Tynki

Peruskartta 113107 - 47/25

Korkeus n. 5 m.

Killinen s. 168

Killinen kertoo, että "Vähäheikon vainiossa mäkisaareketta pelloksi tehtäessä on tavattu vanhoja hautoja".

Niistä ei ole tietoa. Ehkä ne ovat olleet talon lähellä, missä talon eteläpäädyistä n. 10 m etelään on pellon yläreunassa pari pitkänomaista epämääräistä kuopannetta.

112. Hyöri

Ullisaarenmäki

Peruskartta 113107 - 46-47/25

Schvindt n:o 27

Schvindt: "Toisessa kylässä kerrottiin, että Kierikkala, nykyään uuden jaon kautta Vyörin maaksi tulleen Ullisaaren mäessä olisi löytynyt neljä tahi viisi hautaa".

Vyöri tarkoittaa epäilemättä Hyörin taloa, joka on Ruonanperältä Tynkiin tulevan tien itäpuolella kylän rajalla (ks n:o 87). Ullisaaren nimeä ei kukaan tapaamistani henkilöistä tuntenut eikä Schvindtin kartalla ole siitä merkintää.

UUSSAARI

Uussaari

ks n:o 174



SIIVOLA

113. Pentti

Tammenmäki

mv Leevi Penttilä Kalanti Siivola

Peruskartta 113107 - 47/27

Korkeus n. 5 m

Killinen s. 168

Schvindt n:o 24

Killinen kertoo, että Kaivolan kylän Pentin talon vainiossa olevasta mäentynkästä on peltoa raivattaessa löydetty ihmisen luiksi arveltuja luun siruja. Schvindt taas ilmoittaa, että Pentin talon Kotovainiossa on mäentörmässä ollut hautakuoppia, joita on hävinnyt hiekanotossa. 1896 niitä oli jäljellä kaksi. Paikalla oli havaittu hiiltä ja luuta. Molemmat tarkoittanevat samaa paikkaa.

Pentin talo kuuluu Siivolan kylään. Talon vanha hiekanotto- paikka on talosta n. 200 m kaakkoon olevan Tammenmäen kaakkois- reunassa. Sieltä on otettu hiekkaa vielä tällä vuosisadalla.

Hiekkakuopan yläpuolella, kalliosta etelään on metsässä n. 3 x 1 m laajuinen kuoppa, jota joskus on kaiveltu keskeltä. Se on ehkä toinen Schvindtin mainitsemista.

KAINU

114. Kainu

Peruskartta 113107 - 47/28

Schvindt n:o 25



Kainun talo on Sirppujoen itäpuolella. Sen ympäristöstä on Schvindt löytänyt "hautakuoppia" kolmelta paikalta, mutta nyt niitä ei enää löytynyt. Schvindtin paikat ovat:

- 1) Uudenvainion syrjässä koivikossa neljä kuoppaa, talosta lähes 400 m etelään.

Tämä paikka on lähellä joen rantaa, missä kylätien ja joen välillä on peltojen keskellä pensaikkoisia raivamattomia kohtia.

- 2) Tarhavainiossa, 30 m kaakkoon, "tarhasta" on kaksi "hautaa". Paikka on lähellä kylätieltä Kainulan taloon vievää tietä.

- 3) Riihivainiossa, talosta itään olevassa mäenrinteessä 8 "hautaa". Paikka on Kainun ja Kainulan välillä.

#### MÄNNÄINEN

115. Kunnalliskoti

Vallinlonkkaanvainio

Kalannin kunta

Peruskartta 113107 - 46/29

Ilmakuva 63108 58

Korkeus 5-10 m

Schvindt n:o 17

Appelgren(?) piirros A98:66

Tiedonantaja kirjailija F.M. Karrakoski

Schvindt ilmoittaa että Ison Kurilan l. Postin Vallinlonkkaanvainion koillisyrjässä olevan mäen lounaisrinteessä on viisi



hautaa.

Vainion etelälaitaan on rakennettu Kalannin kunnalliskoti. Mäki, jossa kuopat ovat, on siitä n. 200 m pohjoiseen. Se on pieni mäntyä ja katajia kasvava mäki, jonka lounaisrinteestä löytyi neljä kuoppaa. Tiheässä katajikossa niitä voi olla useampia. Kuoppien suunta on lounais-koillinen.

- 1) Pellon reunasta n. 5 m, koko 4 x 1 m.
- 2) Edellisestä 13 m eteläkaakkoon aivan pellon reunassa. 4 x 1 m, lounaispää avoin.
- 3) Edellisen koillispäästä 1 m itäkoilliseen.  $2\frac{1}{2}$  x 1 m.
- 4) Edellisestä 4 m pohjoiskoilliseen.  $3 \times 1\frac{1}{2}$  m.

116. "Suvela"

Peruskartta 113107 - 46/29

Ilmakuva 63108 58

Schvindt n:o 17

Tiedonantaja F.M. Karrakoski

Schvindt tietää, että Käkölän talon Suvela-vainion keskelä on mäki, jossa on sudenrita ja 2 hautaa.

Paikka lienee Kunnalliskodista n. 300 m pohjoiseen, edellisen paikan ja Kalannista Haudonsaareen vievän tien välillä oleva kumpare. Paikkaa on raivattu eikä kuoppia näy.

117. Jokela

mv Pullinen Kalanti

Peruskartta 113107 - 46/29

Korkeus n.  $12\frac{1}{2}$  m

Ilmakuva 63108 58

Killinen s. 168



Schvindt n:o 17

Killinen ja Schvindt mainitsevat kolmesta "hautakuopasta" kappalaisen virkatalon Jokelan luona tien toisella puolella olevassa mäessä.

Jokela on Kalannista Haudonsaareen vievän tien ja Sirppujoen välillä. Tien länsipuolelta, Jokelasta n. 100 m lounaaseen, Käkölästä (om. Siivonen) n. 50 m länsiluoteeseen, löytyi pari kuoppaa. Paikka on kallioisen metsämän kaakkoisosassa, kuoppien luona maasto on kivikkoista ja heinikköä kasvavaa.

- 1) Siivosen aidasta n. 5 m on pohjois-eteläsuuntainen kuoppa, koko  $3 \times 1 \times \frac{1}{2}$  m. Sen eteläpäähän tehdystä koekuopasta tuli esiin tiiltä, lasinpalasia, kuonaa ja raudanpaloja.
- 2) Edellisen luoteispuolella on pyöreä kuoppa, läpimitta 3 m. Siivosen puolella on ilmeisesti ollut pieni tervahauta ja mäen rinteellä tien varressa on pari vanhaa kellarikuoppaa.

118. Kata (Vähä-Kudila ja Käkölä)

Ruukmaanvainio

mv Huugo Kaerittu Kalanti

Peruskartta 113107 - 45/29

Korkeus n.  $7 \frac{1}{2}$  m

Ilmakuva 63108 58

Killinen s. 167-168

← Schvindt n:o 17-18

Tiedonantaja F.M. Karrakoski

Killinen ilmoittaa, että "Kurilan Ruukmaan vainion keskellä pienessä mäkinpypylässä on muutamia hautakuoppia". Schvindtin mu-



kaan "Wähä-Kurilan Ruukmaanvainion etel. etel. loun. päässä on länsilounaaseen jotenkin jyrkästi viettävä mäki, jossa on melkein mäen suunnassa kymmenkunta hautakuoppaa". Myöhemmin hän puhuu myös Käkölän Ruukmaanvainiosta, jossa olevassa mäessä, pienen kallion vieressä on 7 kuoppaa.

Ruukmaanvainio on lounaispuolella sitä kalliomäkeä, joka Katan talon kohdalta ulottuu luodetta kohti ja jolla on mm F.M. Karrakosken talo. Mäen koillispuolta kulkee tie kunnalliskotiin. Mäen lounaisrinteessä kuuluu olleen paljonkin kuoppia, mutta osa niistä lienee jäänyt peltotien alle, osa taas hävinnyt hiekanotossa. Vanha hiekkakuoppa on mäen kaakkoisosassa Katan talosta lounaaseen.

Hiekanottopaikan luoteispuolella on pellon ja peltotien välissä kapea viljelemätön heinikkörinne, jossa on neljä matalaa kuoppaa rivissä, suunta pohjoiskoillinen-etelälounainen.

- 1) Hiekkakuopan reunasta 4 m luoteeseen. Koko 3 x 2 m.
- 2) Edellisestä 2 m luoteeseen. 2 x 1  $\frac{1}{2}$  m.
- 3) Edellisestä 2 m luoteeseen. 2 x 1 m.
- 4) Edellisestä 3 m luoteeseen. 2 x 1 m. Eteläisempi pää avoin. Kuoppaa pengottu. Koekuopassa näkyi sekoittunutta maata n. 1 m. Pieni tuluspiin pala, jota ei otettu talteen, oli ainoa löytö.

Lisäksi on kallion juurella edellisistä n. 100 m luoteeseen, Karrakosken talosta lounaaseen sudenkuoppa.

Schvindtin mainitsema Käkölän Ruukmaanvainion mäki lienee vainion luoteispäässä oleva pieni mäki, jolla on lato. Siitä on otettu maata eikä kuoppia näkynyt.

Killisen ja Schvindtin kuvaukset eivät oikein sovi tähän paikkaan, jota ne epäilemättä kuitenkin tarkoittavat.



119. Kauppila

Takavainio

mv Antti Kauppila Kalanti

Pitäjäkartta III:3  
6

Ilmakuva 63108 58

Schvindt n:o 18

Tiedonantaja F.M. Karrakoski

Schvindt mainitsee, että Kauppilan talon Takavainiossa on lähinnä kansakoulua olevassa päässä mäki, jonka lounaisrinteellä on 10 hautakuoppaa.

Schvindtin kartalla on paikka merkitty Sirppujoen länsirannalle, muiden Männäisten "kuoppien" lähelle. Karrakosken mukaan kysymyksessä on kuitenkin pieni mäki joen itäpuolella, missä kansakoulukin sijaitsee. Mäellä on kuitenkin rakennuksia eikä kuopista ole tietoa.

Kata

Miekinkankare

ks n:o 157

120. Kirkko

Pitäjäkartta III:3  
6

Ilmakuva 63108 58

Killinen s. 167

Killinen mainitsee, että lähellä kirkkoa, katajia kasvavassa kentässä on jonkinlaisia epäselviä kuopanteita. Mahdollisesti paikka on kirkosta länteen oleva alue, jossa on mm vanha kunnantalo ja 1964 valmistunut seurakuntatalo. rakennustöissä pengo-  
Kuopista ei ole tietoa eikä seurakuntatalon--



tussa maassa näkynyt mitään, tiiltä ja hiiltä lukuunottamatta.  
(Ks. myös A. 2/6).

#### HAUDO

121. Vainio-Hemmilä

Pitäjänskartta III:3  
6

Ilmakuvat 63108 42 ja 58

Schvindt n:o 46

Schvindt: "Vainio-Hemmilän talon Aitantaustan vainiossa eräässä etel. rinteessä n. 140 m talosta itään on muutamia epäselviä isoiksi pengottuja kuoppia".

Vainio-Hemmilän talo on Kalannin-Vehmaan maantien varressa, kirkosta runsaat 2 km. Kuopat ovat ilmeisesti olleet tien pohjoispuolella olevassa rinteessä talosta n. 150-200 m itään. Mitään ei nyt löytynyt.

#### KYLÄHIISI

Palppa I

Ks n:o 42

Palppa II

Ks. n:o 43

Palppa III

Ks n:o 44

Palppa V

Ks n:o 46



Palppa VI

Ks n:o 47

Yli-Uusikartano

Ks. n:o 48

Pere

Ks n:o 50

#### HALLU

#### 122. Pietilä

mv Aatos Kangasniemi

Pitäjänskartta III:3  
6

Ilmakuva 63108 56

Karttaluonnos 1

Pietilän talosta koilliseen on Sirppujoen itärannalla, sillasta n. 60 m pohjoiskoilliseen, parin suulin luo vievän peltotien varressa ennen suuleja kivikkoinen kumpare. Siinä n. 50 m eteläisimmästä suulista lounaaseen on peltotien länsipuolella kuoppa, koko  $3 \times 1 \times \frac{1}{2}$  m. Sen pohjalla on kiviä, koekuopasta tuli hiiltä.

Tämän vieressä on tuoreempi pyöreähkö kuoppa, halkaisija 1 m.

Vihdastenmäki

Ks n:o 59

Aulan vainion mäki

Ks n:o 60 : 3



123. Nohkola

Hahdenlavanvainion mäki

Agronomi Vaito Nohkola Kylähiisi Hallu

Pitäjänpitäkarta III:3  
6

Ilmakuva 63108 56

Killinen s. 166

Schvindt n:o 5a

Killinen kertoo, että "puolisataa sylvä" Nohkolan itäisestä löytöpaikasta (n:o 60:1) etelään on "Pekan talon saralla mäessä ainakin 3 hautakuoppaa. Samoin on Hahdenlavan vainion mäessä". Schvindt taas ilmoittaa, että "Pekan talon maassa" on Hahdenlavan vainion mäessä, noin 170 m etelään Nohkolan kalmistosta "liki Uudenkirkon jokea ja kaakk. rinteessä" 3 hautaa.

Paikka kuuluu nykyisin Nohkolaan. Nohkolan mäki jatkuu etelässä jokeen asti suuria koivuja, katajia ja heinää kasvavana mäkenä. Osa siitä on joskus ollut peltona. Hahdenlavanvainio on ollut täällä.

Talosta n. 100 m etelään on rinteessä n. 10 m pellonreunasta länteen kaksi pohjois-eteläsuuntaista kuoppaa,  $2 \times 1 \times \frac{1}{2}$  m. Ne ovat pienessä haavikossa, eteläpuolella on suuri koivu, koillisessa iso maakivi.

Kuopista n. 50 m etelään on sähkölinjan alla maakumpare, josta tuli hiukan hiiltä. Sen luona kasvaa kaksihaarainen mänty.

124. Nissilä

mv Tuomo Nissilä Kylähiisi Hallu

Pitäjänpitäkarta III:3  
6

Ilmakuva 63108 56

Killinen s. 166

Schvindt n:o 4



Schvindt: "Nissin 1 Nissilän talon vainiossa Hannun ja Nohkolan talojen välillä on epäsäännöllinen jono katajia kasvia ja aivan loivia kummakkeita", joiden rinteissä Schvindt oli havainnut 11 "hautakuoppaa". Myös Killinen mainitsee hautoja Nissin mäessä Nohkolan lähellä.

Näitä kuoppia ei nyt löytynyt. Paikka lienee Kauppakunnan myymälän luota Hannuun y.m. tulevan tien varressa, missä on Nissin maata talosta n. 300 m lounaaseen. Maasto on kumpuilevaa, mutta mitään ei näkynyt.

Iiskala

Ks n:o 85

Suuttila

Ks n:o 12

Levonniitunmäki

Ks n:o 13

Nohkola

Sorimäki

Ks n:o 176

125. Maunu

Takavainio

Mäki-Arvelan perikunta, Kylähiisi Hallu

Pitäjänskartta III:3

6

Ilmakuva 63108 56

Tiedonantaja Seppo Mäki-Arvela

Maunun Takavainio on talosta n. 300 m itään, Lehtlinnan-



mäen (ks n:o 127) koillispuolella. Mäen itälaidassa olevan Suojalan talon pohjoispuolella, Takavainion ja Perkkö-nimisen vainion välillä on raivaamaton harjanne, itäreunaltaan varsin jyrkkä. Harjanteella, Lehtlinnanmäen laidassa olevasta ladosta n. 35 m pohjoiseen on pähkinäpensaan luona itä-länsisuuntainen kuoppa, koko  $2 \times 1 \times \frac{1}{2}$  m. Sen kaakkoispuolella on vanha kellarikuoppa.

126. Maunu

Pohivainio

Mäki-Arvelan perik.

Pitäjänskartta  $\frac{III:3}{6}$

Ilmakuva 63108 56

Tiedonantaja Seppo Mäki-Arvela

Lehtlinnanmäen (n:o 127) koillispuolella ovat Maunun talon Pöhi-, Keski- ja Takavainiot. Niiden välillä, talosta n. 250 m itään on lounais-koillissuuntainen havupuita kasvava kivikkoniemi. Pohivainio on sen luoteispuolella, Keski-vainio lounaassa sen ja Lehtlinnanmäen välillä. Takavainio (ks n:o 125) sen eteläpuolella.

Niemekkeellä on ryssänkuopiksi sanottuja kuoppia. Sille on ajettu pellolta isoja kiviä, joten kuoppia on voinut jäädä niiden alle, mutta muutamia on näkyvissä.

- 1) Niemekkeen lounais<sup>s</sup>kärjestä n. 10 m, pohjoiseen viettävän rinteiden laella, koko  $2 \times 1 \times \frac{1}{2}$  m, suunta luode-kaakko.
- 2) Edellisestä 3 m itään, koko  $3 \times 1 \times \frac{1}{2}$  m, suunta pohjois-  
eteläkaakko. luode
- 3) N:osta 1 pohjoiseen 10 m, koko  $3 \times 1 \times \frac{1}{2}$  m, suunta itä-länsi. Pohjalla katajia.
- 4) Edellisen länsipäästä 2 m lounaaseen. Matala, epävarma,



koko 2 x 1 m, suunta luode-kaakko.

- 5) Edellisestä 3 m lounaaseen. Matala, epävarma, koko 3 x 1 m, suunta luode-kaakko.

127. Maunu

Lehtlinnan mäki

Mäki-Arvelan perik.

Pitäjänskartta III:3  
6

Ilmakuva 63108 56

Tiedonantaja Seppo Mäki-Arvela

Lehtlinnan mäki on Maunun talosta n. 200 m itäkaakkoon, pelto-aukeaman vastakkaisella reunalla. Sen lounaispuolella on Retkenkallio ja Lehtimäen talo (ks n:o 62). Mäkien välillä on Vuorentaustan vainio, josta Lehtlinnan mäkeen pistää kapea Ryssänpelto.

Mäki on kallioinen mäki, jossa varsinkin länsi- ja pohjoisrinteet ovat jyrkät; kaakkoon päin se on loivin. Kasvillisuus on etupäässä havupuuta. Se on kivikkoinen, mutta nimeä lukuunottamatta ei siinä ole mitään muinaislinnaan viittaavaa.

Mäen juurella sen länsipuolella, Maunun talosta kaakkoon on lähellä pellon reunaa pari kuoppaa, joita on sanottu "ryssänkuopiksi".

- 1) Koko n. 3 x 1 m, suunta luode-kaakko. Sen luoteispäätä on kaiveltu ja Maunun väen kertoman mukaan on siitä tullut näkyviin hiiltä.
- 2) Edellisestä n. 3 m koilliseen on laajempi, epämuotoinen kuoppa, koko n. 2 x 3 m.

Lehtlinnanmäen pohjoiskulmauksessa on pellon reunassa Kurjenlähde, jonka vesi on parantanut silmätauteja. Nyt siitä on vedetty vesijohto Maunun taloon.



Mäellä on nähty aarnivalkeiden palavan.

Hangri

Ks. n:o 93

128. Puonti

895010072

mv Keijo Nivola Kylähiisi Hallu

Pitäjänskartta III:3  
6

Ilmakuvat 63108 44 ja 56

Killinen s. 164

Schvindt n:ot 4-5a

Valokuva 38

Killinen mainitsee, että Puontin talon vainiolla n. 100 syltä talosta etelään on kapealla ja korkealla mäellä ainakin 8 hautakuoppaa. Schvindt taas ilmoittaa, että "Huonti talon vainiossa, n. 350 m etelään talosta" olevassa pitkulaisessa "Hannun (Pekan-)mäessä" on 9 hautaa". (Huonti tarkoittaa Puontia).

N. 350 m etelään on peltojen keskellä kapea ja pitkä mäki, jota nämä tiedot tarkoittavat. Se on lounais-koillissuuntainen korkeahko n. 100 m mittainen mäkiharjanne, jolla kasvaa katajia, pari koivua, mänty ja kuusi. Hallun ja Kallelan raja kulkee siitä n. 100 m päässä. Kallelan puolella, tästä n. 150 m eteläkaakkoon on Koivumäen kalmistopaikka (n:o 64).

Mäeltä löytyi 7 kuoppaa. Tiheässä katajikossa niitä voi olla useampiakin. Koillisesta lähtien kuopat ovat:

- 1) Mäen koillispäässä olevasta kivistä n. 10 m on kaakkoisrinteessä kuoppa, koko 3 x 1 m, suunta länsiluode-itäkaakko.
- 2) Edellisestä 1  $\frac{1}{2}$  m lounaaseen, maakiven toisella puolella



on samanlainen kuoppa katajien alla.

- 3) Edellisestä  $2\frac{1}{2}$  m lounaaseen, koko  $4 \times 1 \times \frac{1}{2}$  m, suunta pohjoisluode-eteläkaakko. Päätt ovat syvemmät kuin keskiosa. Mahdollisesti kaksi päittäin olevaa kuoppaa.
- 4) Edellisen pohjoispäästä 2 m luoteeseen, luoteisrinteessä syvä kuoppa, koko  $2\frac{1}{2} \times 1\frac{1}{2} \times 0.75$  m. Pohjalla kiviä ja katajia.
- 5) Edellisestä 5 m lounaaseen, risujen alla. Koko  $4 \times 1\frac{1}{2} \times 0.60$  m.
- 6) Edellisestä  $1\frac{1}{2}$  m lounaaseen, koko  $5 \times 1 \times \frac{1}{2}$  m. Suunta luode-kaakko.
- 7) N. 50 m edellisestä lounaaseen, kaakkoisrinteessä. Koko  $2 \times 1 \times \frac{1}{2}$  m, suunta luode-kaakko.

#### KALLELA

#### 129. Papu

##### Kähmäsmäki

mv Valdemar Rantanen Kylähiisi Kallela

Pitäjänskartta  $\frac{III:3}{7}$

Ilmakuvat 63108 44 ja 56

Schvindt n:o 7

Valokuva 39

Schvindt on merkinnyt Pavun talon Kähmäsmäeltä muistiin  
14 "hautakuoppaa".

Tämä mäki on n. 50 m pitkä ja 20 m leveä lounais-koillisuuntainen jyrkkärinteinen katajia kasvava kivikkomäki peltojen keskellä Hellän talosta (n:o 67) n. 250 m etelään ja Pavun talosta



n. 150 m kaakkoon.

Tiheä katajikko häyttasi mäen tutkimista. Kuoppia löytyi 7, mutta useampiakin voi siellä olla. Kuopat ovat koillisesta lähtien:

- 1) n. 12 m mäen koillispäästä mäen harjalla on koillis-lounaissuuntainen kuoppa, koko  $4 \times 1 \times \frac{1}{2}$  m. Sen länsipuolella on suuri kivi. Ilmeisesti tässä on kaksi kuoppaa peräkkäin (Schvindt: "koillispäässä harjalla on 1 ja 2 - hautoja päittäin pitkin harjua")
- 2) Edellisen lounaispäästä 7 m lounaaseen on mäen kaakkoisrinteessä kuoppa miltei pohjois-eteläsuunnassa, koko  $2 \times 1 \times \frac{1}{2}$  m. (Schvindt: "4 ja 5. Kaakkoisrinteessä hautoja päittäin, alapuolella oleva 1896 pengottu").
- 3) Edellisen pohjoispäästä 6 m pohjoiseen on mäen luoteisrinteessä syvä pyöreä kuoppa, joka on avoin pohjoiseen. Halkaisija 2 m, syvyys 1 m. Vaikuttaa kellarikuopalta, mutta kellarimaisuus voi johtua siitä, että kuoppaa on kaiveltu. (Schvindt: "3) Keskellä mäkeä sen luoteisrinteessä on hauta, iso, nähtävästi kesällä 1896 pengottu".)
- 4) Kuopasta 2. n. 7 m lounaaseen mäen kaakkoisrinteessä on pyöreä ja syvä kuoppa, halkaisija 2 m, syvyys 1 m. Itään päin avoin, pohjoispuolella suuri kivi. Kellarimainen kuten edellinen (Schvindt: 6-10 "Lähellä mäen loun. päätä on vielä kaakk. rinteessä ehkä hautoja melkein päittäin. Näistä oli 2 ylimmäistä nähtävästi kesällä 1896 pengottu".)
- 5) Edellisestä n. 4 m länteen on  $3 \times 1 \times \frac{1}{2}$  m suuruinen kuoppa, suunta etelälounas-pohjoiskoillinen (Schvindt: 11 ja 12. "Mäen loun. päässä on alenevalla keskiharjulla hautoja, joista toinen nähtävästi oli 1895 l. 1896 pengottu").



- 6) Edellisestä n. 2 m etelään on pyöreähkö kuoppa, halkaisija  $1 \frac{1}{2}$  m, syvyys  $\frac{1}{2}$  m.
- 7) Edellisestä n. 1 m länsilounaaseen on  $3 \times 1 \frac{1}{2}$  m suuruinen kuoppa, suunta lounais-koillinen. Kuopan etäisyys mäen lounaispäästä on 7 m.

Kuoppia pengottaessa ei tiettävästi ole löytynyt mitään. Pavun emäntä kertoi, että mäellä on poltettu laskiaisvalkeita.

130. Kolhi (Päivölä)

Ylöluhdanvainion mäki

mv Paavo Sonkkila Kylähiisi Kallela

Pitäjänskartta III:3  
7

Ilmakuva 63108 44

Killinen s. 164

Killinen: "Kolhin talon Ylöluhdan vainion mäessä lähellä kylää on 2 hautakuoppaa. Toisia hautoja oli tässä kaivettu ja oli niissä tavattu mustaa multaa ja hiiliä".

Mainittu mäki on Kallelan taloryhmästä n. 600 m etelään, Kalmumäestä eli sahasta (n:o 69) n. 400 m länteen. Se on peltoaukion keskellä oleva metsäinen ja kallioinen mäki, jonka länsipäästä kulkee Vilon ja Kolhin raja. Mäellä lienee joskus ollut talo. Aina-kin siellä kasvaa omenapuita ja loivilla rinteillä on pensoittuneita peltosarkoja.

Mäen itäpäässä on pari aivan epämääräistä kuoppaa katajien alla. Mahdollisesti ne ovat Killisen mainitsemia.

Kalmumäki

Ks. n:o 69



Hasu Hiidenvainio, <sup>VLÄNEN VAINIO</sup>

Ks. n:o 70

VARHELA

Uusikartano

Ks. n:o 71

Mäkilä

Ks. n:o 74

131. Rekola

Kotovainio

mv Eero Rekola Kylähiisi Varhela

Pitäjänskartta III:3  
7

Ilmakuva 63108 44 ja 46

Killinen s. 164

Schvindt n:o 9

Killinen: Rekolan talon kartanon vieressä 4 hautakuoppaa. Rekolan mäki on n. 100 sylvä länteen Sorjan Vohlionvainion keskellä olevasta mäestä.

Schvindt: Rekolan Kotovainiossa, talosta n. 80 m pohjoiseen on lähellä peltoa 4-5 hautaa.

Rekolan talo on Varhelan kylätien pohjoispuolella. Mikäli Vohlionvainio on tien ja Eskolan välillä (ks n:o 76), ei Killisen tieto voi tarkoittaa Kotovainiota. Ehkä se tarkoittaa Mäkilän (ent. Rekolan) aluetta Eskolan maiden länsipuolella, jossa on hautoja (ks. n:o 74-75).

Rekolan Kotovainio on talosta pohjoiseen. Schvindtin paikan-



määrittely vie pienen metsäsaarekkeen luo peltojen ja laidun-  
ten välillä. Paikoin on paljas kallio näkyvissä. Mitään hauta-  
kuopan tapaisia ei täällä näkynyt. Tosin metsikön eteläkärjes-  
sä on jokin kuoppa, kiviä täynnä, mutta se näyttää lähinnä  
sudenkuopalta.

Eskola

Vohlionmäki

Ks. n:o 76

132. Hannula

Anttilanvainio

Pitäjänskartta III:3  
7

Ilmakuvat 63108 44 ja 46

Schvindt n:o 43

Schvindt: Hannulan Anttilanvainiossa Sorkan talosta 140 m  
pohjoiseen on 6 hautaa.

Paikka on ilmeisesti kylätien pohjoispuolella, Kauppakunnan  
myymälän takana oleva länsisuuntaan viettävä rinne, joka tosin  
ei ole Sorkasta (nykyisestä Lehtolasta) pohjoiseen vaan luotee-  
seen.

Rinteessä on epämääräisiä kuopanteita ja rakennusten kiu-  
kaita y.m. Sitä on myös osittain raivattu pelloksi. Samanlai-  
sia rakennusten jäännöksiä on myös Sorkasta ja Pilpusta pohjoi-  
seen olevalla rinteellä, joka ei kuitenkaan ole ollut Hannulan  
maata.

133. Eskola

Haanvainio



mv Nestori Eskola

Pitäjäkartta III:3  
7

Ilmakuvat 63108 44 ja 46

Killinen s. 164

Schvindt n:o 9

Killinen puhuu Sorkan Haanvainion mäestä, joka on 50 sylvä Vohlionvainiosta ja jonka etelärinteellä on 15 "hautakuoppaa". Schvindt puolestaan kertoo, että Eskolan Haanvainiossa on etelärinteessä 12 kuoppaa sekä Harstinvainiossa 2 kuoppaa.

Eskolan talon Haanvainio on Vohlionvainion (ks. n:o 76) itäpuolella ja Vuolan Myllymäen (ks. n:o 77) pohjoispuolella oleva vainio, joka on Varhelan "kylämäen" lounaispuolella. Samaa vainiota on Eskolan isännän mukaan sanottu myös Harstinvainioksi. Killisellä esiintyvä Sorkan Haanvainio tarkoittanee samaa paikkaa, ainakin Eskolan vainion länsipuolella on entistä Sorkan maata (vrt. n:o 76).

Ainoa mäk, joka voisi tulla kysymykseen on Varhelan "kylämäki". Sen lounaaseen viettäviltä rinteiltä ei kuitenkaan löytenyt mitään kuoppia.

#### 134. Vuola

Aitanmäki

mv Kosti Vuola

Pitäjäkartta III:3

Ilmakuva 63108 46  
7

Schvindt n:o 9

Schvindt: "Aitanmäen kaakk. rinteessä on liki taloa pari hautaa, joista ainakin toinen tuntui perunakuopalta".



Aitanmäki on Vuolan talosta etelään, Myllymäkeen (n:o 77) päin, liki navettaa, ja kuuluu oikeastaan Varhelan "kylämäkeen". Siinä on vanhojen rakennusten pohjia, AIV-torni jne. Mitään hautakuoppien tapaisia ei näkynyt.

Vuola

Myllymäki

Ks. n:o 77

### 135. Vestilä

Isovainio

mv Eine Laine

Pitäjänkartta III:3

Ilmakuva 63108 46<sup>7</sup>

Killinen s. 163, 164

Schvindt n:o 43

Killinen: Vestilän talon Isossavainiossa noin sadan sylen päässä kartanosta, on 18-20 kyynärää korkea, alalleen muutaman kapen alan suuruinen kivinen mäki, jossa on 7 hautakuoppaa. Sitä paitsi on mäen etelärinteellä useamman sylen pituinen ojanne, kaivettu aivan kiviseen paikkaan; tämäkin vanhaa käsialaa". Si-  
vulla 165 hän lisää vielä, että tämä mäki, "Pilpun Vähä<sup>n</sup>vainion pönkkä" ja Sorkan Vähä<sup>n</sup>vainion mäki "ovat melkein suorassa viivas-  
sa ja niiden itäpuolella on syvä alanko".

Schvindt: "Vestilän talon Itävainiossa n. 450 m talosta koil-  
liseen on lähes 12 m korkean kummun pyörtänössä" 21 hautaa.

Sekä Killinen että Schvindt puhuvat samasta paikasta, Ves-  
tilän Isostavainiosta. Se on Varhelasta pohjoiseen ja koilliseen



vievän tien itäpuolella. Täällä on korkea kivikkoinen ja metsikköinen mäki, Raulan (ent. Pilpun) Vähänvainionmäestä (n:o 80) n. 200 m pohjoiseen, suoralla linjalla sen ja Lehtolan (ent. Sorkan) Vähä<sup>n</sup>vainionmäen kanssa.

Mitään hautakuopan tapaisia ei mäellä näkynyt, ei myöskään ympäristössä. Lähempänä tietä, mäestä lounaaseen, on muutamia vanhoja kiukaita, samoin tien länsipuolella.

Hannula

Kotivainio

Ks. n:o 79

Raula (ent. Pilppu)

Vähänvainionmäki

Ks. n:o 80

136. Lehtola (ent. Sorkka)

Vähänvainion mäki

mv Niilo Vuola, Kylähiisi Varhela

Pitäjänskartta  $\frac{III:3}{7}$

Ilmakuva 63108 46

Killinen s. 162

Schvindt n:o 43

Valokuva 46

Killinen: n. 20 sylvä Pilpun "Vähänvainion pönkästä" on Sorkkan talon vainiossa mäki, jonka itärinteellä on 12 "hautaa".

Schvindt: Sorkkan talon Vähässävainiossa talosta etelään on korkea mäenkumpu, jossa on 11 hautaa.

Kysymyksessä on ent. Sorkkan talosta n. 300 m kaakkoon ja



Raulan talosta n. 200 m länteen, Vähänvainion keskellä oleva korkeahko lounais-koillissuuntainen mäki. Sen pituus on n. 50 m, matala lounaispää on Hannulan talon puolella. Mäki on kivikkoinen ja sillä kasvaa katajia ja pieniä mäntyjä. Koillispään itäreunalle on ajettu kiviä. Raulan (ent. Pilpun) Vähänvainionmäki (n:o 80) on tästä n. 200 m pohjoiseen.

Mäeltä löytyi 7 kuoppaa, mutta todennäköisesti niitä on tiheässä katajikossa enemmänkin.

- 1) Mäen laella, koillispäästä n. 14 m lounaaseen on kuoppa, suunnaltaan luode-kaakko, koko 2 x 1 m.
- 2) N. 4 m edellisestä eteläkaakkoon on rinteessä katajien alla kuoppa, samansuuntainen ja -kokoinen(?).
- 3) N. 6 m kuopasta 1 lounaaseen on mäen laella pohjois-eteläsuuntainen kuoppa, kooltaan 2 x 1 x  $\frac{1}{2}$  m. Sen itäpuolella on kaksi isoa kiveä.
- 4) Edellisen eteläpäästä n. 1 m lounaaseen on katajien alla kuoppa, suunta 2 x 1 x  $\frac{1}{2}$  m, suunta luode-kaakko.
- 5) N. 6 m edellisen luoteispäästä länteen on mäen länsirinteessä pienen kallion juurella pohjois-eteläsuuntainen kuoppa, koko 3 x 1 x  $\frac{1}{2}$  m.
- 6) Edellisen eteläpäästä 1 m etelään on itä-länsisuuntainen kuoppa, koko 3 x 1 x  $\frac{1}{2}$  m.
- 7) Edellisestä 10 m etelään on mäen päällä katajien peittämä pohjois-eteläsuuntainen kuoppa. Siitä n. 2 m on Hannulan ja Lehtolan raja.

Hannulan puolella mäki on pensaaton. Kuoppia ei ole, eikä koekuopistakaan tullut tulosta.



SAARNISTO

137. Saarnisto

Uusihaka

Peruskartta 113107 - 46/24

Schvindt n:o 42

Schvindt mainitsee kaksi isoa hautaa Uudenhaan metsässä ja yhden haudan "Miekan metsässä Lammisuon tien varrella".

Schvindtin kartalle paikat on merkitty talosta n. 250 m itään olevaan metsäalueeseen. Mitään ei sieltä löytynyt.

ORIVO

Posti

Taipalevainio

Ks. n:o 15

SIIVOTTU

138. Uusikartano

Peruskartta 113107 - 43/28

Schvindt n:o 52

"Uusikartanon Tammivainiossa 80 m talosta pohjoiseen on kummun etelärinteessä 11 hautaa".

Uusikartano on Kalannin - Uudenkaupungin maantieltä Jaakkolan-  
korpeen vievän tien varressa Niiniojaan (etelään) viettävässä rin-



teessä. Paikalla, jonne Schvindtin tieto viittaa on rakennuksia, Jaakkolankorven vanhan väen paikka. Mitään "hautoja" ei näkynyt.

## KORVENKYLÄ

### 139. Korpi

Kotivainio

mv Kalevi Sjöblom Kalanti Korpi

Pitäjänskartta III:3  
6

Schvindt n:o 51

Schvindtin mukaan Isonkorven Kotivainiossa talosta lähes 200 m pohjoiseen on 3 "hautaa" ja navettarakennuksista n. 140 m koilliseen 19 "hautaa".

Korven talo on Kalannin kirkolta asemalle vievän tien varressa n. 2 km kirkolta. Schvindtin mainitsemat paikat ovat ilmeisesti tien koillispuolella. Täällä on kivikkoista laidunrinnettä, jossa on muutamia epämääräisiä kuoppia sekä pari vanhaa kellarial-

## PETES

### 140. Mattila

Mokomäki

Peruskartta 113107 - 40/28(?)

Pitäjänskartta III:3  
11

Schvindt n:o 48

"Mattilan Mokomäessä, lähes  $\frac{1}{2}$  km kylästä kaakkoon on 4 pit-



kää hautaojaa, joissa kussakin on ollut 4-5 hautaa. Niistä 200 m itään on vielä yksi hautakuoppa".

Paikkaa ei löytynyt. Schvindtin kartalla oleva numero viittaa Mattilan entisestä talosta (Nuutilan naapurissa, k. pitäjänkartta) itään olevalle peltoalueelle, jonka ei voi sanoa olevan kylästä kaakkoon.

141. Yli-Pirilä

Kesävainio

Peruskartta 113107 - 40/28

Schvindt n:o 48

"Ylä-Pirilän Kesävainiossa talosta n. 350 m itään olevassa mäessä on 6 hautaa".

Schvindtin kartalle paikka on merkitty Kalannin asemalle vievän tien lounaispuolelle. Kysymyksessä on ehkä tien varressa oleva pieni mäki Yli-Pirilästä n. 400 m kaakkoon. Mitään kuoppia ei näkynyt.

142. Nuutila

Peruskartta 113107 - 40-41/28

Schvindt n:o 48

Schvindtin mukaan on Nuutilan maalla ollut hautakuoppia Riihivainiossa, kylästä n. 100 m pohjoiseen kuusi ja "toisessa vainiossa" talosta 700 m koilliseen mäenrinteessä neljä. Kartalleen Schvindt on merkinnyt paikat talosta koilliseen, Eskolan kautta kiertävän vanhan tien varteen sen luoteispuolelle. Sen mukaan Riihivainio on rautatien eteläpuolella, mutta "toista



vainiota" merkitsevä numero on vain n. 200 m talosta eli lähel-  
lä rautatietä. 700 m talosta koilliseen vie lähelle Eskolan ta-  
loa. Missään ei kuoppia näkynyt.

# PUTTA

143. Putta

Pitäjänkartta  $\frac{III:3}{11}$

Schvindt n:o 50

Schvindt mainitsee Putan talon Kotimäestä, n. 100 m itään ta-  
lostä, neljä "hautaa".  
Näitäkään kuoppia ei löytynyt.

# PALSA

Mattila

Ks. n:o 21

144. Suomela

mv Toivo Mäkinen Kalanti kk

Pitäjänkartta  $\frac{III:3}{11}$

Tallgren 1912, VSH s. 197

1912 kävi Tallgren katsomassa kuoppia, joita oli "Suomelan  
talon metsässä olevassa hietamaassa, talosta n.  $1\frac{1}{2}$  km luoteeseen,  
itään viettävällä rinteellä". Kuoppia oli toistakymmentä ja nii-  
den pituus oli 4-5 m, leveys 2 m ja syvyys  $1-1\frac{1}{2}$  m. Tallgren



totesi, että ne olivat pyyntikuoppia.

Suomelan talo on hävinnyt. En tavannut ketään, joka olisi tiennyt kuopista, mutta ilmeisesti paikka on Suomelan entisellä metsäpalstalla (RN:o 1<sup>2</sup>) Palsan kylätien länsipuolella.

#### 145. Pistilä

mv Jukka Heikkilä Kalanti Palsa

Pitäjäntä III:3  
12

Tallgren 1912

Tallgren mainitsee, että "Pistelän maalla Kuivessaaren ja Vuorenvainion välillä kertomuksen mukaan" on soikeita kuoppia, joita hän ei käynyt katsomassa, koska ei pitänyt niitä esihistoriallisina.

Pistilän entinen upseerinpuustelli on erillään Palsan muista taloista, Palsan kylätien ja Kalannin - Vehmaan maantien välillä.

Tallgrenin mainitsema Vuorenvainio on talon pohjoispuolella, kun taas Kuivissaaren mäki on talosta n. 200 m etelään. Itse talo on siis niiden välillä. Se on matalahkolla mäellä, johon kaakkoispuolella liittyy Riihenmäki. Riihenmäellä, navetan ja riihen välillä, talosta itäkaakkoon on matala pyöreä kuopanne, halkaisija n. 2  $\frac{1}{2}$  m. Muita kuoppia ei täällä näkynyt.

Sen sijaan Kuivissaaren mäellä, sen yli vievän peltotien varressa on kolme pohjois-eteläsuuntaista kuoppaa, koko 2 x 1 x  $\frac{1}{2}$  m. Niiden lisäksi on paikalla epämääräisempiä kuopanteita.

Pistilän talosta n. 20 m eteläkaakkoon on mäen rinteestä otettu maata, Leikkauksessa näkyi hiilimaakuopan profiili, n. 1 x  $\frac{1}{2}$  m.



146. Pikala

Suomela

mv Jalo Laine Kalanti Palsa

Pitäjänskartta  $\frac{III:3}{12}$

? Schvindt n:o 44

Tallgren 1912

Schvindt: "Ylä-Mattilan talon Myllymäessä on lähellä taloa" 3 hautaa. Tallgren taas mainitsee Suomelan talon tonttimäessä 5 soikeaa kuoppaa. Hän tutki niistä yhden ja totesi siinä vahvan hiilikerroksen ja mustaa maata.

Suomelan talo on sama kuin Ylä-Mattilan kolmas nimi sille on ollut Vainio-Mattila. Nyt talo on hävinnyt rakennuksiin ja sen tonttimaa kuuluu Pikalan taloon. Paikka on kivikkoisen mäen länsiosassa Palsan kylätien itäpuolella, Pikalasta n. 200 m itäkoilliseen. Mäellä on ollut tuulimyllykin, mutta hiukan epävarmaksi jäi, onko tämä Schvindtin mainitsema Ylä-Mattilan Myllymäki. Toinen mahdollisuus on tästä n. 300 m kaakkoon peltojen keskellä oleva pienempi mäki, mutta siellä ei näkynyt kuoppia. Sen sijaan Suomelan talonpaikan lähellä niitä on.

- 1) Vanhasta kellarikuopasta, jonka keskellä kasvaa haapa, n. 2 m pohjoiskoilliseen on pyöreä kuoppa, halkaisija  $1 \frac{1}{2}$  m, syvyys n.  $\frac{1}{2}$  m.
- 2) Edellisestä 12 m koilliseen on samanlainen kuoppa.
- 3) Edellisestä 2 m itäkaakkoon on vähän laajempi ja epä-määräisempi kuoppa.
- 4) N:osta 2 n. 14 m koilliseen, halkaisija 2 m, syvyys 1 m.
- 5) Edellisestä 4 m koilliseen aidan luona, pyöreä, matala, halkaisija 2 m.



147. Mattila

mv Antero Mattila Kalanti Palsa

Pitäjänskartta III:3  
12

Schvindt n:o 44

Schvindt kertoo, että "Ala-Mattilan maalla Lundenin torpan vieressä pellossa pienessä kumpareessa on kaksi hautaa".

Ala-Mattila on nykyisin pelkkä Mattila. Lundenin torppaa ei tunnettu. Sen sijaan tien länsipuolella on ollut Lundmanin torppa, ja todennäköisesti Schvindt tarkoittaa sitä. Torpan paikka on kumpareella lähellä Palsanjärven entistä rantaa ja sen vierellä on aikoinaan ollut myös Tammen talo. Rakennusten jätteitä lukuunottamatta ei paikalla näkynyt mitään.

TAMMISTO

Kivistö

Kirkonloukas

Ks. n:o 82

148. Isopere

Kellari- eli Ritavainio

mv Antti Parkkinen Kalanti Tammisto

Pitäjänskartta III:3  
12

Schvindt n:o 10

Isonpereen talo on Kalannista Vehmaalle vievän maantien varrella sen itäpuolella. Siitä n. 300 m itään on Kellari- eli Ritavainio. Pienen mäen eteläreunassa on vielä jäljellä kellarikuoppa, jonka vieressä on vanha tervahauta.



Schvindtin mukaan täällä on ison kuusen juurella ollut neäjä "hautakuoppaa". Mäeltä on raivattu kaikki puut pois eikä kuusesta ole mitään tietoa. Sen sijaan siellä on kasvanut iso mänty. Kuoppia ei näkynyt.

PEHTO

Pietilän Myllymäki

Ks n:o 27

149. Mäkelä

Ritamäki 1. Katamäki

mv Aaro Lehtonen Kalanti Pehto

Pitäjänskartta III:3  
12

Killinen s. 163

Schvindt n:o 11

Killinen puhuu Knuutilan talon Ritamäestä 1. Vierumäestä, jossa on "hautakuoppa". Schvindt taas mainitsee Uotilan talon Isossavainiossa olevan Ritamäen, josta hän on löytänyt 9 "hautakuoppaa". Lisäksi siellä on ollut kellari.

Killisen mainitsemaa paikkaa ei varmuudella voinut paikallistaa. Mahdollisesti se on sama kuin "Uotilan Ritamäki", joka löytyi, ja jonka vierestä on kulkenut Uotilan ja Nuutilan raja.

Uotilan talo on hävinnyt, sen paikalla on nyt Mäkelä. Talon etelä- ja kaakkoispuolella on Isovainio-niminen peltoalue. Sen reunassa, talosta n. 50 m etelään on korkeahko jyrkkärinteinen mäki, jota sanotaan Katamäeksi (lasten antama nimi), koska sillä on kasvanut paljon katajia. Vanha nimitys lienee Ritamäki.



Mäki on kivikkoinen ja sillä kasvaa mäntyjä. Katajikkoa on raivattu pois. Mitään kellaria ei siellä näy, sen sijaan sen lounaispäässä on tervahauta, suu etelään päin. Todennäköisesti Schvindtin "kellari" tarkoittaa juuri tervahautaa. Muita Schvindtin kuvauksen mukaisia mäkiä ei seudulla ole.

Mäellä on epämääräisiä kuopanteita. Koekuopista tuli hiiltä ja tiilenpaloja.

Kuopat ovat:

- 1) Tervahaudasta 5 m koilliseen epämääräinen kuopanne rinteen päällä. Sen pohjoispuolella on kaksi isoa kiveä.
- 2) Edellisestä 2 m pohjoiseen on mäen päällä pohjois-eteläsuuntainen kuoppa  $3 \times 1 \frac{1}{2} \times \frac{1}{2}$  m
- 3) Edellisestä 2 m luoteeseen pyöreähkö kuopanne, halkaisija 2 m.
- 4) Kuopan 2 pohjoispään koillispuolella on syvä kuoppa, halkaisija 3 m.
- 5) Edellisestä 3 m pohjoiseen, mäen päällä kuoppa,  $3 \times 2 \times \frac{1}{2}$  m.
- 6) Edellisestä 3 m itään itä-länsisuuntainen kuoppa,  $5 \times 2$  m.
- 7) Kuopasta 5 pohjoiseen 2 m, halkaisija 2 m.

150. "Alsilanvuoren haka"

Schvindt n:o 13

Schvindt kertoo, että Alsilan-vuoren-haassa sanottiin olleen vainiossa hautoja, „vaikka ei niistä talossa tiedetty kertoa“.

Tämän niminen paikka on tuntematon Pehdossa.

Pietilän Isomaa

Ks n:o 32



SAIRINEN

151. Metsäranta (Vähätalo)

Muikkuvainio

mv Taisto Vahtera

Pitäjänpöytä III:3

12

Schvindt n:o 15-16

Schvindt: "Vähätalon Muikkuvainion pohjoispäässä on hauta ja saman vainion keskellä on korkea mäki, jonka koillis- ja itärinteessä on 9 hautaa".

Vähätalon Muikkuvainio kuuluu nyt Metsärannan talolle, joka on Kalannin - Vehmaan maantien varressa sen itäpuolella. Vainio on kaksiosainen. Heti talosta itään on Etumuikku. Sen itäpuolella on korkeahko kalliainen mäenharjanne, suunta pohjoisluode-eteläkaakko ja sen toisella puolella on Takamuikku.

Tämä mäki on ilmeisesti juuri Schvindtin tarkastama. Sen matala eteläpää on laitumena, jossa näkyy epäselviä kuopanteita. Myös mäen itärinteessä on samanlaisia epämääräisiä kuoppia. Selvin niistä on n. 10 m laitumen aidasta ja 10 m Takamuikun pellon reunasta ja on ilmeisesti kellarin kuoppa.

"Muikkuvainion pohjoispäässä" oleva kuoppa jäi löytymättä.

152. Kansakoulu (ent. Vähätalo)

Kotovainio

Pitäjänpöytä III:3

12

Schvindt n:o 16

Schvindtin mukaan on Vähätalon Kotovainiossa, talosta n. 75 m itään olevan hiekkakuopan luona näkynyt jälkiä kahdeksasta "haudasta".



Vähäntalon paikalla on nyt Sairisten kansakoulu. Sen itä- ja koillispuolella, entisen Kotovainion kohdalla on urheilukenttä. Sen lähellä tien varressa on vanhoja sorakuoppia, mutta "hautoja" ei näkynyt.

#### PAULÄHDE

153. Myllymäki (ent. Vapolan maata)

mv Kasper Vapola Kalanti Paulähde

Pitäjänskartta III:3  
12

Schvindt n:o 45

Schvindt kertoo, että Vapolan puustellin Myllyvainiossa, pitkässä peltojen välisessä saarekkeessa on 17 "hautaa". Niistä n. 140 m, talosta länteen, on myös 17 "hautaa". Niistä n. 140-m, talosta länteen, on myös 17 "hautaa". Niistä taas suoraan etelään "peltosaran ja erään kallion toisella puolella on 3 "hautaa". Lisäksi "Santavainiossa" on muutamia "hautoja".

Vapolan talo on Kalannista Vehmaalle vievän maantien länsipuolella. Siitä on erotettu Myllymäen talo, jonka maihin Myllyvainio nyt kuuluu.

Myllyvainio ja sen luona oleva Myllymäki ovat Vapolasta n. 200 m luoteeseen, Myllymäen talosta n. 100 m luoteeseen. Alue on kovin myllättyä, osaksi peltoa, osaksi laidunta (joka sekin on osaksi vanhaa peltoa). Kuoppia on ollut ainakin mäen kaakkoispäässä. Niitä on aikoinaan paljon "tutkittu", mutta hiiltä luokunottamatta ei mitään ole löytynyt. Osa niistä on jäänyt pelton alle, osa muuten peittyä. Näkyvissä on vielä laidunveräjän



luona muutamia epämääräinen kuopanne. Ilmeisesti Schvindtin mainitsemat kaksi ensimmäistä paikkaa ovat juuri tässä Myllymäessä.

Santavainio, josta Schvindt puhuu, on ollut Myllymäen koillispuolella sen ja maantien välissä. Täällä muistettiin olleen kuoppia, jotka kuitenkin ovat jääneet pellon alle.

Kolmas Schvindtin mainitsema paikka tarkoittanee Pajamäkeä (ks seuraava).

154. Vapola

Pajamäki

mv Tarmo Vapola Kalanti Paulähde

Pitäjänskartta III:3  
12

Schvindt n:o 45 (ks edellinen)

Vapolan Pajamäki on talosta n. 200 m länteen, Myllymäestä n. 50 m lounaaseen. Se on itä-länsisuuntainen mäki, jonka länsi- ja pohjoisosassa on paljas kallio. Kapea pelto erottaa sen Myllymäestä.

Mäen etelärinteessä on muutama matala epämääräinen kuopanne. Joitakin niistä on kaiveltu. Eräästä kuopasta oli löytynyt hiiltä ja luu, joka kertoman mukaan oli ollut Helsingissä tutkittavana ja todettu ihmisen sormiluuksi. Mäen itäpäässä on vanha sudenkuoppa(?).

Mäen pohjoisreunalla oli aloitettu kuivurin rakentamista. Pengotussa maassa ei näkynyt mitään erityistä.

Pajamäen länsipuolella on Koivumäki, jolla on matala luontainen kiviraunio.

155. Vapola

mv Tarmo Vapola

Pitäjänskartta III:3  
12



Vapolan talosta n. 100 m kaakkoon, maantien itäpuolella, on tien ja pellon välillä riihi, jonka eteläpuolella on pieni lato. Ladon luota on otettu maata. Sen kaakkoispuolella on pieni metsikkö. Siinä ja pellon laidassa on matalia epämääräisiä kuopanteita.

### KYTÄMÄKI

156. Mattila

Isoniittu

Pitäjänskartta III:3  
11

Killinen s. 167

Killisen mukaan on Mattilan talon Isoniittun mäen rinteessä  $\frac{1}{2}$  virstaa kylästä itään 5 hautakuoppaa.

Paikkaa ei nyt löytynyt.

Sudenkuoppia.

Edellälueteltujen kuoppien joukossa on mainittu muutamia sudenkuoppia, jotka lienevät peräisin viime vuosisadalta, jolloin sudet liikkuivat täälläkin aivan talojen tuntumassa. Epäilemättä niitä on Kalannissa paljon enemmän, koska niillä ei ole esihistoriallista arvoa, ei niitä erikoisesti kyselty, vaan muistiin merkittiin vain ne, jotka sattuivat kohdalle osumaan. Niitä on tai on ollut Suontaan Riihivainiossa (n:o 101), Pyrrilän Maisilassa (n:o 103), Haudonsaaren Siirin maalla (n:o 107), Kaskisten luona (n:o 109), Männäisten Suvelassa (n:o 116) ja Katan maalla (n:o 118), Varhelan Rekolassa (n:o 131), Palsan Suomalaisen metsässä (n:o 144) ja Pavun Pirttivainiossa (n:o 95) sekä Paulähteen Va-



polan Pajamäessä (n:o 154). Osa näistä on kyllä epävarmoja.

B. Epämääräiset nokipaikat

TYNKI

Vähä-Heiko

Ks n:o 88

MÄNNÄ INEN

157. Miekinkankare

mv Huugo Kata Kalanti

Peruskartta 113107 - 45/29

Ilmakuva 63108 58

Korkeus n. 10 m

Leppäahon tarkastuskertomus 1954

Miekinkankare on pieni kalliomäki Udestakaupungista Kalantiin tulevan tien varressa sen pohjoispuolella, Sirppujoen länsirannalla n. 40 m sillasta. Maantie leikkaa kallion eteläosan.

Kooltaan kankare on n. 50 x 70 m, se on kivikkoinen ja kallioinen, kasvaa mäntyä ja katajaa.

Kun kallioleikkaus tehtiin maantietä rakennettaessa 1954, huomattiin sen keskivaiheilla suuren maakiven eteläpuolella noki-



ja hiilialue. Kirjailija F.M. Karrakoski ilmoitti siitä Kansallismuseolle ja Leppäaho kävi paikkaa tarkastamassa. Hän totesi hiilialueen, mutta mitään löytöjä siinä ei näkynyt. Kiven ympäristö oli muuten raakaa maata. Leppäaho arveli, että paikalla on voinut olla hauta vaikka varmana sitä ei voi pitää.

Inventoinnin yhteydessä suoritettu tarkastus osoitti, että kankareella on joskus ollut paja, jonka paikalla on kuonaa, rautanauvoja y.m. Mahdollisesti paikalla on ollut muitakin rakennuksia. Todennäköisesti tietyön yhteydessä todettu hiilialue on pajan jälkiä. Hauta se tuskin on.

Leppäahon kertomuksessa mainitaan, että joen puolella on ollut "hautapainanteita", jotka ovat joen perkkauksessa jääneet maan alle. Kankareen joen puoleisessa rinteessä näytti olevan jotain epämääräisiä kuopanteita.

Tarinan mukaan tänne on haudattu Mieki-niminen sankari kulmainen ies mukanaan. Toinen kertomus taas tietää, että Mieki onkin haudattu Sirppujoen itärannalla, maantien eteläpuolella olevalle Miekinmäelle, josta kerrottiin joskus löytyneen rauta-aseita (ks n:o 193).

#### KYLÄHIISI

158. Pyhäkoskenmäki

Pitäjänpöytä III:3  
6

Ilmakuvat 63108 56 ja 93

Pyhäkoski on ollut Sirppujoessa lähellä Laitilan rajaa. Sen länsipuolella on mäki, jonka yli uusi maantie kulkee n.  $\frac{1}{2}$  km Paltasta koilliseen. Tätä on sanottu Pyhäkoskenmäeksi.



Kerrottiin, että täällä oli maantietä tehtäessä näkynyt mustaa maata. Nyt ei voinut ainakaan ojanreunoissa Laitilan rajalle saakka havaita mitään sen tapaista eivätkä sinne tänne mäkeen tehdyt koekuopat tuottaneet tulosta.

## HALLU

159. Hannu

mv Arvo Kallio Kylähiisi Hannu

Pitäjäkartta III:3  
6

Ilmakuva 63108 56

Kauppakunnan Hallun myymälästä n. 100 m itään, Hallun-Kallelan tien pohjoispuolella on sen ja Hannuun y.m. vievän tien välissä laidunalue, joka on joskus ollut viljelyksellä. Kylätien laidassa on siinä kapea kivikkoinen raivaamaton alue. Tässä, kylätiestä n. 10 m ja tien laidassa olevasta pienestä vajasta n. 20 m luoteeseen on suuren maakiven ympärillä pienempää kivikkoa rauniona. Kivien välissä on hiilimaata.

Tästä n. 50 m pohjoiseen on Hannuun y.m. vievä tie leikannut eteläpuolella olevan hiekkaisen kumpareen laitaa ja tässä leikkauksessa näkyy nokimaata.

Laitumen keskellä on siellä täällä näkyvien kallioiden päällä kivikasoja, joita on osaksi purettu ja ajettu pois. Niissä ei näy mitään hautaan viittaavaa, ei edes hiiltä. Todennäköisesti ne ovat peltökiviraunioita.

## PALSA

Pistilä

Ks. n:o 145



C. "Kivikehät", muut epämääräiset kivilatomukset

SUONTAKA

Suontaka

Ks n:o 101

RIDANALA

160. Tuomola

Kotometsä eli Palometsä

mvt Viljo ja Arvo Henttula Kalanti Ridanala

Peruskartta 113107 - 48/26

Schvindt s. 6

Tallgren VSH s. 196

Schvindt: "Tuomolan talon Kotometsässä sanottiin olevan kivi-kehä".

Kotometsä eli Palometsä on Tuomolan talosta n. 500-600 m. länsilounaaseen, Haudonsaaren maantien pohjoispuolella. Se on kivikkoinen metsämäki, jonka pohjoispuolella on pieni peltoalue ja Ojalan talo.

Tuomolan isännät eivät tienneet mitään kivikehästä ja ilmeisesti Schvindtkään ei ole sitä itse nähnyt. Mäen itäpäässä, tien varressa olevista kasvihuoneista koilliseen on suuren siirtolohkareen eteläpuolella kiviä kehämäisesti, ilmeisesti kivikon penkomisesta johtuen. Schvindtin aikana sitä tuskin vielä on ollut. Muuta ei mäellä näkynyt.



161. Nohkola

"Kalevanpolku"

agronomi Vaito Nohkola Kylähiisi Hallu

Pitäjänskartta III:3  
6

Ilmakuva 63108 56

Valokuva 58

Nohkolan talon (ks n:o 60) luoteispäädystä n. 50 m länteen alkaa kivilatomus, jonka nimi hallulaisen opettaja Seppo Mäki-Arvelan mukaan on "Kalevanpolku".

Se on kivistä ladottu "tie", joka laskee Nohkolan mäen kuvetta länsilounaaseen Sirppujokea kohti ja joka erottuu selvänä ilmakuviissakin. Selvästi havaittavana se on n. 60 m pituinen, mutta op. Mäki-Arvelan kertoman mukaan se jatkuu aivan joen rantaan, ja vielä joen toisellakin puolella on hänen mukaansa havaittavissa tien pätkiä, jotka suuntautuvat kohti Kalannin kirkkoa.

Tien leveys on n. 3 m, se on tasaiseksi ladottua kiveystä, reunoilla kivet ovat isoja, keskellä pienempiä. Kiveyksen vahvuus on toista metriä. Paikoin se on vielä hyvässä kunnossa, mutta toisin paikoin on siihen pengottu kuoppia. Alaosassa keskellä kivilatomusta kasvaa koivu- ja raitapensaikko.

Mäen päällä ei kiveystä näy, mutta agronomi Nohkola arveli, että nykyisen Hallun kylätielle vievän koivukujan pohjana on samanlaista kivitietä.



VELLUA

162. Vähä-Kuuanvuori

Pitäjäkartta III:3  
11

Karttaluonnos 8.

Vähä-Kuuanvuori on Lahden, Velluan ja Kuuantaan kylien rajalla oleva kallio. Se sijaitsee Isosta Kuuanvuoresta lounaaseen, Korvenkylästä Kuuantakaan kulkevan tien lounaispuolella, tiestä n. 200 m. Itään ja pohjoiseen on kallio jyrkkä, muuten, varsinkin kaakkoon päin, loiva. Vain kallion korkein kohta, sen luoteisosa, on paljas, muualla kasvaa metsää.

Paljaan kallion itälaidasta, sen juurelta lähtee kaakkoon päin matala  $1\frac{1}{2}$  - 2 m levyinen matala sammaleinen kivivalli, joka on n. 70 m pituinen (ks. karttaluonnos). Kaakkoispäässä se käy melko epäselväksi. Kivet ovat etupäässä pienehköjä, "hiidenkiuaskokoa", mutta välillä on vallissa yksinäisiä isompia kiviä. Valli on koilliseen viettävän jyrkähkön rinteen päällä, koillisessa on pieni suo.

Paljaan kallion länsiosasta alkaa toinen valli. Kalliolla se on kaksihaarainen. Toinen haara on n. 20 m mittainen, suunta luoteesta kaakkoon. Sen luoteispäästä alkaa toinen valli, joka kulkee ensin 8 m lounaaseen, sitten 9 m kaakkoon, jatkuu hajanaisena etelään, paljaan kallion reunaan asti. Siitä valli kulkee n. 40 m matkan kaakkoon ja kääntyy vähitellen itään. Kokonaispituus on n. 120 m. Tämä valli on samanlaisista kivistä kuin koillislaidalla oleva ja myös tässä on välillä isompia kiviä. Sen eteläosassa pistää etelään n. 10 m mittainen vallinpätkä.

Vallien kaakkoispäiden väliin jää n. 30 m kivetön alue, jossa on pari epäselvää pohjois-eteläsuuntaista kuopannetta, koko n. 2 x 1 m.



Kolmen kylän yhteinen rajapyykki on paljaan kallionhuipun juurella ja sen luona on epämääräistä kivikkoa. Koillinen valli on Kuuantaan kylän alueella, lounaisemman pohjoispää Lahden, eteläpää taas Velluan kylän maalla. Paikannimiarkistossa olevien tietojen mukaan on Vähä-Kuuanvuorella Lahden kylässä "kiviröykkiö" ja Velluan puolella "Hiittenluolat" niminen paikka, josta sanotaan "röykkiöitä pienistä kivistä". Todennäköisesti ne tarkoittavat juuri tätä vallia.

Samanlaista vallia on mm Kodisjoen "Hiidenkirkossa" (ks Kodisjoen inventointikertomus 1963 n:o 67). Mistään "muinaislinnan" vallista ei tässä ole kysymys, vaan se voi olla luonnon työtä.

#### LAHTI

163. Pere

Pihaperkko

Pitäjänskartta III:3  
11

Peruskartta 113107 - 40/29

Schvindt n:o 49

Schvindt mainitsee, että Pereen talon Pihaperkon Hakamaassa, metsässä, talosta n.  $\frac{1}{2}$  km on eteläisellä mäenrinteellä omituinen kivilatomus, tehty suurista laattakivistä.

Pereen talossa ei ollut tietoa mistään kivilatomuksesta. Pihaperkon alue on talosta pohjoisluoteeseen. Siellä on metsässä kivikkoharjanne, ilmeisesti entinen rantamuodostuma, mutta latomuksen tapaista ei näkynyt.



D. Pirunpellot

ELKKYINEN

164. Marippavuori

Hiidenkallio

Hiittenpiikain huone

rouva Aino Kiianmies Oulu

Pitäjänskartta III:2  
10

Valokuvat 56 ja 58

Killinen s. 161

Schvindt n:o 38

Tallgren VSH s. 191

Killinen: "Velhoveden rannalla Ölkkyisten kylän mailla on korkea Marimppan vuori. Vuoren korkein kohta on laajalta pääkallon kokoisilla ja vähän suuremmilla kivillä peitetty; tähän kivikkoon on kaivettu aivan pyöreä kuoppa, jonka halkaisija on 15 kyynärää pitkä, seinät sisäpuolelta ovat aivan pystysuorat, 3 - 4 jalan korkuiset; kaivoksen pohjana on siileä kallio. Tällä rakennuksella on nimenä Hiittenpiikain huone (=hiitten tyttären huone). Kerrotaan, että Marimppan vuoresa on ennen paljon hiisiä asunut ja tässä kammiossa ovat asuneet hiitten neitoset".

Schvindt: "Ellän talon maalla Velhoveden rannalla on n. 60 m merenpinnasta kohoava Marippavuori, sen yläosa on tasainen ja laajalti peitetty kooltaan yhtäläisillä kivillä. Kivikerros vahvenee keskipaikalle ja muodostaa pyöreän kummun, jonka keskellä on aukko n. 7 m läpimit. ristiin. Aukkoa sanotaan



"Hiitten piikain huoneeksi" ja on se pohjasta yläreunaan n. 1,5 m korkea.

Marippanvuori on Velhoveteen pistävällä niemellä Ellän talosta n. 1 km pohjoisluoteeseen. Hiidenkallio eli Hiittenkallio on sen korkein kohta. Alue ei kuulu enää Ellän talolle vaan Hiidenkallio-nimiseen tilaan.

Vuori on jyrkkärintainen ja korkea, joskin Schvindtin arvio, 60 m, on liian suuri. Taloudellisella kartalla n:o 1131 on sen kohdalle merkitty 23 m y.m.p. Rinteet kasvavat metsää, lalla on puita harvemmassa.

Vuoren laen kaakkoisosassa on laajahko kivikko, alaltaan n. 40 x 40 m. Se on tavallinen jääkauden muodostama pirunpelto, jota aarteiden etsijät ovat kaivelleet. Suurin kuoppa "Hiitten piikain huone" eli "Hiitte piikatte ringi" poikkeaa kuitenkin tavallisista "aarrekaivannoista". Se on pyöreä ja halkaisijaltaan n. 7 m. Pohja on melko tasainen, ei kuitenkaan kalliota vaan maansekaista kivikkoa, jota on kaiveltu. Reunat ovat melko pystysuorat ja n.  $\frac{1}{2}$  m korkeat. "Huoneessa" kasvaa koivuja, pihlajia, pieniä kuusia ja katajia. Niin säännöllinen ei kuoppa ole kuin Killisen piirtämässä kuvassa (Killinen s. 162, k. 12), mutta joka tapauksessa se on säännöllisempi ja suurempi kuin aarteidenetsijöiden kuopat. Sellaisia on täällä useampia, mm "huoneen" lounaispuolella 3 m läpimittainen koivuja kasvava kuoppa.

Marippanvuoreen liittyy paljonkin tarinoita. "Hiittenpiikain huoneesta" n.  $\frac{1}{2}$  km länsiluoteeseen pistää Velhoveteen pieni kallioniemeke, Kalevankallio, jonka päässä aivan rannassa on Kalevanpojan vaha, suurehko irtolohkare, johon nyt on hakattu numero 175. Sen on Kalevanpoika heittänyt Pyhämaan Heinäsistä. Kalevanpoikain on kerrottu purjehtineen täällä Velhoveden yli



Heinäsiin punaisella paadella. Killinen taas on kuullut (s. 152), että hiidet aikoivat rakentaa Heinäsistä sillan Marippanvuorelle. Jossakin vuoren rinteessä pitäisi olla Uuninsuu-niminen onkalo, jota nyt ei löytynyt.

N. 150 m pirunpellosta luoteeseen on paljaalla kalliolla kivistä ladottu risti. Pitempi osa on siinä pohjois-eteläsuuntainen ja 4 m pitkä, sivuhaarat 1 m pituisia. Se on kai jonkin hukku-  
mistapauksen muisto: puuristien pystyttäminen rannoille sellaisten muistoksi on ollut yleistä.

#### PYRRILÄ

165. Mäntylä

Kotometsä

Pitäjänskartta  $\frac{III:2}{10}$

Maisilan talosta n.  $\frac{1}{2}$  km luoteeseen on kallion itäosassa laajahko kaiveltu pirunpelto.

#### KINGO

166. Hunnunvuori

Peruskartta 113107 - 48-49/21

Korkeus n. 22  $\frac{1}{2}$  m

Hunnunvuori on Maurumaan - Elkkysten tieltä Varjorantaan ja Pyrrilään vievän tien eteläpuolella. Sen ylitse kulkevan sähkölinjan itäpuolella, n.  $\frac{1}{2}$  km Pyrrilän tiestä, on pirunpeltoa. Etelämpänä on Kingon ja Maurumaan kylien rajalla ladottua kiviaitaa.



SANNAINEN

167. Rontinmetsä

Kalevankallio

Hiittenvareja

mv Alpo Antola Kalanti Pettäinen

Pitäjänskartta III:3  
6

Valokuva 59

Schvindt n:o 29

Opas Yrjö Lujalahti

Schvindt kertoo Sannaisissa olevasta Kalevankalliosta eli Kalevanpoikain muurista, jota hän epäilee geologiseksi muodostumaksi. Kysymyksessä onkin laaja yli 100 m pitkä ja 30 m leveä pirunpelto. Se on entisellä Ronttilantalon maalla, Rontinmetsässä, Inhamon kylän Sirppujoen sillasta n. 1,3 km itään, pienestä Kärkisjärvestä n.  $\frac{1}{2}$  km länsilounaaseen.

Muodustuma tunnetaan seudulla hyvin. Sen nimiä ovat Hiittenvareja ja Kalevanpoikatte muuri. Aarteenetsijät ovat sitä kaivelleet, samoin jotkut muinaisuuden harrastajat.

168. Hiippavuori

Peruskartta 113107 - 49/27

Hiippavuori on Vähän-Villilän talosta n. 300 m itään, Kullijärven eteläpään länsirannalla. Vuoren itäreunalla on pirunpeltoa.

HALLU

Pihlava

Ks n:o 10



169. Kullavuori

Pitäjänskartta III:3  
7

Ilmakuva 63108 54 ja 56

Tallgren VSH s. 195

Opas Jalo Luukkala

Tallgren mainitsee, että Hallun Aulan Kullavuorella "Suutelan talosta n. 1  $\frac{1}{2}$  km S on "kivivare", "jääkautinen kivikko", "hiden-kiuas".

Kullavuori on Suutlasta alun toista kilometriä koilliseen. Siellä on laajahko pirunpelto.

Tarinan mukaan Kullavuorella on ollut kultaa, mutta hiidet ovat sen vieneet.

KORVENKYLÄ

170. Korvenkallio

Pitäjänskartta III:3  
11

Tiedottaja Niilo Nurmi

Korven talon takana Korvenkalliolla on pirunpelto.

HAUDO

171. Helkonvuori

Pitäjänskartta III:3  
11

Ilmakuva 63108 42

Kansanrunousarkisto



Sautujärvi on Haudon, Korvenkylän ja Kuuantaan kylien rajoilla. Sen itäosasta pistää koilliseen pitkä ja kapea Helkonpuhti. Tämän kaakkoisrannalla on korkea ja laaja Helkonvuori. Vuoren laella on laaja-alainen pirunpelto. Pienempiä kivikoita on siitä lounaaseen olevilla kallioilla.

Kansanrunousarkistossa on tieto, että Kallelan kylässä on ollut pakanallinen uhripaikka "Tynnyrijärven lähellä .. toisen järven luona". Helkonvuoren luona on kaksi Tynnyrijärveä, toinen vuoren etelä- ja toinen kaakkoispuolella. Kallelan rajalle niiden luota on matkaa  $\frac{1}{2}$  - 1 km. Tarkoittaisiko "uhripaikka" Helkonvuorta, jonka nimessä kenties piilee sana helg (pyhä).

#### KUUAANTAKA

##### 172. Kuuanvuori

Pitäjänskartta III:3  
11

Killinen s. 160

Kuuanvuori on Kalannin korkein kohta, sen laki on n. 53 m y.m.p. Se on Sautujärven eteläpuolella, kirkosta n. 4 km etelä-kaakkoon. Sieltä on laaja näköala yli seudun. Laella on ollut torni, josta on jäljellä tukirautoja. Siellä on ollut myös "Suomen rannikoita kulkeva sanalennätin-laitos". Lähellä huippua on vielä kirjoitus, joka on hakattu Männäisten ruukin omistajan maaherra Samuel af Ugglasin käynnin muistoksi 1797.

Vuoren itärinteellä on laaja pirunpelto.

#### KAHLOINEN

##### 173. Kömpänmäki



Pitäjäkartta III:3  
12

Ilmakuva 63108 44

Killinen s. 162

Kallelaan ja Varhelaan Vehmaan maantieltä tulevasta tiestä erkanee lähellä Lukkionojan tiehaaraa Kahloisiin vievä tie. Sen länsipuolella, tiehaarasta n. 1 km etelään, Kahloisten talosta n. 400 m länteen on Kömpänmäki, jonka päällä on pirunpelto. Tarinan mukaan siinä on "aanhauta", josta juhannus yönä joka 25:s tai 50:s vuosi nousee savua. Jos uskaltaa silloin mennä noutamaan sieltä aarteita, saa sieltä kultaiset "kakkulat" ja kalleuksia 7 pitäjän tarpeiksi. Jotkut ovat savun joskus nähneetkin, mutta eivät ole tohtineet paikalle mennä. Kuitenkin kivikkoa on myös kaiveltu.

Killisellä paikka on "Kömpöpän mäen" nimellä. Jo hänen aikanaan oli kivikkoa ahkerasti pengottu.

#### E. Kartanonpaikat

#### UUSSAARI

##### 174. Uussaari

mv Paavo Uussaari Kalanti

Peruskartta 113107 - 47/26

Killinen s. 168, 172-173

Schvindt n:o 26

Lagus V.G. Finska adelns gods och ätter. Helsingfors  
1860

1600-luvun alussa sai Turun linnan käskynhaltija Nils Kijl



läänityksen mm Udeltakirkolta. Siihen kuului "Renanpärä (=Ruonanperä), Tyngy (=Tynki), Kaskis (=Kaskinen), Rydenala (=Ridanala), Saimus (=Sannainen?), Katina, Silfuoila (=Siivola), Kaifuoila (=Kaivola) sekä Peutis (=Pettäinen?). Nämä kylät muodostavat yhtenäisen alueen Sirppujoen varressa Kalannin kirkosta luoteeseen. Kijl nimitti itseään Uussaaren herraksi (till Ousari) ja nähtävästi hänen pääkartanonsa Gamblegård, joka Laguksen mukaan on ollut Udellakirkolla, on ollut juuri läänityksen keskellä olevalla Uussaaren mäellä. Nils Kijl haudattiin pitäjän kirkkoon, jossa vieläkin on jäännös hänen hautaveistoksestaan. Tyngin kylässä olevat Kiilijärvi ja Kiillimäki (ks n:o 8) ovat epäilemättä saaneet hänen mukaan nimensä.

Uussaaren mäkeä on myöhempi asutus niin myllännyt ja ta-soittanut, ettei 1600-luvulla siinä mahdollisesti olleista rakennuksista ole mitään näkyvissä. Killinen kertoo, että kun talon peltoja 1800-luvulla "uudestaan saroitettiin, oli siinä 30-40 sylen pituudelta 4 kyynärän levyistä muurin perustusta sekä runsaasti tiili- ja kalkkisoraa. Muurin perustus oli käynyt nykyisen asuinrakennuksen päästä siihen, missä nyt on tuulimylly eli kaakosta luoteeseen". Pelloista löytyy jatkuvasti iältään epämääräisiä tiilen kappaleita.

Killinen kertoo myös, että "Kijlin aikaisiksi luullaan seitsemää Uussaaren luona olevaa ruutulampia; näistä on viisi kartanon vieressä mäessä, kaksi kartanon alla olevassa alavassa niitussa". (vrt n:o 175). Kahdesta viimeksimainitusta ei ole tietoa. Sen sijaan mäellä talon kaakkoispuolella on kuusi entistä lammikkoa näkyvissä, kaksi näkyy peruskartallakin. Lähinnä taloa oleva on puhdistettu muutamia vuosia sitten. Tarinan tietämää tiilipohjaa siinä ei ole, vaan pohjana on sileä kallio. Alal-



Alaltaan se on n. 10 x 40 m ja sen rannalla on talon sauna. Kauempana olevat lammet ovat kasvaneet umpeen, niissä on päällä hyllyvä rahkasammal kuin suolammissa.

Tarina kertoo, että kellarin luota johtaa maanalainen käytävä Kalannin kirkkoon. Tämän käytävän pituus olisi siis yli 4 km ja se menisi jossakin kohdassa Sirppujoen ali. Toinen samanlainen käytävä vie kuulemma vanhan luhdin luota, nykyisen lipputangon paikkeilta mäen ali lounaaseen Nokiniitylle, jonne matkaa tulee n. 400 m. Täällä Nokiniityllä kuuluu juhannusöisin liikkuvan kulta-auraa vetävä hevonen. Niityllä on myös kaksi suurta siirtolohkareta, joiden kerrotaan olleen Kalevanpojan heittämiä. Kolmas Kalevanpojan vaha on Nokiniityn itäpuolella olevalla Vahaniityllä. Kaikki nämä vahat on merkitty peruskartalle.

Nokiniityn pohjoispuolella on Niiniojan varressa Kuurinmäki, joka on Uussaaren mäen läntisin kärki. Tyngin Vähä-Heikon vanha isäntä kertoi siellä olevan hautoja. Mitään epäilyttävää ei siellä kuitenkaan näkynyt, vain jokunen epämääräinen kuopanne ja pelto-kivikasoja.

Uussaaren vanhan saunan paikkeilla kerrotaan olleen kolme "hautakuoppaa". Ne ovat olleet talosta itään päin ja melko syviä, mutta hävinneet maantietä levennettäessä. Hautoja ne tuskin ovat olleet.

Uussaaren mäessä kerrotaan myös aarnihautoja palaneen.

#### MÄNNÄINEN

175. Männäinen

Isänniitynmäki eli Ruutlamminmäki

mv Kustaa Nevavuori Kalanti



Peruskartta 113107 - 45/28

Killinen s. 172

Tallgren VSH s. 197

Maisteri Kahilan ilmoitus 15. 9. 1936

Löydöt KM 5769 Keramiikkaa historialliselta ajalta.

Killinen kertoo, että Männäisistä 1 virsta Uuteenkaupunkiin päin on Ruutlammin mäki, jolla on aikoinaan ollut suuren herran kartano, joittenkin arvelun mukaan sen Kijlin, jonka kivinen kuva on kirkossa. Siellä on ollut tiilipohjainen "ruutulammi", josta mäki on saanut nimensä. Killinen kävi katsomassa lampea, mutta arvelee sitä hiekanottokuopaksi. Mäellä hän havaitsi myös rakennusten raunioita.

1911 tuli museoon muutama pala historialliselta ajalta peräisin olevaa keramiikkaa, jota oli löydetty "Männäisten Ruukin Isonniityn mäestä" kivirauniosta. Raunioita kerrotaan mäellä olevan useita.

1936 ilmoitti maisteri Kahila, että Kalannin kirkonkylässä on Isänniityn tai Isonniityn mäellä 7 - 8 matalaa 4-7 m läpimittaista kiviröykkiötä.

Nämä kaikki tiedot tarkoittavat samaa mäkeä. Se on Kalannin kirkosta n. 1.8 km länteen aivan Uuteenkaupunkiin vievän maantien varressa. Vanha maantie on kiertänyt sen pohjoispuolitse, mutta tien oikaisussa on leikattu kalliota, jolloin tien pohjoispuolelle on jäänyt pieni kallionosa. Siitä johtuen kuulee paikkaa nyt joskus sanottavan Gibralttariksi. Varsinainen nimi mäelle on Isänniitynmäki, josta Isonniitynmäki on väännös. Ruutlamminmäki on unohtumassa oleva nimitys. Mäen itäpuolella pienemmällä mäellä oleva talo on saanut nimekseen Linnamäki, ilmeisesti juuri "kartanon" vuoksi. Mahdollisesti tämäkin on mäen vanha nimi.



Paikka on metsikköinen kalliomäki, jolla kasvaa etupäässä mäntyä, aluskasvillisuutena on heinää. Sen pohjoisosassa lähellä tieleikkausta on lammikko, alaltaan n. 5 x 10 m. Hiekkakuopalta se ei oikein vaikuta. Tämän lammen etelä- ja lounaispuolella on kaksi rakennuksen kiuasta, joista toisesta tuli koekuopasta tiiltä, toisesta palaneita kiviä ja savea. Mäen päällä on useita muitakin kivikasoja, joista toisista tuli hiukan tiiltä. Alavassa kaakkoisosassa on myös kiviraunioita, jotka täällä voivat olla pellostä raivattuja.

Mäen lakea kiertää tasaiselta vaikuttava kivikko, joka voi olla keinotekoinen.

Mäellä on siis ollut historiallisella ajalla rakennuksia, joihin tarinat kartanosta liittynevät. Kijlin läänitykset näyttävät kuitenkin keskittyvän Uussaaren ympärille, joten hänen kartanostaan tässä tuskin on kysymys.

Mv Lauri Isotalo Siuttulan kylän Kalevan talosta kertoi, että hänen koulua käydessään olivat pojat löytäneet miekan ja joutain muutakin kivirauniosta, joka oli ollut Isänniityn vainiossa mäen lounaispuolella. Alue on alavaa tasaista peltoa eikä siinä enää näy mitään jälkiä raunioista.

F. Sodjansaari, hävinnyt kylä

HALLU

176. Nohkola

Sorimäki

Agronomi Vaito Nohkola

Pitäjänskartta III:3



Ilmakuvat 63108 42 ja 56

Tiedottaja opettaja Seppo Mäki-Arvela, Hallu

Kalannissa on aikoinaan ollut Sodjansaari-niminen kylä, joka sittemmin on hävinnyt ja paikkakin on unohtunut.

A.A. Gustafssonin kirjoituksen "Maanjaot ja kylämuodostumat Varsinais-Suomes<sup>sa</sup> keskiajalla (Maanmittaus n:o 1-2, 1935). Liitteenä III olevalla kartalla "Uudenkirkon pitäjän maatumat" on Sodjansaari sijoitettu Sirppujoen varteen Männäisten ja Kainun välille. Saman kartan on Arvo Meri ottanut liitteeksi väitöskirjaansa: "Vanhan Vehmaan kihlakunnan pitäjien ja kylien nimet". I. (Helsinki 1943), mutta hän on sijoittanut Sodjansaaren siinä Sirppujoen mutkaan Hallun ja Haudon kylien välille.

Viimeksimainitulta alueelta on opettaja Seppo Mäki-Arvela etsinyt kylän paikkaa ja arvelee löytäneensä sen.

Paikka on Sorimäki-niminen metsäinen mäki, jonka nimessä näyttää säilyneen alkuosa Sodjansaaren nimestä. (Esim. Kodjalaa sanotaan seudun murteella - suunnilleen - Korilaksi). Mäki on Kalannin kirkosta n.  $3\frac{1}{2}$  km itään ja Hallun Pekan talosta n. 900 m etelään. Mäki on peltojen ympäröimä. Sen itäpuolella on Sirppujoki; Umpurioja, joka laskee Umpurijärvestä Sirppujokeen on aikaisemmin mennyt sen pohjoispuolitse, mutta nykyisin se on kaivettu määnen mäen länsi- ja eteläpuolelta.

Mäen Nohkolalle kuuluva länsiosa on hakattu puhtaaksi metsästä, vain pientä vesakkoa on jäljellä. Maasto on kivikkoista heinää ja kanervia kasvavaa mäkeä. S. Mäki-Arvela kertoo havainneensa täällä rakennusten pohjia ja kaivon paikan sekä mäen juurella pellolla kivettyjä tien pätkiä.

Inventoinnin yhteydessä ei heinikossa voinut nähdä rakennusten paikkoja. Vain kaksi kuoppaa havaittiin. Toinen niistä on



mäen lounaisreunassa olevasta ladosta n. 50 m itään, sen halkaisija on n. 2 m ja syvyys n.  $\frac{1}{2}$  m. Siitä 15 m itään on Nohkolan ja Iiskalan raja-aidan vieressä on toinen kuoppa, halkaisija 1 m, syvyys  $\frac{1}{2}$  m.

G. Rakennuksen pohja

## PEHTO

### 177. Männistö

Pitäjäkartta  $\frac{III:3}{12}$

Koskijärven itäpuolelta Mutaisiin vievän metsätien varressa, Männistön talosta (om. Oksanen) n. 200 m koilliseen on aivan Kallannin ja Laitilan rajalla nummessa näkyvissä rakennuksen pohja. Koska se näyttää poikkeavan tavallisista pohjista on se otettu tässä mukaan vaikka se tuskin on kovin vanha.

Pohja on metsätien länsipuolella, n. 12 m siitä ja erottuu selvänä tasaisen nummen pinnasta. Se on suorakaiteen muotoinen, lounais-koillissuuntainen, koko 4 x 11 m. Kummassakin päässä on ollut neliömäinen huone 4 x 4 m ja niiden välillä on eteinen. Lounaispään "huoneessa" on kivijalka suurista kivistä. Itäisessä nurkassa on kiukaan jäännös n. 2 x 2 m. Sen vieressä on kaakkoisseinässä kivijalassa aukko.

Välikössä on myös kivijalkaa. Sekä luoteis- että kaakkoisseinässä on aukot, eivät kuitenkaan vastakkain.

Koillispään "huoneen" permanto on ladottu kokonaan suurehkoista kivistä. Latomuksen korkeus on n. 30 cm.

N. 2 m rakennuksen pohjan pohjoisnurkasta koilliseen on matala



la kivikasa 3 x 1 m, suunta pohjois-etelä. Samoin itänurkasta n. 2 m koilliseen on samantapainen kivikasa, 4 x 1 m, suunta itä-länsi.

Rakennuksen pohjan ympärillä on pihamaa, jota koillisessa, idässä, etelässä ja lounaassa rajoittaa matala pienistä kivistä tehty kivialta; paikoin siinä on vain yksi kivi kohdallaan. Idässä metsätie kulkee aivan tämän "aidan" vierustaa. Lännessä ei aita näy.

H. Hiidenkirnut y.m.

#### MÄNNÄ INEN

178.

Kata

mv Huugo Kaerittu

Peruskartta 113107 - 45/29

Katan talon vieressä on kalliolla kaksi hiidenkirnua, joista toinen kuuluu olevan n. 2 m syvä, toinen vajaa 1 m.

#### HAUDO

179.

Sautujärvi

Sampo Laatto

Pitäjänskartta III:3

(Ilmakuva 63108 42)

Sautujärven pohjoisrannalla Tuomistonniemen tyvessä länsipuolella on sileässä rantakalliolla veden syömä pitkulainen kolo, pituus n. 1 m, leveys 15 sm ja syvyys  $\frac{1}{2}$  m.



VARHELA

180. Rekola

Kattilavainio

Pitäjänskartta III:3  
7

Ilmakuva 63108 44

Rekolan talon Kattilavainiossa, Lukkionojan eteläpuolella, on kalliossa hiidenkirnu.

181. Hannula

mv Aarne Kauppila

Pitäjänskartta III:3  
12

Ilmakuva 63108 46

Hannulan metsäpalstalla, Raulan talosta n. 700 m kaakkoon, pellon reunasta n. 50 m länteen on pienessä kalliossa soikea hiidenkirnu, johon mahtuu 9 ämpäriä vettä.

I. Lähteet y.m.

MÄNNÄINEN

182. Kirjailija F.M. Karrakoski

Peruskartta 113107 - 45-46/29

Ilmakuva 63108 58

Karrakosken talon pohjoispuolella on kalliossa kolo, jossa



kuulemma aina on vettä. Sen avulla on poistettu syyliä: lankaan tehtiin niin monta solmua kuin syyliä oli ja lanka jätettiin veteen.

183. Kolkatan lähde (Golgatan lähde)

Peruskartta 113107 - 45/29

Ilmakuva 63108 58

Saarisen kaupan tontilla "Kolkatan mäellä" on Kolkatan lähteeksi sanottu lähde, josta on joskus otettu parannusvettä. Nykyisin lähteestä on vedetty vesijohto.

184. Apurinlähde

Suomi 1855 n:o 50; kerrotaan että n. 80 sylvä kirkosta on Apurinlähde niminen kirkasvetinen lähde. Parantavista ominaisuuksista ei ole tietoa, ei myöskään tarkemmasta paikasta.

HALLU

Kurjenlähde

Ks n:o 127

J. "Renkaat kalliossa"

PYRRILÄ

185. Maisila



Saarenmäki

Pitäjänskartta  $\frac{III:2}{10}$

Kertoja Erkki Maisila

Maisilan talon maalla, talosta n. 1 km itäkaakkoon on Saarenmäki-nimisellä paikalla ollut kalliiossa rautarenkaita, mutta ne on otettu aikoinaan pois.

#### RUONANPERÄ

186. Laukosaari

Peruskartta 113107 - 46/26

Kertoja mv Lauri Isotalo

Laukosaari on pieni metsikköä kasvava mäki niittyjen keskellä Kalannista Alsilan kautta Ruonanperään tulevan tien pohjoispuolella Ruonanperän tiehaarasta n. 600 m Kalantiin päin. Mäellä on helsinkiläisen Hurmeen huvila.

Mäen pohjoislaidalla, huvilasta pohjoiseen on pienehkö kallio, jonka itälaita on kohtisuora ja n. 2 m korkea.

Kalevan talon isäntä Lauri Isotalo kertoi, että tässä seinämässä oli ollut aikoinaan rautarenkaita, jotka seudun pikku-pojat olivat aikoinaan katkaisseet. Hänen tietämänsä mukaan rautatappien pitäisi vielä olla paikoillaan.

Niitä ei kuitenkaan näkynyt. Seinämässä on joukko kuoppia, joista syvin, n. 15 sm, voisi olla hakattu. Osa kuopista on kuitenkin veden kuluttamia kuten kavion jälkeä muistuttava puolilympyrän muotoinen kuoppa.



KALLELA

187. Levanttevuori

mv Veikko Virtanen

Pitäjänpöytä III:3  
6

Ilmakuva 63108 44

Kertoja Paavo Laurila

Levanttevuori on metsäinen vuori Sirppujoen ja Kallelan-Hallun tien välillä, Koivumäen talon koillispuolella. Länteen ja lounaaseen on vuoren seinämä jyrkkä ja korkea. Koivumäen isäntä Paavo Laurila kertoi kuulleen, että täällä on ollut rautarengas kalliossa. Itse hän ei sitä ole nähnyt eikä sellaista myöskään nyt löytynyt.

Tarinan mukaan Kallelan viimeiset hiidet ovat asuneet Levanttevuorella.

K. Kirkonpaikat

VILLIÄ

188. Villi-Villiä

mv Erkki Virtanen Kalanti

Peruskartta 113107 - 48-49/27

Korkeus n. 5 m.

Suomen kirkot I. Tove Riska: Vehmaan rovastikunta. Helsinki

1959 (s. 164)

Esa Kahilan tutkimuskertomus 1936 (hist. osasto)



F.A. Söderholmin ilmoitus 31/9 1919: Vähävillilän maalla n. 5 km kirkosta Sirppujoen rannassa 151 ask. pitkä kiviröykkiö, 2,36 m korkea. Nimi "Kirkkomaa".

Paikka on Sirppujoen itärannalla, nykyisin Väli-Villilän maalla Vähä-Villilästä n.  $\frac{1}{2}$  km lounaaseen. Se on pieni kivikkoisen kumpare, jolla kasvaa haapoja ja katajia. Tarinan mukaan ~~ma-~~ on tässä ollut joskus kirkko. Paikalla on suoritettu tutkimuksiakin, mutta ne eivät ole tuottaneet vahvistusta tarinalle.

#### VELLUA

##### 189. Kirkkomäki

mv Mauno Pirilä Kalanti Vellua

Pitäjänskartta III:3  
11

Killinen s. 171

Tallgren VSH s. 197

Kirkkomäen talo on Kalannin asemalta n.  $1\frac{1}{2}$  km itäkaakkoon, Velluanpuron pohjoispuolella. Talo on matalalla mäellä. Tarinan mukaan on talon eteläpuolella kirkonpaikka ja joskus sitä on sieltä etsittykin. Kiviaidan jäännöksiä lukuunottamatta ei mitään ole näkynyt. Nyt on paikka raivattu ja osittain jäänyt uuden asuinrakennuksen alle.

N. 700 m talosta pohjoisluoteeseen on Kirkkovainio-niminen vainio.

#### TAMMISTO

Kivistö



Kirkonloukas

Ks n:o 82

### L. Kirjoituksia kalliossa

#### HALLU

190. Nohkola

Agronomi Vaito Nohkola

Pitäjänpöytä III:3  
6

Ilmakuva 63108 56

Nohkolan talon (ks n:o 60) puistossa, talosta n. 100 m lounaaseen on matalaan <sup>tasaiseen</sup> kallioon hakattu ranskankielinen lause DIEU MON DEVOIR ET MON DROIT. Kirjoitus on vielä selvä joskin jäkäläinen ja sammaleinen.

Kirjoitus on ehkä 1700-luvun lopulta tai seuraavan vuosisadan alusta. Aikoinaan Nohkola on kuulemma ollut jonkun hovioikeuden (?) jäsenen virkatalo. Lähellä olevassa Luukkälässä, joka on ollut upseeripuustelli, on tarinan mukaan asunut majuri, joka on ollut "friimuurari" ja liitossa paholaisen kanssa.

KUUA NTAKA

Kuuanvuori

Ks n:o 172



M. Muistokiviä

Orivon Jaakolan talon luona on virsirunoilija Efraim Jaakkolan muistokivi. Kytämäellä on herännäishistoriaan kuuluvan Liisa Eerikintyttären muistokivi. Paulähteen kylässä, Kalannista Vehmaalle vievän maantien varressa sen itäpuolella n. 100 m Vehmaan rajalta on muistokivi: V.E. Aalto s. 4. 7. 1877. k. 20. 2. 1918. Kysymyksessä on punaisten 1918 ampuma uuskaupunkilainen kauppias. Samalla mäellä ammuttiin myös Kalannin nimismies.

N. Irtolöytöjä epämääräiseltä ajalta. Ruuhet, peninkulmapatsas.

191. Elkkynen

Lassila

Pitäjänskartta III:2  
10

Uudenkaupungin museo n:o 1123. Kirves, ikä epävarma.

Löydetty 1911 Lassilan talon pellon ojaan kaivettaessa puutarhamaasta talon akkunoiden alta kivisestä mäenrinteestä. "Pai-kan arvellaan olevan vanhaa talonperustaa".

Nykyisin Lassilan talo on Salmijärven itäpäässä, mutta aikaisemmin se on ollut samassa ryhmässä Elkkysten muiden talojen kanssa, kuten pitäjänkartasta nähdään. Sieltä on kirveskin löydetty.



192. Männäinen

Helkelä (Pietilä)

Peruskartta 113107 - 45/28

Pitäjänskartta III:3  
6

KM 3152 Pieni kirves

Löydetty "Männäisten kylän Pietilän Takavainiosta" Pietilä on nykyisin Helkelä. Se on Isänniitynmäen eli Ruutlammin mäen (ks n:o 175) pohjoispuolella. Takavainio on tuntematon. Helkelän kohdalta on vanhan maantien alta löydetty savesta hevosenkenkiä.

Männäinen

Isänniitynvainio

Rautamiekka y.m. ?

Ks n:o 175

193. Männäinen

Miekinmäki (=Kurjenkallio?)

Aulis Lehtonen Kalanti

Pitäjänskartta III:3  
6

Ilmakuva 63108 58

Kertoja F.M. Karrakoski

Miekinmäki on kallioinen metsämäki Sirppujoen itärannalla kirkosta n.  $\frac{1}{2}$  km länteen uuden ja vanhan maantien välillä. Tarinan mukaan on tänne haudattu Mieki-niminen sankari. Toinen tarina osoittaa hautapaikaksi joen länsipuolella olevan Miekinkankareen (ks n:o 157).



F.M. Karrakoski kertoi, <sup>että</sup> rakennettaessa Miekinnmäen pohjois-osaan uudesta sillasta n. 50 m Kalantiin päin sitä rakennusta, jossa 1964 oli Aulis Lehtosen kanala, oli siitä löydetty jotain rauta-aseita, jotka oli salattu. Mitään haudan merkkejä ei täällä kuitenkaan näkynyt. Mäen länsiosaan oli 1964 kaivettu perustuksia uutta taloa varten, eikä siinäkään näkynyt mitään epäilyttävää.

Mäen päällä on rukoushuone.

194. Kirkko

Pitäjänskartta III:3  
6

Ilmakuva 63108 58

KM 2278:5 Kirves

Kirves on löydetty 1884 kirkon korjauksen aikana alttarin alta. Killinen kertoo (s. 174), että kirkko on "Hiitten piikain" rakentama. Siellä on myös maanalainen käytävä (vrt n:o 174). Kirkkoa "reerattaessa" oli alttarin alta löydetty hiiliä, missä pyhiä savuja on poltettu (KRA).

195. Männäinen

Laukossuo

Pitäjänskartta III:3  
6

Ilmakuva 63108 58

KM 10606 Rautaharkko, neljänä kappaleena. Valurautaa.

Löydetty Männäisistä n. 2 km Kylähiiteen päin Laukossuon varresta tien oikaisua tehtäessä vanhan maantien alta. Ehkä peräisin Männäisten ruukin ajalta.



196. Kylähiisi

Ahtela

mv Leo Kangas

Pitäjänskartta III:3  
6

Ilmakuva 63108 56

Valokuva 60 sekä hist. osaston negatiivi n:o 74858

Penikulmapatsas vlta 1781

Uudenkartanon vanhaa kivikellaria purettaessa oli sieltä löydetty vanha penikulmapatsas, jossa on merkinnät: kruunu, G III, 7 MIL, N.F. ja 1781. Kivi oli ollut kellarissa merkipuoli piossa ja se on hyvin säilynyt. Se jäi Ahtelan pihaan.

Samanlainen pylväs kuuluu olleen Kylähiidestä Halluun vievän tien varressa tienhaaran lähetyvillä, mutta siihen oli hakattu myös tuoreita merkkejä. Nytemmin se on tietymättömissä, mahdollisesti käytetty tien tai sillan korjaukseen.

197. Hallu

Oro

Pitäjänskartta III:3  
6

Ilmakuva 63108 56

Uudenkaupungin museo 1646: Rautainen pistin

Museon luettelon mukaan löydetty Hallusta "Urhon talon pihalta". Paikka tarkoittanee Oron taloa, joka on Maunusta n. 300 m koilliseen. Esinettä en nähnyt, ja sen laatu jäi epäselväksi.

198. Häähä

Ala-Uotila



Pitäjänskartta III:3  
111

Schvindt n:o 14

Rautaesine

Schvindt mainitsee, että Ala-Uotilan puuvajaa tehtäessä 1894 oli sieltä löydetty "hohtimien tapaiset raudat".

199. Häähä

KM 3336:225 Kirves

Häähän kylän maalta 1896. Schvindtin museoon tuoma, mutta ei mainita kertomuksessa.

Vellua

Työväentalo

Ks n:o 19

Ruuhet

Yksipuolisia ruuhia on Kalannista löydetty useita. Esihistoriallisia ne tuskin ovat, eikä kaikkia ole talletettu. Niitä on Siuttulasta Kalevan talon maalta Niiniojan varresta ja Vasusaaren läheltä (kertoi mv Lauri Isotalo), Männäisten Katan niitystä (Uusi Suometar 24/10 1913), Korvenkylän Niinijärven rannasta Kotirannan maalta (löytänyt Niilo Nurmi 1964) sekä Niinijärven ja Sautujärven välillä olevasta Hotka-nimisestä pellosta (neljä ruuha, Uudenkaupungin Sanomat 22/11 1921), Paulähteen ja Sairasten rajalla olevasta Kakkurilammesta (säilytetään Vapolan talossa) sekä Vahteruksen kylän Karjasuosta (Turun Sanomat 12/7 1919).



#### IV. Tarinoita ja paikannimiä.

(lyhennykset: KRA = Kansanrunousarkisto; PNA = Paikannimiarkisto)

Hangri (n:o 93) Hallu. Hangrin mäessä on nähty aarnivalkeita (KRA), alueelta rautakautisia löytöjä jne. Lähellä Linnaluhdan niitty ja Kekkomäki eli Kekkolinna.

Helkonvuori (n:o 171) Haudo. Mahdollisesti KRA:n tieto Tynnyjärven luona olevasta uhripaikasta tarkoittaa tätä.

Nimellä yhteyttä ruotsin samaan hely<sup>G</sup> (pyhä) tai helgon (pyhimys)? Sautujärvessä Helkonpuhti. Vuorella pirunpelto.

Hiidenmäki ja Hiidenvainio (n:o 70) Kallela Hasu. Kalmisto-alue. Sana hiisi on suomenkielessä kuten myös virossa tarkoittanut pyhää lehtoa tai uhripaikkaa. Ilmeisesti kristinuskon vaikutuksesta se sai nykyisen paholaismaista olentoa ja sen asuinpaikkaa merkitsevän sisältönsä, koska kristittyjen mielestä pakanalliset pyhät paikat olivat tietysti paholaisen ja kaikkien pahojen henkien tyyssijoja. Sellaisissa paikannimissä kuin Hiidenmäki ja Hiidenvainio, jotka liittyvät rautakautisiin kalmistopaikkoihin, on vanha merkitys säilynyt. (Myös Kylähiisi). Sen sijaan hiisi-sanan myöhäisempi merkitys esiintyy tarinoissa hiisistä taikka hiittenpiioista sekä sellaisissa nimityksissä kuin hiittenvarejat ja Hiittenkallio.

Hiittenkallio eli Hiidenkallio (n:o 164) Elkkyinen Marippavuori. (Vrt Hiidenmäki). Vuorella on "Hiitten piikain



huone", jääkautisessa kivitörmästä hajaltaan epämääräinen laajahko kaivettu kuoppa. Vuori on Velhoveden rannalla ja Killinen on kuullut (s. 152), että hiidet ai-koivat rakentaa sinne sillan Pyhämaan puolelta. Vuorella on myös muistoja Kalevanpojasta (ks Kalevankallio). Hiittenluolat (n:o 162) Vellua. Kivikko Vähä-Kuuanvuorella. PNA

Hiittenvareja (n:o 11) Hallu Heilä, pronssikautinen(?) hautaröykkiö. PNA = "kiviröykkiö Heilän Isossametsässä Neikisten kalliolla". Hiittenvarejoiksi on Kalannissa sanottu yleensä kaikkia kivitörmäjä, joiden syntymiselle ei ole tiedetty "luonnollista" selitystä. Hiitten rakentamiseksi on arveltu paitsi kalliolla olevia hautaröykkiöitä myös luonnonkivikoita (vrt. seur.)

Hiittenvareja (n:o 167) Sannainen Kalevankallio. Suuri jääkauden muodostama kivikko (vrt. ed) ks myös Kalevankallio, Sannainen)

Hiu (Peruskartta 113107 - 46/21-22) Killinen s. 170. PNA.

Hiun alue on Uudenkaupungin ja Kalannin rajoilla, kaupungista 2-3 km pohjoiseen. Siellä on Hiujärvi, josta Hiunoja laskee mereen Hiunpuhtiin. Järven ympärillä on Hiunmetsä ja Hiunsuo, sen ja meren välillä Hiunniitty ja järven luoteispuolella louhikkoiset Hiunkalliot.

Killiselle on kerrottu, että täällä Hiujärven rannalla vuorella asustelee "paljaita paholaisia", jotka ennen ovat tehneet ihmisille paljon kiusaa. Onkin sanottu vihaisesta tai pahanilkisesta ihmisestä: "Niin-



hän sinä olet kuin Hiun piru". Kenties Hiu on yhteydessä sa-  
naan hiisi (vrt viron Hiiumaa = Hiidenmaa).

Hyypiävuori Kallela. KRA = Hyypiävuorella asunut jättiläisiä.

Jaakkola (n:o 40) Orivo. Mv Toivo Vallin kertoi, että Jaak-  
kolan maalla on hopeakätkö jonkun sodan ajalta.

Kainu (n:o 114) yksinäistila Sirppujoen koillispuolella Män-  
näisistä luoteeseen.

Kaismäki (n:o 60) Hallu Nohkola. Rautakautinen kalmisto. PNA:  
mäki on saanut nimensä siitä, että siellä on jos-  
kus joku Kaisa hirttäytynyt. - Seppo Mäki-Arvela taas  
kertoi, että mäellä on asunut rikas Kaisa-niminen  
kauppias siihen aikaan kun laivat ovat päässeet  
Sirppujokea ylös Nohkolaan asti. KRA: Kaisamäellä  
kummituksia.

Kaiskoski Sirppujoessa Kaismäen (Nohkolan) kohdalla.

Kaleva (n:o 200) Siuttula. Peruskartta 113107 - 46/26.

Kalevan talo on Kalannin - Uudenkaupungin maantiel-  
tä Alsilan ja Siuttulan kautta Ruonanperään vievän  
tien eteläpuolella, sen ja Niiniojan välissä. N-  
100 m talosta luoteeseen Niiniojan yli vievä sil-  
ta on nimeltään Kalevansilta. Talo ei ole vanha  
ja nimensä se lienee saanut sillan mukaan. Niini-  
ojan eteläpuolella olevalla mäellä, Torpanloukas-ni-  
misellä paikalla on palanut aarnihautoja. Läheltä  
pellosta on löydetty kivetyn tien jätteitä.

Kalevan isäntä mv Lauri Isotalo kertoi, että  
täällä asuivat ennen Kalevanpojat, jotka tekivät  
hävitysretkiä Untamalaan.



Kalevankallio (n:o 164) Elkkyinen Marippavuori. PNA. Vuorel-  
la olevasta "Hiittenpiikain huoneesta" n.  $\frac{1}{2}$  km länsi-  
luoteeseen pistää Velhoveteen pieni kallioniemeke,  
jonka nimi on Kalevankallio. Sen päässä aivan ran-  
nassa on Kalevanpojan vaha, irtolohkare, jonka Kale-  
vanpoika on heittänyt Pyhämaan Heinäsistä. (Nykyisin  
siihen on hakattu numero 175). Kerran olivat Kale-  
vanpojat ottaneet punaisen paaden ja purjehtineet sil-  
lä Velhoveden yli. (Ks myös Hiittenkallio).

Kalevankallio eli Kalevanpojan kallio eli Kalevanpoikain muu-  
ri (n:o 167) Sannainen. PNA. Laaja luontainen kivik-  
ko.

Kalevanpoikain vahat. KRA, PNA; Killinen s. 170. Kalannissa  
on useita suuria siirtolohkareita, joita on nimitet-  
ty Kalevanpojan tai Kalevanpoikain vahoiksi. (Vaha=  
suuri kivilohkare). Niitä Kalevanpojat (toisissa tari-  
noissa hiidet) ovat heitelleet kohti kirkkoa, mutta  
osumatarkkuus on ollut heikko. Näitä vahoja on Ma-  
rippavuoren Kalevankalliolla (n:o 164) Uussaaren Noki-  
niityllä ja Vahaniityllä (n:o 174) ja Männäisten Kol-  
katanmäellä. Killinen kertoo, että yksi hiisi oli  
heittänyt kiven Uussaaren niitulta "Lindenin portil-  
le" ja toinen "Sannoilta" (Sannon kylä) kirkkoa koh-  
ti, mutta kivi meni puoli virstaa harhaan. (Jompi  
kumpi näistä lienee Kolkatanmäen vaha). Kytämäellä  
on syntynyt lampi paikalle, josta "Kalevanpojat" ovat  
ottaneet heittokiven. KRA = Halolassa on Mikolan maal-  
la Hiitten heitinkivi, jossa näkyy sormenjäljet.



Kalevanpojan puukenkä. Hallu Pekka. KRA : Pekan mäessä on ollut "Kalevanpojan puukenkä", jalanjälki kivessä, joka on viety myöhemmin pois.

Kalevanpolku (n:o 161) Hallu Nohkola. Seppo Mäki-Arvela: Kalevanpoluksi nimitetty Nohkolan luona olevaa kivistä ladottua tien pätkää.

Kalevansilta ks Kaleva.

Kalmumäki (n:o 69) Kallela. Rautakautinen kalmisto. Nimessä säilynyt muisto mäen käytöstä hautapaikkana. Schvindt on kuullut tarinan, jonka mukaan mäessä on ollut aarre.

KALMUMÄEN (N:o 69) KALLELA, PELTO KALMUMÄEN LUONA

Kekkolinna (n:o 93) Hallu. Seppo Mäki-Arvela: Kekkolinna, kivikkoinen mäki lähellä Hangrin mäkeä ja Linnaluhdan niittyä. PNA: Kekkomäki, saanut nimensä lehtikeoista. Ei mitään linnaan viittaavaa.

Kiilimäki ja Kiilijärvi (n:ot 8 ja 174). Saaneet epäilemättä nimensä Nils Kijlin, Uussaaren herran, mukaan.

Kirkko (n:o 194). Killinen s. 174: Kirkko "Hiitten piikain" rakentama. KRA: maanalainen käytävä (vrt Uussaari). Alttarin alta löydetty "kirkkoa reerattaessa" hiiliä, pyhiä savuja poltettu.

Kirkkomäki (n:o 189) Vellua. Tarinan mukaan kirkonpaikka.

Kirkonloukas (n:o 82) Tammisto. Rautakautinen kalmisto.

Klupumäki (n:o 43) Kylähiisi Palppa. Rautakautinen kalmisto.

Killiselle: on kerrottu, että mäessä olevat kuopat ovat syntyneet siten, että tykeillä on ammuttu joen toiselta puolen.



Kolkatanmäki (n:o 201) Männäinen. Peruskartta 113107 - 45/29.

Ilmakuva 63108 58. PNA. Kolkatanmäki (Golgatanmäki)

eli Vahamäki on Sirppujoen länsirannalla. Uusi Uuteenkaupunkiin vievä maantie menee sen yli, vanha kulkee sen eteläpuolelta. Mäellä on vanha parannuslähde, Kolkatan lähde (n:o 183). Vahamäen nimen se on saanut Kalevanpojan vahasta, jonka tämä on heittänyt Marippavuorelta kohti kirkkoa. Kivi, Isovaha, on maantien pohjoispuolella Koti-seutumuseolle y.m. vievän tien varressa. Miekin-kankare (n:o 157) on mäen ja Sirppujoen välillä.

Kullavuori (n:o 169) Hallu. Luonnonkivikko. KRA: Kullavuoresta hiidet vieneet kaiken kultan.

Kylähiisi eli Kylänhiisi. Kylä. Rautakautisia hautapaikkoja (n:ot 42-55, karttaluonnos 1), uhrikivi (n:o 84) y.m. Nimi johtuu ilmeisesti pakanallisesta uhripaikasta (vrt Hiidenmäki). Sirppujoessa lähellä Laitilan rajaa Pyhäkoski, sen vierellä Pyhäkosken mäki (n:o 158). Tarinan mukaan (kert. Jalo Luukkala, Hallu) on täällä asuneet aikoinaan hiisi, jonka luona toiset hiidet Laitilan puolelta kävivät kylässä, mistä syntyi nimi Kylähiisi.

Kähmäsmäki (n:o 129) Kallela Papu. Mäellä kuoppia. Laskiais-valkeitten polttopaikka.

Kömpänmäki (n:o 173) Kahloinen. Laaja luonnonkivikko. Sahan-omistaja Kosti Lemmilä: paikalla on "aanhauta", josta juhannusöisin joka 25:s tai 50:s vuosi nousee savua. Jos silloin uskaltaa mennä noutamaan aarteita, saa sieltä kultaiset "kakkulat" ja kal-



leuksia 7 pitäjän tarpeiksi. Jo Killinen mainitsee (s. 162), että aarteita on täältä etsitty, mutta niitä ei tiedetä löytyneen. Kivikossa on kaivamisen jälkiä.

Laguksenmäki ks Tillonmäki.

Lehtlinnanmäki (n:o 127) Hallu. Kivikkoineen metsämäki. Ei merkkejä muinaislinnasta. Mäen juurella parannuslähde, Kurjenlähde, ja pari "ryssänkuoppaa" ja sen eteläosaan pistää kapea Ryssänpelto. Mäellä on nähty aarnivalkeitten palavan (kertoivat Jalo Luukkala, Hallu).

Levanttevuori (n:o 187) Kallela. Kallioineen metsämäki. Kalliossa kuuluu olleen rautarenkaita kiinni (kertoivat Paavo Laurila, Kallela) KRA: "Kallelan viimeiset hiidet asuivat Levanttevuores".

Linnakankare (n:o 201) Suurikkala Kinnala, om. mv Eelis Saarinen Uusikaupunki Suurikkala. Pitäjänkarta III:3. 6

Valokuva 61. Schvindt n:o 35: Kinnalan talon Mustimarinvainiolla talosta n. 600 m itään on Linnakangas-niminen kumpu, jossa on kaksi hautakuoppaa.

Kumpu on korkeanlainen ja näyttää sisäänsä kätkevän miltei kokonaan maatuneen varen.

Linnakangas eli oikeammin Linnakankare on maantien

Uusikaupunki-Rauma itäpuolella, Suurikkalan kansakoulusta n. 250 m itään (Kinnalan talosta n. 400 m itäkaakkoon). Se on Mustimarinvainio-nimisen pellon keskellä n. 30 m luoteisesta raja-aidasta. Kankare on n. 12 x 15 m laajuinen ja n. 1 1/2 m korkuinen kivik-



ko- ja maakumpare, jolla kasvaa pieniä katajia ja etelälaidassa pihlaja.

Kumpareen lounaislaidassa on  $1\frac{1}{2}$  m läpimittainen pyöreähkö kuoppa, syvyys n.  $\frac{1}{2}$  m, jonka pohjalla on kiviä. Siitä n. 2 m kaakkoon on toinen kuoppa n.  $2 \times 1$  m; suunta pohjoiskoillinen-etelälounas. Tämä on täynnä kiviä. Myös sekä kumpareen itä- että länsipuolella on pellohreunassa kiviä täynnä olevat kuopat.

Kumpareen etelälaidalla on pellosta raivattuja kiviä.

Ainakaan nykyisellään ei kumpare vaikuta minkään rakennuksen paikalta, eikä koekuoppa tuottanut tu-  
lost. PNA: Linnankangas, sileä mäki, aarnihautoja.

Linnaluhta (n:o 93). Alava niitty. Rautakautisia löytöjä.

Lähellä Kekkolinna 1. Kekkomäki. PNA: Linnanluhta äkseerauspaikka.

Linnamäki (n:o 175). Männäinen. 1600-luvun kartanon paikka(?).

Luukkala (n:o 203) Hallu. Pitäjänkarta III:3  
6, ilmakuva  
63108 56 Killinen (s. 180): Hallun kylän Luikkalan talon vieressä jokirannassa sanotaan olevan aarninhauta, jossa tiedetään olevan paljon rahaa, mutta "uhria" ei tiedetä. Saman talon aitan takana sanotaan olevan toinen aarninhauta, josta on saatu 400 riksiä".

Luikkalan talo on Sirppujoen jyrkän mutkan pohjoispuolella aivan Hallun - Kallelan kylätien varressa. "Aanhauta" kuuluu olleen kellarin paikkeilla.

Luukkala on aikoinaan ollut upseerinpuustelli.

Siellä on asunut majuri, joka oli ollut friimuurari



ja liitossa paholaisen kanssa. Vanhassa kellarissa kuuluu vieläkin näkyvän vapaamuurareiden merkkejä.

Maalenmetsä (n:o 20<sup>4</sup>) Jaakkolankorpi. Peruskartta 113107 - 43/28

Maalenmetsä on Jaakkolankorven talosta itään oleva metsäalue. KRA: "Pitlä Maale Unmala iso noit". PNA: Maalenmetsään haudattu Maale "koko paikkakunnan kauhistus".

Jaakkolankorven vanha isäntä tiesi Maalesta, että tämä oli suuri noita (KRA:n mukaan <sup>siis</sup> Untamalasta). Kun hän kuoli, ei häntä haudattu kirkkomaahan vaan pantiin härkien vetämään rekeen. Härät pysähtyivät Maalenmetsässä ja siihen hänet haudattiin rekineen. Tarkemmin ei hautapaikkaa kuitenkaan tiedetä.

Maijanristinkallio (n:o 20<sup>5</sup>) PNA: Majeristinkallio. Varhela Raula.

Pitäjänskartta III:3<sub>7</sub>, ilmakuva 63108 46.

Tallgren 1912; VSH s. 197.

Maijanristinkallio on Raulan talosta n.  $\frac{1}{2}$  km itäkaakkoon, metsäpolun varressa. Se on matala tasainen kallio, johon on hakattu risti. Tarina kertoo, että Maija-niminen piika oli aikoinaan pudonnut hevosen selästä ja kuollut, ja risti oli hakattu sen muistoksi.

Mv Kauko Raula kertoi nähneensä ristin, mutta nyt sitä ei löytynyt. Se on jäänyt sammalen ja jäkälän alle.

Maijanvuori (n:o 20<sup>6</sup>) Palsa. Pitäjänskartta III:3<sub>12</sub>. PNA, KRA.

Maijanvuori on Kalannin-Vehmaan maantien varressa, Kaujärven eteläpuolella, Palsan tienhaaran itäpuolella.

PNA: vuorella poltettu Maija-niminen lapsenmurhaaja. Palsan Rintalan isäntä Lauri Kauppila kertoi, että Maija oli mestattu. Hänen pienenä ollessaan (n. 1910-luvulla)



olivat lapset vuoren ohi kulkiessaan huudelleet: "Päätön Maija tule!" Sitten olikin parasta lähteä juoksuun, sillä Maijalla oli tapana todella noudattaa kutsua.

Kalannin kirkonkirjoista ilmenee, että 25/11 1767 on Palpan puustellin piika Maria Matintytär mestattu ja poltettu lapsenmurhan takia. ("Kyläh. by Palpa bost. Qvp Maria Matts halshögs å bole brändes för begänget barnamord"). Mestauspaikka ei ilmene, mutta ainakin KRA:ssa olevan tiedon mukaan "Kaukjärve pääll mäen syrjässä" on sellainen ollut, mikä tieto sopii Maijanvuoreen.

On varsin ilmeistä että Maijanvuori on saanut nimensä juuri v:n 1767 mestauksen vuoksi. Tapaus on ollut Kalannissa harvinainen, ainakin kirkonkirjoissa ei muista ole tietoa, ja sen muisto on säilynyt sitkeästi kansan mielessä.

Materonkallio (n:o 22). Palsa Rintala. Pronssikautinen hautaröykkiö. Tallgren 1912: tarinan mukaan jättiläinen on aikonut rakentaa paikalle kirkon.

Miekinkankare (n:o 157). Männäinen. Kivikkoinen metsikkökankare, jossa on nokijälkiä. Ilmeisesti pajanjätteet. Tarinan mukaan (Leppäaho 1954) on paikalle haudattu Mieki-niminen sankari mukanaan kultainen ies. Vrt Miekimäki.

Miekinkoski Männäinen. PNA perattu koski Sirppujoessa Miekinkankareen ja Miekimäen välillä.

Miekimäki (n:o 193) Männäinen. Metsäinen mäki, mm rukoushuone. Miekinkankareen ohella mainittu Miekin hauta-



paikkana. Kerrotaan löytyneen rautaesineitä.

Nohkola ks Kaismäki ja Kalevanpolku.

Nokiniitty (n:o 174) Uussaari. Niityllä kaksi suurta siirtolohkaretta, Kalevanpojan vahaa. PNA: Kalevanpoika heittänyt Marippavuorelta kohti Kalannin kirkkoa. Mv Paavo Uussaari: Uussaaren vanhan luhdinpaikan luota maanalainen käytävä Nokiniitylle. Niityllä liikkuu juhannusöisin kulta-auraa vetävä hevonen.

Nunna (n:o 207) Halola. Peruskartta 113107 - 42/27. Pieni niitty metsän keskellä. PNA.

Pehklinna (n:o 24) Paulähde, Alipihanperä. Tavallisempi nimi Pehkvuori (Schvindtillä virheellisesti Pehklinna). Hävitetty hautaröykkiö. "Laskiaispraasujen" polttopaikka. Ei mitään merkkejä linnasta. Nimi johtunee kallion jyrkistä korkeista seinämistä. PNA

Pietilän Myllymäki (n:o 27) Pehto. Rautakautisia hautoja.

Killinen (s. 163): aarnivalkeita.

Pihlavankallio (n:o 27) Pehto. Killinen (s. 163): aarnivalkeita.

Piispa eli Pietilä (n:o 65) Kallela. Talo, kuuluu nykyisin Viloon.

Puolmatkankallio (n:o 208) Hallu. Pitäjänkartta  $\frac{III:3}{6}$  ilma-kuva 63108 58. Kallio Kylähiidestä kirkolle mentäessä.

KRA: kalliolla tapettu Palpan herra. Kallioon syntynyt "veriurat".

Pyhäkoski (n:o 158) Kylähiisi. Sirppujoessa Laitilan rajalla.

Ks Kylähiisi.

Pyhäkoskenmäki (n:o 158) Kylähiisi ks Kylähiisi.



"Rikkaitten haudat" (n:o 32) Pehto. Pronssikautisia hautaröykkiöitä. Nimitys todennäköisesti myöhäsyntyinen.

Ristimäki (n:o 209) Maurumaa. Peruskartta 113107 - 49/24. Talo. Lähellä Uudenkaupungin - Rauman tien ja Elkkysten tien risteys, mistä nimi johtune.

Ristimäki (n:o 210) Palsa. Pitäjänkartta III:3<sub>12</sub>. Mäki jää teiden väliin, saanut ilmeisesti nimensä siitä. Läheltä kuitenkin Pavun Pirttivainion ja Rintalan rautakautiset löytöpaikat (n:o 95 ja 81).

Ristinsilta (n:o 211) Ruonanperä. Peruskartta 113107 - 46/25. PNA: Risteensilta. Udestakaupungista Tynkiin tuleva tie ylittää Ristinsillanojan (Risteensillanojan) hiukan ennen Ruonanperän tienristeystä. Sil-  
lan luona Ristisillan talo ja Ristinsillan lähde.

Ristivarejammäki (n:o 212) Lahti Kleemola. Pitäjänkartta III:3<sub>11</sub>.

Vanha maantie on kulkenut Ristivarejammäen ylitse n. 1 km pohjoiseen Kalannin asemalta, uusi maantie menee mäen länsipuolelta. Mitään vareita ei siellä tiedetty eikä näkynyt. Kertoman mukaan on paikalle haudattu venäläisiä Suomen sodan aikaan. Petekseen menevä metsätie erkahee maantiestä mään vaiheilla. PNA.

Romovuori (n:o 213) Hallu. Pitäjänkartta III:3<sub>6</sub>. Ilmakuva 63108  
56. Romovuori eli Romomäki on Hallun kansakoulusta n. 200 m koilliseen, kylätien koillispuolella.

Rautakautinen kalmisto "Blomin torpan" luona (n:o 63) on siitä n. 100 m itään. Vuoren itälaudalla on jyrkkä seinämä. Siellä on suurten paasien muodos-



tama Romon kellari.

Killinen ja KRA: Vuoressa on asunut hiisiä: "puoli ihmis-  
tä, puoli vihollista". Näillä on ollut aarteita, mm  
laajalle levinnyt tarina rakuunasta ja kultapikaris-  
ta on Kalannissa sovitettu Romovuoreen.

Vuoren päällä olleessa mökissä on asunut Romo-  
Eeva, joka PNA:n tiedon mukaan on ollut noita.

Ruakalmu (n:o 214) Kallela Vilo. Pitäjänkarta III:3  
6, ilma-  
kuva 63108 44 Ruakalmu on niittyalue Vilon talosta  
n.  $\frac{1}{2}$  km länteen. Siinä enempää kuin ympäristössä-  
kään ei näkynyt mitään kalmistoon viittaavaa. PNA.

Ryssänpelto ks. Lehtlinnanmäki.

Siiri (n:o 107) Haudonsaari. Killinen: aarninhauta.

Tillonvuori (n:o 215) Männäinen. Peruskartta 113107 - 46/28.

PNA. KRA N. 2,2 km Kalannin kirkosta luoteeseen on  
Haudonsaareen vievän tien varressa Tillonvuori, jol-  
la aikoinaan on kummitellut. Tillon piru teki ih-  
misille kiusaa avaamalla hevosten valjaat. Hyynisiin  
kerran matkalla ollut pappi Lagus pääsi tosin Til-  
lonvuoresta ohi, mutta seuraavaan mäkeen, joka sai  
sitten nimekseen Laguksenmäki, ja joka on Tillon-  
vuoren jatkoa, sai piru hänet pysäytetyksi. Vasta  
kun pappi otti ehtoollisen pääsi hän eteenpäin.

Uussaari (n:o 174). Nils Kijlin kartano 1600-luvulla. Kala-  
lammikot, maanalaiset käytävät Kalannin kirkkoon ja  
Nokiniitylle. Aarnivalkeita. Kalevanpoikien vahat Noki-  
niityllä ja Vahaniityllä. PNA, KRA, Killinen.

Vahamäki ks. Kolkatanmäki.



Vahaniittu (n:o 174) Uussaari. Kalevanpojan vaha. PNA.

Varkaanvuori (n:o 216) Varhela Pilppu. Pitäjänkartta  $\frac{III:3}{7}$ ,  
ilmakuva 63108 46, Tallgren 1912; VSH s. 197, PNA.  
Varkaanvuori on Varhelan kylästä n. 1,3 km pohjoiseen lähellä Laitilan rajaa. Se on korkea rapakivivuori, pohjois- ja koillisrinne on jyrkkä, paikoin aivan pystysuora muutaman metrin korkuinen seinämä.

Tarinan mukaan ovat rosvot aikoinaan asustaneet täällä olevassa luolassa, "Varkaanvuoren kellarissa", ja pitäneet siellä Pilpun piikaa 7 vuotta. Luola on ollut jyrkänteen kohdilla ja siinä kerrotaan olleen puiset pihtipielet (kertoja Erkki Saarinen). Luolaa ei nyt löytynyt.

Velhovesi, merenlahti Kalannin ja Pyhämaan välillä. Ks.  
Hiittenkallio ja Kalevankallio.

Vähä-Kuuanvuori (n:o 162) PNA: Hiittenluolat, röykkiöitä pienistä kivistä Vähäkuuanvuorella. Tarkoittanee vuorella olevaa luontaista(?) kivivallia.

Vähävainionmäki (n:o 80) Varhela. Rautakautinen kalmisto.  
Rinne 1905: paikalla kerrottiin olevan kalleuksia.  
Tallgren 1912: "paikalla ei kukaan menesty, koska siinä on hautausmaa". Tarinat lienevät löytöjen johdosta syntyneitä.



## V. Paikannimihakemisto.

Koska monet muinaislöytöpaikat esiintyvät aikaisemmissa tiedoissa useilla eri nimillä, löytöpaikkojen omistussuhteet ovat muuttuneet ja monet vanhat nimet ovat jääneet pois käytöstä, on paikannimihakemisto tarpeen, jotta vanhojen tietojen yhdistäminen kertomukseen tulisi helpommaksi. Hakemisto ei ole täydellinen, siihen on otettu vain ne nimet, joilla löytöpaikat on tunnettu tai tunnetaan ja muutamia paikallistamisen kannalta tarpeellisia nimiä. Vanhentuneet, väärät ja tuntemattomat nimimuodot on pantu lainausmerkkeihin. Niistä nimistä, jotka kertomuksessa on otettu paikan "otsikoksi" (talo ja lähempi paikannimi), on mainittu sekä paikannumero että suluissa sivunnumero, muista vain sivunnumero.

Ahtela tl Kylähiisi n:o 49 (s. 71), 53 (s. 74), 54 (s. 75),  
196 (s. 210).

Airio tl Paulähde s. 48

Aitankallio Varhela n:o 73 (s. 103)

"Ala-Mattila" tl Palsa s. 173

Ala-Uotila tl Häähä n:o 198 (s. 210)

Alipihanperä tl Paulähde n:o 24 (s. 47)

"Alsilanvuoren haka" Pehto n:o 150 (s. 175)

Antikkala tl Maurumaa n:o 108 (s. 141)

Antlaskunvainio Kaivola n:o 38 (s. 61)

"Apurinlähde" kk n:o 184 (s. 202)

"Aula" tl Hallu s. 84, s. 191

"Blomin torppa" Hallu n:o 63 (s. 86)



Ellä tl Elkkyinen s. 187

Ellä tl Hyyninen n:o 104 (s. 139)

Eskola tl Varhela n:o 76 (s. 107), 133 (s. 163)

Golgatanlähde Männäinen n:o 183 (s. 202), s. 217

Golgatanmäki Männäinen n:o 201 (s. 217)

Haanvainio Varhela s. 108, n:o 133 (s. 162)

Hahdenlavanvainionmäki Hallu s. 84, n:o 123 (s. 153)

Hangri Hallu n:o 93 (s. 130), s. 212

Hannu tl Hallu n:o 59 (s. 80), 159 (s. 182)

Hannula tl Varhela n:o 79 (s. 112), 132 (s. 162), 181 (s. 201)

"Hannunmäki" Hallu s. 80

"Hannun (Pekan)mäki" Hallu s. 157

"Harstinvainio" Varhela s. 163

Hasu tl Kallela s. 95, n:o 70 (s. 97)

Heilä tl Hallu n:o 11 (s. 28)

Helkelä tl Männäinen n:o 192 (s. 208)

Helkonvuori Hauda n:o 171 (s. 191), s. 212

Hellä tl Kallela s. 89, n:o 67 (s. 90)

Hiidenkallio, Elkkyinen n:o 164 (s. 187), s. 212

Hiidenmäki, Kallela s. 97, s. 212

Hiidenvainio, Kallela n:o 70 (s. 97), s. 212

Hiippavuori, Sannainen n:o 168 (s. 190)

Hiittenkallio, Elkkyinen s. 188, s. 212

Hiittenluolat, Vellua s. 186, 213

Hiittenpiikain huone, Elkkyinen n:o 164 (s. 187)

Hiittenvareja Hallu s. 29, 213

Hiittenvareja Sannainen s. 190, 213



Hiun alue s. 213  
 Hotka Korvenkylä s. 211  
 Hunnunvuori Kingo n:o 166 (s. 189)  
 "Huonti" tl Hallu s. 157  
 Hyypiävuori Kallela s. 214  
 Hyöri tl Tynki n:o 87 (s. 126), 112 (s. 144)  
 Härkähaan kallio Korvenkylä n:o 17 (s. 39)  
 Iiskala tl Hallu n:o 85 (s. 124)  
 Ilvesvuori Kuuantaka n:o 20 (s. 42)  
 Iso-Korpi tl Korvenkylä s. 168  
 "Iso-Kurila" tl Männäinen s. 146  
 Isomaa Pehto Lalla n:o 30 (s. 54)  
 Isomaa Pehto Pietilä n:o 32 (s. 55)  
 Isomaa Pehto Uotila n:o 31 (s. 55)  
 Isometsä Hallu s. 298  
 "Isänniitunmäki" Männäinen s. 196  
 Isopere tl Tammisto, s. 51, n:o 148 (s. 173)  
 Iso-Villilä tl Villilä n:o 105 (s. 139)  
 Isänniitunmäki Männäinen n:o 175 (s. 195)  
 Jaakkola tl Orivo, n:o 40 (s. 62), s. 207, 214  
 Jaakola tl Varjoranta n:o 7 (s. 24)  
 Jokela tl Männäinen n:o 117 (s. 147)  
 Juhola tl Elkkynen n:o 100 (s. 136)  
 Kaila tl Elkkynen n:o 99 (s. 135)  
 Kainu tl Kainu n:o 114 (s. 145)  
 Kaismäki Hallu s. 84, 214



- Kakkurilampi Paulähde s. 211
- Kaleva tl Siuttula, s. 211, n:o 200 (s. 214)
- Kalevankallio Elkkyinen s. 188, 215
- Kalevankallio Sannainen n:o 167 (s. 190), s. 215
- Kalevainpoikain muuri Sannainen n:o 167 (s. 190), s. 215
- Kalevanpolku Hallu n:o 161 (s. 184), s. 216
- Kalmumäki Kallela n:o 69 (s. 94), 86 (s. 125) s. 216
- Kansakoulu Hallu n:o 93 (s. 130)
- Kansakoulu Sairinen n:o 23 (s. 45), 152 (s. 176)
- Kari l. Karinpäällystänmäki Kylähiisi n:o 55 (s. 75), 84 (s. 123)
- Karjassuo Vahterus s. 211
- Kaskinen tl Kaskinen, n:o 109 (s. 142), s. 179
- Kata tl Männäinen n:o 118 (s. 148), 178 (s. 200) s. 211
- Katamäki Pehto n:o 149 (s. 174)
- Kattilavainio Varhela n:o 180 (s. 201)
- Kauppakunta Kalanti Hallu n:o 59 (s. 80)
- Kauppila tl Männäinen n:o 119 (s. 150)
- Kaunisto tl Hallu n:o 63 (s. 86)
- Kaunisto tl Orivo n:o 16 (s. 36)
- Kekkolinna l. Kekomäki s. 132, 216
- Kierikkala Tynki s. 144
- Kiillinmäki Tynki n:o 8 (s. 25), s. 194, 216
- Kinnala tl Suurikkala n:o 202 (s. 218)
- Kirkko n:o 120 (s. 150), 194 (s. 209), s. 216
- "Kirkkomaa" Villilä s. 205
- Kirkkomäki tl Vellua n:o 189 (s. 205) s. 216
- Kirkonloukas Tammisto n:o 82 (s. 120)
- Kiventenvuori Pehto s. 57
- Kivistö tl Tammisto n:o 82 (s. 120)



Klupumäki (Klupustenmäki), Kylähiisi n:o 43 (s. 64), s. 216  
 "Knuutila" tl Pehto (s. 174), s. 217  
 Koivumäki tl Kallela n:o 64 (s. 88)  
 Koivuranta tl Korvenkylä n:o 17 (s. 39), s. 40  
 Kolhi tl Kallela n:o 130 (s. 160)  
 Kolkatan lähde Männäinen n:o 183 (s. 208), s. 217  
 Kolkatanmäki Männäinen n:o 201 (s. 217)  
 Kopparinvareja Pehto n:o 36 (s. 59)  
 Korkeapyörtäneenmäki Varhela n:o 72 (s. 101)  
 Korphallonmäki Pehto n:o 29 (s. 53)  
 Korpi tl Korvenkylä n:o 139 (s. 168)  
 Korvenkallio Korvenkylä n:o 170 (s. 191)  
 Korvenmetsä Sairinen n:o 23 (s. 45)  
 Kotiranta tl Korvenkylä s. 211  
 Kullavuori Männäinen n:o 169 (s. 191), s. 217  
 Kunnalliskoti Männäinen n:o 115 (s. 146)  
 "Kurila" tl Männäinen s. 148  
 Kurjenkallio Männäinen n:o 193 (s. 208)  
 Kurjenlähde Hallu s. 156  
 Kuuanvuori Kuuantaka n:o 172 (s. 192)  
 Kuurinmäki, Uussaari s. 195  
 Kähmäsmäki Kallela n:o 129 (s. 158), s. 217  
 Käkölä tl Männäinen s. 147, n:o 118 (s. 148)  
 Kömpänmäki Kahloinen n:o 173 (s. 192), s. 217  
 Kömpänmäki Kylähiisi n:o 48 (s. 70)  
 "Kömpömpänmäki" Kahloinen s. 193  
 Köykkä tl Tammisto s. 120  
 Laguksenmäki Männäinen s. 224



- Lakipelto Pehto n:o 83 (s. 122)
- Lalla tl Pehto n:o 29 (s. 53), 30 (s. 54)
- Lammasmäki Palsa s. 44
- Lassila tl Elkkynen n:o 191 (s. 207)
- Laukosaari Ruonanperä n:o 186 (s. 203)
- Laukossuo Männäinen n:o 195 (s. 209)
- Lehtimäki tl Hallu n:o 62 (s. 85)
- Lehtlinnammäki Hallu n:o 127 (s. 156), s. 218
- Lehtola tl Varhela n:o 136 (s. 165)
- Levanttevuori Kallela n:o 187 (s. 204), s. 218
- Levonniitunmäki Hallu n:o 13 (s. 31)
- "Linnakangas" ks. seur. n:o 170 (s. 170)
- Linnakankare Suurikkala n:o 202 (s. 218)
- Linnaluhta Hallu n:o 93 (s. 130), s. 219
- Linnamäki tl Männäinen n:o 196, 219
- Luhtamäki Orivo n:o 16 (s. 36)
- "Lundenin torppa" Palsa s. 173
- Lukkala ks. seur. n:o 193 (s. 208)
- Luukkala tl Hallu n:o 203 (s. 219)
- Maalenmetsä Jaakkolankorpi n:o 204 (s. 220)
- Maijanristinkallio Varhela n:o 205 (s. 220)
- Maijanvuori Palsa n:o 206 (s. 220)
- Maisila tl Pyrrilä n:o 103 (s. 138), s. 179, n:o 185 (s. 202)
- "Marimppanvuori" ks. seur. n:o 173 (s. 192)
- Marippavuori Elkkynen n:o 164 (s. 187)
- Marjamäki tl Hauda n:o 89 (s. 128)
- Materonkallio Palsa n:o 22 (s. 43), s. 221
- Materonmäki Palsa s. 44
- Mattila tl Kytämäki n:o 156 (s. 179)



- Mattila tl Palsa n:o 21 (s. 42), 147 (s. 173)
- Mattila tl Petes n:o 140 (s. 168)
- Maunu tl Hallu n:o 61 (s. 84), 90 (s. 129) 125 (s. 154),  
126 (s. 155), 127 (s. 156)
- Metsola tl Kuuantaka n:o 20 (s. 42)
- Metsälä tl Pehto s. 57, n:o 34 (s. 58), 35 (s. 58)
- Metsäranta tl Sairinen n:o 151 (s. 176)
- Miekinkankare Männäinen n:o 157 (s. 180) s. 221
- Miekinmäki Männäinen n:o 193 (s. 208), s. 221
- Muikkuvainio Sairinen n:o 151 (s. 176)
- Myllymäki Hyyninen s. 138
- Myllymäki Kallela Vilo n:o 66 (s. 90)
- Myllymäki Kylähiisi Ahtela n:o 49 (s. 71)
- Myllymäki Kylähiisi Uusikartano ks. ed.
- Myllymäki Palsa "Ylä-Mattila" s. 17
- Myllymäki tl Paulähde n:o 153 (s. 177)
- Myllymäki Paulähde Vapola ks. ed.
- Myllymäki Pehto, Pietilä n:o 27 (s. 50), s. 222
- Myllymäki Varhela Pilppu s. 115
- Myllymäki Varhela Vuola n:o 77 (s. 110)
- Myllyvainio Paulähde s. 177
- Myllyvainionmäki Hyyninen n:o 104 (s. 138)
- Mäkelä tl Pehto n:o 149 (s. 174)
- Mäkilä tl Varhela n:o 74 (s. 105), 75 (s. 106)
- "Mäkitalo, Kallela" n:o 98 (s. 135)
- Männistö tl Pehto n:o 177 (s. 199)
- Männäinen tl Männäinen n:o 175 (s. 195)
- "Mäntylän torppa" Pehto s. 58
- Mäntylä tl Pyrrilä n:o 165 (s. 189)



Nissilä l. Nissi tl Hallu n:o 91 (s. 129), 124 (s. 159)  
 Nohkola tl Hallu, n:o 14 (s. 34), 60 (s. 81), 123 (s. 153),  
 161 (s. 184), 176 (s. 197), 190 (s. 206)  
 Nokiniitty Uussaari s. 195, 222  
 Nunna Halola n:o 207 (s. 222)  
 Nuutila tl Pehto n:o 28 (s. 52)  
 Nuutila tl Petes n:o 142 (s. 169)  
 "Nuutilan vaarin mökki" Tynki n:o 88 (s. 127)  
 Oro tl Hallu n:o 197 (s. 210)  
 Osinkaistenkallio Pehto n:o 28 (s. 52)  
 Paitraistenmäki Kylähiisi n:o 46 (s. 68)  
 Pajamäki Paulähde n:o 154 (s. 178), s. 180  
 Palppa tl Kylähiisi n:ot 42-47 (s. 64-69)  
 Papu tl Kallela n:o 129 (s. 158)  
 Papu tl Palsa n:o 95 (s. 133), s. 179  
 Pehklinna Paulähde ks. seur.  
 Pehkvuori Paulähde n:o 24 (s. 47)  
 Pehtlinna Paulähde ks. ed.  
 Pekanmäki Hallu s. 157  
 Pekka tl Hallu s. 153, 216  
 Pentti tl Siivola n:o 113 (s. 145)  
 Pere tl Kylähiisi n:o 50 (s. 72)  
 Pere tl Lahti n:o 163 (s. 186)  
 Pietilä tl Hallu n:ot 56-58 (s. 77-78), 122 (s. 152)  
 Pietilä tl Kallela n:o 65 (s. 89)  
 "Pietilä" tl Männäinen n:o 192 (s. 208)  
 "Pietilä" tl Pehto n:o 27 (s. 50), 32 (s. 55), s. 222



- Pihanperä tl Vellua n:o 19 (s. 41)
- Pihaperkko Lahti n:o 163 (s. 186)
- Pihlava tl Hallu n:o 10 (s. 28)
- Pihlavankallio Pehto s. 52, 222
- Piispa l. Pispa tl Kallela n:o 65 (s. 89)
- Piitorauma tl Piitorauma n:o 6 (s. 23)
- Pikala tl Palsa s. 44, n:o 146 (s. 172)
- Pilpola tl Kallela n:o 68-69 (s. 93), 186 (s. 125)
- "Pilpola" tl Varhela s. 114, 116
- Pilppu tl Varhela s. 113-115
- "Pilpunpenkin torppa" Varhela s. 115
- Pirilä tl Hallu n:o 92 (s. 130)
- Pistilä tl Palsa n:o 145 (s. 171)
- "Pitkjärven torppa" Seppälä n:o 37 (s. 60)
- "Pitorauuma" n:o 6 (s. 23)
- Posti tl Männäinen s. 146
- Posti tl Orivo n:o 15-16 (s. 34-36)
- Prami tl Kaukola n:o 106 (s. 140)
- Puolmatkan kallio Kylähiisi n:o 208 (s. 222)
- Puonti tl Hallu s. 31, n:o 128 (s. 157)
- Putta tl Putta n:o 143 (s. 170)
- Pyhäkoskenmäki Kylähiisi n:o 158 (s. 181)
- Pyörlä l. "Pyörilä" tl Halola n:o 41 (s. 63)
- Päivölä tl Kallela, s. 133, n:o 130 (s. 160)
- Rajamäki Paulähde n:o 26 (s. 49)
- Raula tl Varhela n:o 80 (s. 113)
- Rekola tl Varhela, n:o 131 (s. 161), s. 179, n:o 180 (s. 201)
- Retkenkallio Hallu n:o 62 (s. 85)



- "Retkenmäki" Kallela s. 97
- "Retkenvainio" Kallela n:o 70 (s. 97)
- Rikkaitten haudat Pehto n:o 32 (s. 55), s. 223
- Rintala tl Palsa n:o 22 (s. 43), 81 (s. 118)
- Ristimäki Maurumaa n:o 209 (s. 223)
- Ristimäki Palsa n:o 210 (s. 223)
- Ristinsilta Ruonanperä n:o 211 (s. 223)
- Ristivarejanmäki Lahti n:o 212 (s. 223)
- Ritamäki Pehto n:o 149 (s. 174)
- Romovuori Hallu s. 88, n:o 213 (s. 223)
- Rontinmetsä Sannainen n:o 167 (s. 190)
- Ruakalmu Kallela n:o 214 (s. 224)
- Ruutlamminmäki Männäinen n:o 175 (s. 195)
- (s. 60)
- Saarnisto tl Saarnisto n:o 137 (s. 167)
- Saha ja mylly Kallela n:o 69 (s. 94)
- Samppamaa Kylähiisi n:o 53 (s. 74)
- Santamäki tl Suontaka n:o 102 (s. 138)
- Santavainio Paulähde s. 177
- Sautujärvi Haudo n:o 179 (s. 200)
- Saviportaanketo Pehto n:o 33 (s. 57)
- Siiri tl Haudonsaari n:o 107 (s. 140), s. 179
- Siivonen tl Kallela n:o 94 (s. 132)
- "Silanderin torppa" Seppälä n:o 37 (s. 60)
- Sodjansaari Hallu n:o 176 (s. 197)
- Sorimäki Hallu n:o 176 (s. 197)
- Sorkka tl Varhela s. 107, 163, n:o 136 (s. 165)
- "Soukunvainio" Hallu s. 79
- "Suomela" tl Palsa n:o 144 (s. 170), 146 (s. 172), s. 179



"Suomisen torppa" Varhela s. 113-115

Suontaka tl Suontaka n:o 101 (s. 136), s. 179

Suutila tl Hallu n:o 12 (s. 29), 93 (s. 130)

"Suvela" Männäinen n:o 116 (s. 147), s. 179

Takametsä Hallu n:o 11 (s. 29)

Tillonvuori Männäinen n:o 215 (s. 224)

Tuomola Ridanala n:o 110 (s. 143), s. 160 (s. 183)

Työväentalon kallio Vellua n:o 19 (s. 41)

"Ullisaarenmäki" Tynki n:o 112 (s. 144)

"Uotila" tl Pehto n:o 31 (s. 55), s. 58, s. 174

Uusikartano tl Kylähiisi n:ot 51-52 (s. 73), s. 210

Uusikartano tl Siivottu n:o 138 (s. 167)

Uusikartano tl Varhela n:o 71 (s. 99)

Uussaari tl Uussaari n:o 174 (s. 193), s. 224

Vahamäki Männäinen s. 217

Vahaniitty Uussaari s. 195

Vainio-Hemmilä tl Haudo n:o 121 (s. 151)

Vallinloukkaanvainio Männäinen n:o 115 (s. 146)

Vapola tl Paulähde n:o 25 (s. 48), 153-155 (s. 177-179)

"Varjosen torppa" Varhela n:o 216 (s. 225)

Vasusaari Viisola n:o 9 (s. 26), s. 211

Vestilä tl Varhela n:o 1 (s. 22), 78 (s. 112), 135 (s. 164)

Vihdastenmäki Hallu n:o 59 (s. 80)

Viisola tl Viisola n:o 9 (s. 26), 39 (s. 62)

Vilo tl Kallela n:ot 65-66 (s. 89-90)

Virtala tl Varhela, s. 99, n:ot 72-73 (s. 101-103)



- "Vohlionmäki" Vohlionvainio Varhela s. 108  
 Vuola tl Varhela n:o 2 (s. 22), 77 (s. 110), 134 (s. 163)  
 "Vyöri" tl Tynki (s. 144)  
 "Wästilä" Varhela n:o 1 (s. 22)  
 Vähä-Heiko tl Tynki n:o 8 (s. 25), 88 (s. 127) 111 (s. 144)  
 Vähä-Kudila tl Männäinen n:o 118 (s. 148)  
 Vähä-Kurila tl Männäinen s. 149  
 Vähä-Kuuanvuori Vellua, n:o 162 (s. 185)  
 Vähänniityntausta Paulähde n:o 25 (s. 48)  
 Vähänvainionmäki Varhela n:o 80 (s. 113)  
 Vähänvainionmäki Varhela Sorkka n:o 136 (s. 165)  
 Vähätalo tl Sairinen n:o 23 (s. 45), 151 (s. 176)  
 Vähätalo tl Varhela n:o 80 (s. 113)  
 Vähä-Völlilä tl Völlilä s. 205  
 Väli-Villilä tl Villilä n:o 188 (s. 204)  
 Yli-Pirilä tl Petes n:o 141 (s. 169)  
 Ylistalo tl Sairinen n:o 23 (s. 45)  
 Yli-Uusikartano tl Kylähiisi n:o 48 (s. 70) n:o 53 (s. 74)  
 "Ylä-Mattila" Palsa s. 172  
 Yläenvainio Kallela s. 99